HELSINGBORGS

Stad och Granskap

AF

EMIL KEY.

After an etching by Lorenz Frölich

From the private library of
RASMUS B. ANDERSON
Presented to the State Historical
Society of Wisconsin
1910

Library
of the
University of Wisconsin

[illegible]

Minne från Helsingborg till
Herr Excelensen Minister B. Rasmus
Anderson.

Med utmärkt tacksamhet
S. P. Pehrson

ANTECKNINGAR
OM
HELSINGBORGS STAD OCH GRANSKAP.

Pehrson a painter. R. [illegible]
his Danish painting.

Anteckningar

om

HELSINGBORGS
Stad och Granskap

af

EMIL KEY.

HELSINGBORG 1885,
JOHAN SVENSSONS FÖRLAG.

HELSINGBORG 1885.
TRYCKT HOS H. ÖSTERLING & C:O.

418309
MAR 16 1935
G-521
H36
-K52

FÖRORD.

Bland det afgörande för tillkomsten af dessa anteckningar må det kanske tillåtas nämna tvänne orsaker ehuru båda personliga. Den första har varit en oemotståndlig håg att göra en kär aflidens i lifstiden uttryckta önskan tillviljes, förenad med hoppet om att i allt fall sömnlösa nätter måtte sålunda icke blifva alltför långa. Den andra har varit en afsigt att — utöfver trägna tjensteåliggandeu — möjligen vara Helsingborgs samhälle till någon särskild nytta just på detta sätt, det enda hvartill förf. känt sig hågad eller i stånd.

Den större allmänheten skall dock utan tvifvel anse sig hafva ganska litet att skaffa med nämda anledningar. För denna finnes en tredje, lyckligtvis långt mera giltig: nämligen den fullständiga saknaden af en tidsenlig beskrifning öfver Helsingborg och dess granskap, tjenlig ej blott till erinran om nytt och gammalt för Helsingborgs egna invånare, utan äfven till vägledning för den väldiga främlingsströmmen om somrarne.

Det nu meddelade är ett anspråkslöst försök härtill.

Under arbetets fortgång har en för saken verkligt intresserad förläggare framstått, författarehågen vuxit, tiden har ökat sin fart och boken, sådan den föreligger, så att säga gjort sig sjelf.

Af förut befintligt i samma väg finnes: "Helsingborgs historia af Elias Follin, öfversedd och tillökt af P. Wieselgren Upsala 1851", samt: "Helsingborg och dess nejder, samlingar och utkast af Orvar Odd Helsingborg 1851". Båda följaktligen några och trettio år gamla. Det förra arbetet är särdeles rikhaltigt på uppgifter, men i allmänhet svårläst och i vissa delar alltför vidlyftigt. Det senare är kanske alltför lättläst och kåserande. Båda, med hvar sina fel och förtjenster, stå likväl numera mycket för långt efter Helsingborgs egen snabba utveckling, äro längesedan utsålda i bokhandeln och icke mer tillgängliga.

Sak samma är med ett tredje arbete: "Helsingborg år 1816 af E. F. Tengberg Helsingborg 1869". hvilket förf. äfven i viss mån rådfrågat. Detta frånkänner sig sjelft alla stilistiska anspråk, och är derjemte alldeles för naivt omedvetet om hvad som passar eller icke passar att offentligt i tryck omtala. Det liknar ett barn som lyfter upp framvåden af sitt linne, att deri förvara hvad det under lek och utan urval plockat ihop. Dock innehåller den lilla boken åtskilliga uppgifter om forna förhållanden, af hvilka några ansetts förtjena att tillvaratagas.

För öfrigt återfinnas, öfverallt i dessa anteckningar angifna, samtliga begagnade källor.

* * *

HISTORISK ÖFVERBLICK.

Helsingborg är en af de först bebodda platser i Norden.

Tvifvelsutan hafva menniskor vistats å ömse sidor Öresund långt före den historiska tidens början. Dessa voro ännu vildar klädda i djursbudar, som, med vapen och verktyg af sten, i urhålkade trästammar öfverforo vattendjupen, eller ströfvade kring på jagt i ändlösa och herrelösa skogar, saknande fasta bostäder och seende en fiende i hvarje mötande obekant. Belägenheten vid Helsingborg, med fiskrika stränder föga aflägsna från de danska, kom fiskaren att der bättre skyddas mot storm och vinddrifning än vid öfriga, mera öppet liggande kuster af Seland och Skåne. Tillgången på stort och smått villebråd i den närbelägna skogen, lättheten att bereda hålor i lerskifferberget till bostäder och gömslen, strändernas ymniga förråd af flinta, hvilken före kopparens och jernets bearbetning utgjorde bästa material till vapen och verktyg, dessa betingelser för ett tidigt bebyggande, föreningen der af vildens förnämsta lefnadsvilkor, allt detta måste göra sundets stränder vid Helsingborg företrädesvis eftersökta, af besittningstagarne ifrigt försvarade och oemotståndligt förvandla nomaden till bofast invånare.

Längre fram i tiden drogos bebyggare ej mindre dit af äfven andra orsaker. Öresund, genomgång mellan Östersjön och Nordsjön, var — jemte de båda Bälten men oftare än dessa — redan för mer än tusen år tillbaka, en ständigt begagnad och vida berömd härnadsväg för vikingarnes drakskepp vid spejandet efter strider och rof. Det var under århundraden samlingsplatsen för de handelssnäckor, hvilka afhemtade den tidens rika sillfångst derstädes, då, som Adam af Bremen anför, ett sådant öfverflöd af sill fanns i Öresund, att man under lektiden knappast förmådde ro fram i båt, och icke behöfde fiskgarn att fånga den med, utan kunde ösa upp sillen med händerna. Såväl denna som andra fisksorter fördes då till mera odlade länder, der katolska läran vunnit icke blott insteg, såsom här, utan allmännare utbredning, och der under fastetiden ingen köttmat fick förtäras. En annan författare, som äfven lefde mot slutet af detta tidsrum (död 1212), var abboten Arnold i Johannes-klostret i Lybeck. Han berättar, i sin fortsättning (1171—1209) af Helmolds krönika, att danskarne hade öfverflöd af mångahanda rikedom genom fisket vid skånska kusten, dit alla kringliggande folks köpmän kommo, medförande guld och silfver samt kostbara varor, för hvilka de tillbytte sig danskarnes sill: "som Gud gaf dessa till skänks." Vi kunna svårligen göra oss begrepp om den mängd af fisk hvilken då var behöflig. Fastan hölls nämligen den tiden, såsom ett föregifvet salighetsvilkor, strängare vid makt än senare, och erhöll dels en ständigt större utbredning, enär allt som blef kristnadt äfven blef katolskt, dels hade man föga eller intet begrepp ännu om ätbarheten af vegetabilier. Till och med i slutet af tolfte århundradet klaga de då mest upplyste i Danmark, munkarne, öfver abbot Wilhelms nyheter. Denne hade af ärkebiskop Absalon inkallats från Frankrike, och var den förste som planterade fruktträn, grönsalad, spenat samt andra köksväxter. Munkarne anföra som ett slående bevis på abbotens olidliga tyranni, att han ville tvinga dem: “äta blad och örter likt de osjäliga kreaturen på marken.“

Öresund var och förblef jemväl den genaste och mest begagnade vägen för de handelsfartyg, hvilka alltmer under tidernas lopp förmedlade varu-utbytet länderna emellan, antingen ängsligt letande sig väg i Öster- eller Vesterled att undgå lurande fiender, eller köpslogo och slogos, allt som det föll sig, handelsfartyg och sjöröfvarefartyg på en gång. Detta, för att återkomma till belägenheten, gjorde sundets stränder å ömse sidor icke blott tidigt och talrikt befolkade, utan på lämpliga ställen, såsom vid Helsingborg, omsorgsfullt befästade med beräkning både till anfall och försvar, gjorde dem till ett mål för vinstbegäret vare sig i fråga om rikedom eller ära.

Många städer vid hafsvikar eller flodmynningar hafva för sin uppkomst att tacka de borgar, hvilka rundt omkring på kusterna anlades till värn mot sjöröfvare eller med vackrare namn — vikingar, samt till skydd för de drakskepp och handelsfartyg, hvilka om vintrarne drogos upp på land. I den mån yrkesmän uppstodo, bosatte sig icke blott fiskare och jägare utan äfven åkerbrukare, köpmän och handtverkare i närheten af dessa säkrare punkter, hvarest tillika yppades större utsigt till afsättning och arbetsförtjenst; flere strömmade till efter hand och omsider uppstod en stad. Trelleborg och Helsingborg m. fl. växte ut sålunda, och invånarne i dylika städer voro de förste som kallades *“borgare.“* Andra städer anlades senare — när kloster och kyrkor byggdes — kring dessa, genom de tillfällen till arbetsförtjenst som äfven der gåfvos, den rikedom som presterskapet samlade, och den skolundervisning som endast der erhölls, förutom det särskilda skydd invånarne fingo i egenskap af de andliges omedelbara undersåter. En säker hamn, en god fiskfångst och en lämplig belägenhet för handel och sjöfart i allmänhet gaf vidare uppkomst åt åtskilliga andra städer, hvilkas namn derför ofta fick sluttillägget köping, eller erhöll, när de anlades på någon utskjutande landtunga, ändelsen ör, såsom Skanör och Helsingör. *)

Nials eller, som det numera oftare skrifves, Njåls saga omnämner Helsingborg i samband med reseäfventyr redan i slutet af det tionde århundradet (kring 990). Adam af Bremen, hvars "Historia Ecclesiastica" omfattar kyrkliga och dermed förenade politiska förhållanden i Skandinavien och Nordtyskland från ungefärligen medlet af 8:de till senare delen af 11:te århundradet, vid hvilken sistnämde tid han sjelf lefde (död 1076), påstår att den stora sjödrabbning år 1000, der Olof Tryggvason stupade, hölls icke vid Swoldern utan i Öresund vid Helsingborg, detta välbekanta vikinganäste säger han, hvarest konungarne plägade hålla sina sjöslag. **)

Må man tänka hvad man vill om detta påstående, det är dock fäldt af en nära samtida och torde vara bevisande, åtminstone i fråga om stadens ålder, såsom ett af de äldsta ställen nordens första, sagotiden nära jemnåriga häfder känna till. Men, liksom oftast i fråga om dylika, namnets ursprung har varit underkastadt olika uttydningar.

---

*) Se vidare "Haandbog i Fædrelandets Historie" af C. J. Allen (Köpenhamn 1845).

**) Ubi solent Reges navali bello confligere. 2:dra boken kap. 29 (se härom "Danmarks Historie af L. C. Müller" Köpenhamn 1836. Del. 1, sid. 575).

Åtskilliga, och bland dem äfven Brunius, hafva velat härleda namnet Helsingborg från orden "hals" landtunga, "engi" ängd, samt "borg" fäste. Emot en dylik språkfundering kan dock invändas detsamma som en gång skedde mot en naturvetenskaplig skildring af kräftan, hvilken deruti beskrefs vara "en röd fisk som går baklänges". Den pikanta icke längesedan citerade invändningen lydde: "kräftan är icke röd, kräftan är icke någon fisk, och kräftan går icke alltid baklänges, för öfrigt är beskrifningen utmärkt". Helsingborg har antagligen aldrig haft någon i sundet utskjutande landtunga, Helsingborg har ursprungligen legat uppe på åsen vid och bakom Kärnan, och denna betydliga, af lerskiffer och sandstensberg bestående landhöjd kan näppeligen hafva fått sitt namn af "engi", hvarifrån ej blott det fordna ängd utan äfven det nuvarande äng härstamma.

Staden låg, nämdes det, hufvudsakligen uppe på åsen. Först efter 1412 då Helsingborg ödelades af eldsvåda, vid hvilken utom den nuvarande kyrkan endast svartbrödraklostret blef räddadt, flyttade Erik af Pommern staden helt och hållet från slottsberget närmare stranden.

Å ett gammalt kopparstick af Erik Dahlberg öfver Helsingborgs slott och stad från 1658 synas slottsbergets branter ännu nakna och skrofliga, saknande de lummiga trädgårdar som nu bekläda sluttningen, och i hvilka — genom tid efter annan raserade fästningsvallar, genom nedkastadt murgrus, aska och odugligt virke efter eldsvådor vid de många belägringarne, genom samlingar af mennisko- och djurben, afskräden samt förvittringar af lerskiffer m. m. — småningom bildats det nu befintliga lager af matjord som mer eller mindre djupt täcker berget, och under hvilket jordlager man enligt sägen fordom lärer funnit skeppskölar och jernringar fästade i hällen. Fyllningarne hafva naturligtvis skett vid olika tillfällen, af olika anledningar och antagligen alltid, frånsedt den genom vågsvallet i land förda tången, ofvanifrån nedåt.

Med undantag möjligen för norra och södra Storgatorna är också det nuvarande Helsingborg nedom åsen, såsom Kullagatan, Bruksgatan, Stallgatan, Norra och Södra Strandgatorna samt Drottninggatan, sannolikt bygdt på dylika utfyllningar. Jernvägsgatan har tillkommit genom en i mannaminne företagen eröfring från Sundet*. Än i dag inför våra ögon hafva stora utfyllningar i vattnet egt rum nedom Drottninggatan, vid anläggandet af Skåne—Hallands jernväg. För öfrigt har dylikt utan tvifvet skett i Helsingborg tid efter annan, ej mindre än i Stockholm, Göteborg och Malmö, alltid och allestädes i sjöstäder der en växande rörelse och folkmängd kräft ökadt utrymme.

Bland andra uttydningar, för att återkomma till frågan om namnet, har man velat härleda benämningen Helsingborg från en utvandring af Helsingar under Blot-Svens uppror mot Konung Inge d. ä. omkring år 1080. Dessa, sjelfve hedningar, skulle hafva undflytt Inges omvändelseförsök, genom att draga söderut der kristendomen var mera utbredd, och bosatt sig å ömse sidor sundet i Helsingör och Helsingborg; men detta lärer väl — utom att namnet, såsom ofvan är visadt, hvad Helsingborg beträffar är vida äldre — vara föga sannolikt. Antagandet är också underkändt af senare häfdatecknare. Helsingör har äfven enligt Cronholm och Geijer hetat Haleyri eller Halseiri; derefter har det oskså benämts "Örekrog". Helsingborg kallar redan Adam af Bremen: Halsingburg.

---

* Innanför den afstängning, der jernvägståget ila fram och tillbaka, var i början på 50-talet badställe, och badvagnar rullades dit från platsen der nu teatern är bygd.

Alltså torde man väl få anse hypotesen om Helsingarnes invandring för lika vågad som när Geijer sjelf (i all ära) kort och godt förklarar: "att vildgässen äro de äldsta Helsingar;" * ty frågas kan hvarför just gässen hafva tillagts "jus primae occupationis" och ej lika väl andra foglar eller djur? Han säger visserligen i en förklarande not: "Helsing (af helsi = halsband) heter en slags and eller vildgås med ring om halsen". Men finnes då verkligen denna "and eller vildgås" endast eller företrädesvis i Helsingland?

Dalin har ett icke mindre djerft påstående om namnet Helsingland, sägande i sin Swea Rikes historia (1:sta del. sid. 421): "i äldsta tider har detta land utan tvifvel hetat Ingeland = ett upprö̈jdt land, liksom Ångermanland, Ingermanland etc. men blifvit förökt med ordet "Häll" eller sten, så att Hälls-Ingeland vill säga det stenröjda landet." Dylika antaganden må lemnas i sitt värde, om de ega något annat än såsom bevis på styrkan af reflexen från den Rudbeckska perioden.

Förf. håller sig för egen del till en annan förmodan af Geijer, delad af Cronholm**, hvilken synes honom enkel och naturlig. Enligt denna kommer Helsingborg af “halsa“, refva segel, lägga till, och hvaraf en erinran ännu finnes qvar i uttrycket att segla för “styrbords“ eller “babords halsar“. “Halsingborg“ eller Helsingborg skulle således betyda fästet, borgen der man brukade refva segel och gå i land*.

---

* I »Svenska Folkets historia» Örebro 1832. 1:sta del.

** »Skånes Politiska Historia, efter till större delen otryckta källor utarbetad af Abraham Cronholm» Stockholm 1851.

Att landbesök företrädesvis skedde på ena eller andra sidan af de närbelägna stränderna är mer än troligt. Också äro Helsingör och Helsingborg historiskt äldre än både Köpenhamn och Malmö, mellan hvilka senare ställen sundet icke heller på långt när bildar en så “smal hals“ som mellan de förra.

Helsingborg var af denna orsak, synnerligen under början af medeltiden, utan jemförelse Skånes hufvudstad. Helsingborgs stadslag blef förebilden för de andra skånska städernas lagar. Besittningen af dess starkt befästade och, med den tidens anfallsmedel, från sjösidan nära nog ointagliga slott ansågs länge afgöra Skånes egande eller förlorande. Icke sällan heter det från denna tid: Helsingborg och Skåne. Under flera århundraden var också Helsingborgs slott det ifrigt eftersträfvade priset för väldiga strider. Det var stället för vigtiga möten och statsunderhandlingar, var regenters vistelseort, skådeplatsen för hofvens fester, konungars och furstars biläger eller dödsbädd.

Redan sago-konungen Frode omtalas som den förste anläggaren af Helsingborgs slott, hvilket redan i denna sin första upplaga måtte hafva varit tilltaget i stort, enär antagligen derstädes det väldiga mjödkar haft plats i hvilket, om man får tro den indiskreta sagan, svenske konungen Fjolner behagade högstsaligen drunkna vid sitt besök hos vännen Frode. Denne senares frodiga tillvaro, om den annars förekommit annorstädes än i sagan och dikten, skulle hafva varit samtidig med Kristi födelse. Uppgiften om det första slottets byggnadstid eger det bräckliga stödet af tvänne munkvers, hvilka sägas fordomdags stått att läsa öfver porten. De skulle haft följande lydelse:

---

* Helsingör säger Geijer är utan tvifvel detsamma Halseiri i Danmark, hvilket i Færejingia saga kallas den största marknadsplats i Norden. Att refva segel och lägga till heter »halsa». Deraf namnen Halsöre eller Helsingör, Halsingeborg eller Helsingborg samt Halsehamn på norra ändan af Skånska kullen, och ej af något Helsingarnes uttåg. (Sv. Folkets historia 1:a Del. sid. 58.)

Tempore natalis Christi, turris capitalis
Helsingborg struitur, velut in Scriptis reperitur. *)

Med anspråk på större sannolikhet omtalar Saxo Grammaticus **) norska thronpretendenten Harald Gilles besök hos danske konungen Erik Emun på Helsingborgs slott med angifvet årtal 1134. Vid något gladt gille under detta besök, har han slagit vad med sin värd om att springa förbi tvänne af Eriks snabbaste hästar och lärer, så lyder “historien“, med tillhjelp af tvenne långa stakar verkligen hafva vunnit vadet.

Folket i Skåne bibehöll ett godt stycke in i medeltiden sitt gamla frihetssinne, sin motvilja mot andra än *sjelfåtdragna* lagliga band, och gjorde länge motstånd mot hvarje sträfvan att förvandla dessa till tyngre *bojor* vare sig de pålades af furstar eller prester. Allen säger härom: “I slutet af Waldemar den stores regering bröt folkets missnöje öfver kränkandet af gamla rättigheter, öfver kyrkliga missbruk och ärkebiskopliga eller kungliga fogdars förtryck, ut i öppet uppror bland de djerfve skåningarne. Bönderna klagade öfver att fogdarne behandlade dem som trälar, och ville bringa dem icke blott att hugga sten och fälla timmer till de många kyrkobyggnader som Absalon lät uppföra, utan också att släpa det igenom ovägade skogstrakter till byggnadsstället; dessutom nekade de att betala tionde och motsatte sig upphäfvandet af presternas äktenskap. Vid underrättelsen om detta uppror skyndade Absalon öfver till Skåne, men kunde ingenting uträtta hvarken med böner eller makt. Bönderna betraktade honom som deras värste fiende, ödelade hans gårdar och drogo omkring i landet under utöfvande af allehanda våldsamheter mot höfdingarne och de ärkebiskopliga embetsmännen. Absalon måste fiykta och begaf sig till Waldemar, till hvilken äfven de upproriske skickade bud med begäran om tiondens upphäfvande och fyra höfdingars afsättande, hvilka alla voro af Absalons slägt och dennes vänner. När detta skedde, och infödda skåningar sattes till höfdingar, lofvade de att upproret skulle upphöra af sig sjelft. Absalon motsatte sig båda delarne, och konungen gaf ett hotande svar, hvilket blott ökade förbittringen. Beledsagad af Absalon begaf sig Waldemar derför till Skåne, och blef sjelf mottagen med vördnad, men då Absalon ville landa (i Helsingborg), kastade den uppbragta, med sillfiske för tillfället derstädes sysselsatta, talrikt församlade hopen stenar på honom, och endast konungens närvaro skyddade för vidare misshandel. Konungen skickade nu Absalon tillbaka och drog omkring i Skåne för att lugna folket med fogliga föreställningar, hvilket också lyckades. Derefter utvaldes några att underhandla med Absalon om tionde, men han var obeveklig i denna punkt och satte jemväl de olydiga skåningarne i kyrkans bann. Häröfver uppstod ny förbittring; allmogen ropade att presterskapet lefde på folkets bekostnad och borde derför mer lyda folket än biskopen. Biskopar kunde de undvara, tionde ville de icke betala, och presterna skulle vara gifta. Således vände upprorsmakarne, som en Munk på den tiden skrifver: "alldeles upp och ned på gudomliga och menskliga ting." Waldemar drog nu ånyo öfver till Skåne, men med en väldig härsmakt, öfverföll bönderna vid Dysieå (1181), och tillfogade dem der ett stort nederlag, hvilket länge bevarades i minnet under namn af Dysie-slag. Bönderna måste öfverallt underkasta sig, men tiondebetalning blef likväl icke införd, ty Absalon lät beveka sig af Waldemars skarpsinniga och kloka föreställningar — påminnande honom om Knut den heliges öde — till att för det första ingå på ett uppskof med tiondens indrifvande. Emellertid var böndernas mod ännu icke knäckt, och elden glödde under askan. Efter Waldemars kort derpå följande död utbröt ett nytt uppror, i hvilket de föregående uppträdena förnyades. Men allmogen, som hade fått en anförare i Harald Skräng, blef slagen af de danska höfdingarne vid Lummeå och hårdt straffad af Knut den 6:te, hvilken pålade de upproriske stora penningeböter, och skulle ödelagt en del af landet med eld och svärd, om icke Absalon med sina förböner afvärjt hans afsigt. Sålunda slutade detta bondeuppror, likt många följande under medeltiden, med böndernas kufvande under presterskapets och adelns ok, efteråt hvilande dubbelt så tungt på de öfvervunne.

---

*) Vid tiden för Kristi födelse bygdes Helsingborgs hufvudfäste (torn) enligt hvad Krönikorna omförmäla.

**) Historia Danica Lit. XIV, pag. 660 (Edit P. E. Möller).

Emellertid fortfor, såsom ofvan nämdes, länge den gamla andan. Mer än ett halft århundrade senare hade Waldemar den Stores sonson och Waldemar Seiers son, konung Erik deraf en ganska försvarlig känning. Erik hade nämligen, mot slutet af sin oroliga regering i och för ett krigs- och korståg till Estland, pålagt en ny skatt, en viss afgift för hvarje plog i Danmark, och derför erhållit öknamnet “Plogpenning.“ Denna krigsskatt ville allmogen i Skåne på inga vilkor betala. Erik sjelf hade icke mera framgång än sina utskickade. Vid ett möte i Lund 1249 gjorde Skåningarne uppror, och slogo ihjäl så många af hans män de fingo fatt på. Konungen sjelf flyktade från Lund till Helsingborgs befästade slott, men belägrades der af bönderna såsom det synes rätt allvarsamt, ty han flydde äfven derifrån skärtorsdagsnatten till Seland, ehuru de belägrande icke lyckades den gången att eröfra slottet. Året efter mördades Erik Plogpenning af sin broder Abel den 10 augusti i Slesvig.

En ny belägring af Helsingborgs slott 1263 hade bättre framgång. Erik Glippings moder, Margareta Spränghäst, blef slagen i drabbningen vid Lohede 1261 och der, jemte sin minderårige son, tillfångatagen. Under fångenskapen utnämde hon hertig Albrekt af Braunschweig till riksföreståndare samt tillika “Gielkere“ på slottet i Helsingborg. *) I denna egenskap gjorde hertigen sig ganska snart förhatad, och blef, såsom nyss nämdes, belägrad af bönderna,

---

*) Gielkere — af hvilka Helsingborgs häfder bevarat en lång rad mer eller mindre märkliga män, ofta tillika “länsmän“ och “höfvidsmän“ — kommer, har man antagit, af “Geld“ (penningar) och “kära“ (äska, begära); alltså ursprungligen skatteuppbördsman. Sagda syssla förenades sedermera med det omfattande uppdraget att vara befälhafvare öfver det kungl. slottet och länet; denna gången t. o. m. öfver hela riket. Helsingborgs slottslän omfattade vanligen under danska tiden Helsingborg och Engelholm, Luggude, Norra och Södra Åsbo samt Bjere härader, hvartill under någon tid lades äfven Göinge, Onsjö, Rönnebergs, Harjagers och Torna härader samt Herrevads-Klosters län.

hvilka lyckades intaga slottet, men Albrekt undkom i en båt till Seland och lemnade derefter Danmark.

I romanen “Konung Erik Menveds barndom“ har Ingemann med historiskt trogen tidsfärg tecknat oroligheterna i Danmark efter Erik Glippings mord 1286, och skildrat sonen Erik Menveds högtidliga förlofning i Helsingborg, mars 1287, med sin blifvande brud under stora festligheter och glänsande tornérspel. I fortsättningen “Konung Erik och de fredlöse“ har han ej mindre färgrikt skildrat konungens praktfulla bröllop, likaledes i Helsingborg.

Konung Erik Menved firade den 1 juni 1296, nio år senare, på Helsingborgs slott sin förmälning med Magnus Ladulås dotter, prinsessan Ingeborg.

Förmälningen var, säger Ingemann, bestämd att ega rum den 1 juni. Hela den svenska konungafamiljen ledsagade prinsessan till Helsingborg, hvarest gjordes präktiga tillredelser för bröllopet.

Helsingborgs slott hade jemte stad och omnejd dag för dag, mot maj månads utgång, blifvit samlingsplatsen för allt hvad Danmark och Sverige egde stort och lysande. Det ståtliga götiska konungaslottet med sina ringmurar, rundlar och höga torn reste sig högt öfver staden på toppen af den branta åsen eller berget. Det var omgifvet af djupa vallgrafvar och ansågs för en oöfvervinnelig fästning; nu var emellertid vindbron nedfälld, och den stora jernbeslagna slottsporten på södra sidan stod öppen för ankommande gäster. Den urgamla staden Helsingborg, räknande sitt ursprung från konung Frodes tid, och som, genom sin gynsamma belägenhet vid smalaste öfvergångsstället af sundet mellan Sverige och Danmark, samt genom sin lifliga handel, sina stora häst- och oxmarknader erhållit ett betydligt välstånd och mycken utsträckning, var likväl icke i stånd att herbergera de många främmande. Utom konungens närmaste fränder, jemte de genom marsken inbjudna bröllopsgästerna från båda rikenas herresäten och riddarborgar, hade en stor mängd menniskor från alla håll och af alla samhällsklasser strömmat samman till Helsingborg, att bevittna den storartade festen och förnöja sig af de offentliga förlustelser, hvilka vid detta tillfälle skulle göra den kungliga familjehögtiden till en folkfest för tvänne nationer. Före dagningen stodo de präktiga ridhästarne sadlade i slottsgården prydde med täcken af baldakin och sindal, under det att riddarne, sjelfve festligt smyckade och klädde i silke, plysch eller blyant, derstädes hvimlade om hvarandra. Sancta Mariakyrkan var sirad med blommor och kransar, och derinne stodo biskoparne af Aarhus och Ribe samt dominikanernas provinsialprior, i högtidlig ornat med krumstafvar, i spetsen för ordensbröder, kanniker och prester afvaktande högtidlighetens början, under det att på ängen nedanför slottsberget uppslagits tält, der förfriskningar utdelades, gycklare och musikanter höllo till, samt skrankor och tribuner blifvit uppresta till torneringen.

Det dubbla slägtskapsförhållandet mellan konungahusen, som uppstod, för att återgå till historien, genom danske konungen Erik Menveds giftermål med svenska prinsessan Ingeborg och svenske konungen Birgers med danska prinsessan Märta, inblandade emellertid Danmark i de stundande, under bröllopshögtidligheterna föga anade striderna mellan Birger och hans bröder, hertigarne Erik och Valdemar.

Ett möte hölls den 15 Juli 1310 i Helsingborg, hvarvid Erik Menved förlikte Birger med hans bröder och en försäkran utfärdades härom, underskrifven af konung Erik i Danmark, hertig Kristoffer hans broder, ärkebiskopen i Upsala, biskoparne i Skara och Vexiö samt en mängd verldslige herrar. Tvänne dagar derefter slöts en allmän fred mellan nordens trenne riken, och 1313 hölls ånyo, antagligen för samma ändamål, ett konungamöte efter vanligheten på Helsingborgs slott.

Emellertid uppkommo inom kort nya oroligheter i Sverige, i hvilka Erik Menved 1318 inblandade sig. Ett infall i Skåne blef följden häraf. Svenskarne vunno en drabbning, plundrade och brände största delen af provinsen, brandskattade Malmö och Skanör samt intogo Falsterbo. — Slutligen belägrades Helsingborgs slott.

År 1327 sammankallades ett Dannehof ånyo i Helsingborg, då tolf adelsmän dömde i en tvist mellan Johan Ulfsson och ärkebiskop Karl om Rodnehärad på Bornholm.

Sedan konung Kristoffer II till grefvarne Johan och Gerhard af Holstein bortförpantat största delen af Danmark, öfversvämmades Skåne af tyskar, hvilka utsögo landet och föröfvade många olagligheter. Skåningarne klagade för grefve Johan öfver dem af hans tjenare, som innehade fästningarne och isynnerhet öfver Eggert Brockdorf eller Brucktorp, en hänsynslös man, hvilken till pant för 6000 marker silfver innehade Helsingborgs slott. Grefve Johan erbjöd visserligen ärkebiskop Karl och andra förnäma i Skåne att emot nämda summa få från Brockdorf inlösa slottet; men, antingen de icke ville eller icke kunde sammanbringa dessa penningar, slutet blef att skåningarne sökte skydd hos konung Magnus Eriksson i Sverige. Sedan detta lofvats dem grepo de till vapen och nedhöggo sina förtryckare hvarhelst de anträffades. Med anledning häraf samlade sig utlänningarne till en öfverläggning i Lunds domkyrka; men allmogen fick nys härom, trängde dit in och ihjelslogo på en gång i sjelfva kyrkan 300 Holsteinare. En annan hop af desse blef nedgjord vid Helsingborg och dervarande slott naturligtvis belägradt. Detta tilldrog sig 1332. Ärkebiskopen Karl samt flera andliga och verldsliga herrar, hvilka ansågo sig icke kunna från konung Kristoffer påräkna något beskydd, erbödo samma år Skåne, Blekinge och Hven åt konung Magnus, som erlade 34,000 mark lödigt silfver, och kom 1333 i besittning af Helsingborgs slott samt dermed äfven af hela Skåne. En traktat ingicks i Helsingborg den 3 Januari 1341, hvari Kristoffers son, konung Valdemar Atterdag förklarade: att då Magnus hade inlöst Skåne för 34,000 mark lödigt silfver samt innevånarne svurit honom tro och huldhetsed, och Valdemar lofvat upprätthålla öfverenskommelsen mellan konung Magnus och grefve Johan, så stadfästade han nu densamma. Detta aftal har likväl dragits i tvifvelsmål, men i den fred som Valdemar 1343 ingick med Magnus, afstod Valdemar med "rikets råds och menige allmoges samtycke", för sig, sina arfvingar och efterkommande Skåne, Halland och Blekinge, Lister och Hven till en evärdelig besittning för svenska kronan. Han förpligtade sig slutligen att om han eller hans efterkommande någonsin skulle påstå att Skåne ej rätteligen blifvit Sveriges tillhörighet, eller om någon tvist eller fiendtlighet skulle derom yppas, borde sex biskopar och lika många riddare sammankomma i Helsingborg och undersöka saken, samt, ifall tillvitelsen befanns grundad, ådöma honom eller hans efterkommande 30,000 mark lödigt silfver i böter, hvarjemte han underkastade sig kyrkans bann tills denna summa vore betald. Valdemar erkände sig vidare ha för berörda afträdelse erhållit 49,000 mark lödigt silfver, nämligen 34,000 mark som blifvit erlagde till grefve Johan, 8,000 mark i reda penningar, och 7,000 mark för inlösning af Köpenhamns slott. Sverige lärer för dessa landskap ha inalles betalt 70,000 mark, ett med dåtidens myntvärde mycket stort belopp.

Under dessa för Norden högst oroliga tidsförhållanden, fingo äfven de andlige vidkännas olägenheter. Ärkebiskopen Peder Jönsson sammankallade derför biskopar, abboter, priorer, prostar, dekaner, erkedjeknar och kanniker i Danmark till ett stort kyrkomöte, som i Maj 1345 hölls i Helsingborg. Här beslutades att om en biskop fördrefs från sitt stift skulle han i årligt understöd åtnjuta 120 mark i lödigt silfver af ärkebiskopen och af biskoparne i stiften. På samma gång förkunnades bannlysning öfver helgerånare, och hvarjehanda missbruk som begingos af lekmän blefvo allvarligen förbjudne; jemväl stadgades att lekmän, under straff af bannlysning, ej finge använda kyrkor och dithörande torn, till befästningar. Slutligen beslöts firande af åtskilliga helgedagar.

Magnus Erikson, som genom slöseri och svaghet för gunstlingar efterhand ådragit sig sina svenska undersåters hat och förakt samt erhållit benämningen "Smek", nödgades slutligen begära understöd af den kloke Valdemar, med hvilken han för sådant ändamål hade ett möte. Magnus höll derjemte 1351 en herredag, "parlamentum", i Helsingborg. Utom sagde år egde äfven 1352, 1354 och 1355 i Helsingborg underhandlingar rum, hvilka förmodas hafva stått i förbindelse med Valdemar Atterdags skånska funderingar. Herredagen i Helsingborg 1352 bevistades också af Mecklenburgska hertigar. 1354 sammanträdde 3 svenska och 3 danska biskopar för att yttra sig öfver besittningsrätten till Skåne och Halland. “Den stad som valdes till samlingsplats vid så många fördrags afslutande“, yttrar Cronholm, “måtte icke hafva varit obetydlig“. —

Olyckliga missförhållanden mellan konung Magnus och hans son samt medregent Erik gåfvo Valdemar anledning att infalla i Skåne, hvarest han 1359 intog flera slott, men blef före årets utgång tvungen att återlemna dessa. Emellertid sedan Erik, som innehaft Skåne, aflidit tillika med sin gemål, båda såsom folktron misstänkte förgiftade, återtog Magnus styrelsen deröfver. Han uppehöll sig i Helsingborg och sökte der ingå fred med Valdemar, hvilken deremot ej ville genom underhandlingar afgöra saken. Sistnämde konung trodde sig, efter Eriks död, genom våld och maktspråk kunna bättre komma i besittning af Skåne, hvilket han fann skulle icke heller nu lyckas på enbart underhandlingens väg oaktadt alla möten som hållits, då alltför många traktater tydliggjorde för svenskarne deras rättigheter. I Juli 1360 gick Valdemar med en här öfver till Skåne och belägrade Helsingborgs slott, hvilket Magnus, som befann sig derstädes, sannolikt enligt hemligt aftal öfverlemnade, med afträdande tillika af Skåne och utlemnande af dithörande bref. “Allt detta bevisar“, säger äfven Brunius, “att samma slott varit på den tiden det vigtigaste i provinsen. Malmö hade ännu icke fått någon fästning och Landskrona är en vida yngre anläggning, att icke tala om Kristianstad, som anlades af Kristian IV.“

Då Valdemar nu erhållit Skåne, utan att derför hafva lemnat någon ersättning, och då han enligt Hvitfeldt vidare lofvat, att vara Magnus “en huld broder och vän“, och då slutligen den förres dotter Margareta blifvit trolofvad med den senares son, konung Håkan i Norge, borde man hafva väntat ändtligen fredslugn; men Valdemar var alltför rastlös i sitt sträfvande efter maktutvidgning och tillfället dertill syntes honom alltför godt. Han angrep 1361 Öland och Gotland, härjande och plundrande derstädes. Emellertid hindrade detta alls icke att konung Håkan tvänne år derefter i Köpenhamn sammanvigdes med Margareta, hvilken sedermera med fadrens egenskaper i arf fullföljde dennes politik, och som enka till slut under samma välde förenade nordens trenne riken.

Hansestäderna, hvilka icke voro belåtna med den vändning sakerna i norden alltmer syntes taga, utsände 1362 en flotta, med hvilken de plundrade Köpenhamns stad och slott, landstego vid Helsingborg och besköto dervarande slott natt och dag med 6 blidor. Konung Valdemar öfverraskade emellertid deras flotta och borttog åtskilliga fartyg, så att fienden efter betydlig manspillan nödgades upphäfva belägringen.

Några Hansestäder afsände ånyo i augusti 1394 en flotta till Helsingborg för att utverka hos drottning Margareta, som då höll en herredag derstädes, konung Albrekts och hans son hertig Eriks befrielse från deras fleråriga fångenskap. Vid sagde tillfälle yppade sig å ett värdshus en träta, som öfvergick till slagsmål och dråp. Borgmästaren Gregorius Sverting från Stralsund skulle skynda att härom underrätta drottningen på slottet, i afsigt att få denna oreda stillad, men Sverting, utkommen på gatan, blef strax af en dansk nedhuggen. Hansestädernas ombud begåfvo sig derefter skyndsamt på hemresa. Dylika våldsamheter mot sändebud voro icke sällsynta under tider, då bittert hat med flit underhölls folken emellan af de maktegande, då rå tygellöshet i seder ännu lätt bröt sig lös, och ohejdad dryckenskap vid fester tillhörde idrott och god sed.

Den 2 September följande år infunno sig emellertid Hansestädernas sändebud ånyo i Helsingborg, och utfäste sig att, emot konung Albrekts och hertig Eriks befrielse, inom trenne år antingen uppgifva Stockholms slott till drottningen eller erlägga till henne 60,000 mark lödigt silfver, eller slutligen att återlemna sagde furstar i hennes våld.

Hansestädernas ombud återkommo ännu en gång, senare samma år till Helsingborg, då Albrekt och hans son till dem utlemnades, och sändebuden afgåfvo till drottningen försäkringsbref härpå.

Helsingborgs slott och stad afbrunno, såsom förut är nämdt, den 30 Juli 1418, dock undgingo kyrkan och Dominikanerklostret denna härjning. Man saknar närmare underrättelse om olyckshändelsen, det är äfven obekant huruvida någon fullständig ombyggnad af Helsingborgs slott blifvit derigenom föranledd, eller om allenast en större iståndsättning egt rum efter berörda eldsvåda. Härpå är emellertid beroende frågan om Kärnans verkliga ålder. Brunius är benägen för det senare antagandet, hvarom mera längre fram vid beskrifningen af Kärnan. Å andra sidan har man påstått att Erik af Pommern 1425 ånyo helt och hållet uppbyggt slottet. Dermed må vara hur det vill, men säkert är att slottet fortfarande bibehöll sitt urgamla anseende. Det förblef en vigtig befästning, till stöd alltjemt för herraväldet öfver Skåne och äfven för Unionen; och nu, i sammanhang härmed, ett par ord om denna sistnämda.

Främst kanske af den snillrike Geijers många egenskaper som häfdatecknare var hans förmåga att för händelser och personer finna uttryck liksom sammanpressade och i relief, prägla dem i form af minnespenningar. En sådan är hans ofta anförda yttrande att Kalmar Unionen är "en händelse som ser ut som en tanke". Han tillägger: "Hvad en sådan förening var eller kunde blifva, derom förmärktes ingen slags aning hvarken hos stiftarne eller någon annan; hvarföre ock den yttre föreningen födde inre söndring, och Unionen blott är ett stort namn som gått förbi utan begrepp".

Om ordet begrepp helt enkelt innefattar att "begripa", är motsatsen af Geijers påstående verkligheten närmare. Unionen blir då långt mera *en tanke som ser ut som en händelse.* Riktigt nog hade icke ännu *den* tanken mognat att de trenne Skandinaviska folkstammarne med samma rot *derför* borde växa samman till ett träd, ej heller saknade den yttre föreningen inre söndringar; dock vore det mer än underligt om en öfverenskommelse så ofta träffad, så ofta bruten, men städse återkommande och vidmakthållen under nära halftannat århundrade, — fortlefvande sålunda under en lång tid af utveckling, en hel rad af konungar, fortlefvande allt ifrån slutet af den katolska kyrkans stormaktstid till reformationens början

— om allt detta blott skulle hafva varit en händelse som ser ut som en tanke! Nej, tanken fanns verkligen; visst icke *folklig* det är sannt, men andra och väldiga tankar som rörelsekraft funnos i stället ehuru sins emellan stridiga. Der fanns konungadömets dristiga sträfvan efter *maktutvidgning,* der fanns såväl aristokratiens som hierarkiens kraftiga ingrepp efter *"herravälde".* Alla dessa tre, ömsom inbördes oeniga, ömsom i förbund med hvarandra varande, funnos *å ena sidan,* samt å *den andra,* stor och medveten, svenska folkets urgamla, stundom ursinniga *frihetskänsla,* kämpande ihärdig, med eller utan tillfällig hjelp, mot förtrycket i hvilken form och färg detta än måtte framträda. Ju närmare den herrskande medelpunkten desto svagare var motståndet, och derför intogo Skåningarne under Unionen icke samma plats som före densamma; ju längre bort mot pereferien desto starkare blef motståndet, och derföre gå Dalarne och det mellersta Sverige i spetsen. Under Erik af Pommern, Margaretas efterträdare, började folkets strid mot tillämpningen af Unionens syften, och antog redan med Engelbrekt en folklig storslagenhet i jemnhöjd med fortsättningen under Sturarne och Gustaf Wasa. Alla dessa Kalmar Unionens många strider beredde Skandinavien långvariga och svåra pröfningar, men denna olycka var vår lycka. Den frambragte politisk frihet i Sverige tidigare, och gjorde folklig sjelfstyrelse mera *häfdvunnen* än samtidigt i något annat land af Europa. Också hafva tilldragelser, liknande de blodiga revolutionerna i England under Stuartska ätten samt i Frankrike, icke hos oss kunnat ifrågakomma. Vår frihet är icke någon spelvinst såsom i

Frankrike, och det långsamt förvärfvade är icke det lätt förlorade.

Som sagdt, redan under Erik af Pommern tog striden sin början. Att han i denna dukade under orsakades i mycket af eget oförstånd, då han stötte ifrån sig bundsförvandterna, ena gången presterskapet andra gången adeln. Den förra striden gick så långt att Erik formligen bannlystes, och om danska riksråden påstod han att: “de voro konunga-ödare och gamla katte-bitare, sådane hade de och deras förfäder varit“. Men hans systerson Kristoffer af Bayern, hvilken afled den 6:te Januari 1448 på Helsingborgs slott under väg till Jönköping dit en herredag blifvit utlyst, och således dog som unionskonung — samt äfven fått pröfva på månget ej blott berättigadt utan äfven oberättigadt missnöje, erhållit öknamnet “Barkekonung“, och till de klagande af folket funnit sig föranlåten yttra: “Ich kann nicht bettern mein lewe knecht“ — denne vittnade på sitt yttersta om såväl Danska som Svenska herremän: “I hafven ansett mig med onda ögon liksom min morbroder; Gud gifve det ej mera varit eder än hans skuld att han öfvergifvit sina riken“.

Samma år som Kristoffer dog valdes Karl Knutsson till konung i Sverige. Deremot blef grefve Kristian af Oldenburg utkorad till konung i Danmark. När nu Sverige icke ville underkasta sig Kristian I härjade denne 1451 i Stockholms skärgård. För att hämnas, enligt tidens sed, inbröt Karl Knutsson följande år i Skåne, brandskattade och brände vida omkring. Han lät derunder Helsingborgs stad och några skepp vid stranden uppgå i lågor. Vid detta tillfälle blef ärkebiskopens gård i Helsingborg lagd i aska.

Ärkebiskop Tufve lät derföre 1463 uppföra inom slottsporten vid södra sidan ett nytt stenhus, hvilket anspråkslöst hade: "inunder en stuga och ofvanpå en sal".

Sedan Kristian II blifvit afsatt först i Sverige och sedan i Danmark och Norge, samt dennes farbroder hertig Fredrik, såsom konung Fredrik I aflidit, valdes af Lybeckarne till anförare grefve Kristoffer af Oldenburg med uppdrag att befria och på tronen i Danmark åter uppsätta den fångne Kristian II. Då grefven fann sig ingenting kunna uträtta med enbart skrifvelser vare sig till Fredrik den I:stes son hertig Kristian eller till Danmarks råd, inbröt han 1534 i Holstein och Danmark, intog åtskilliga fästningar, brandskattade städer, plundrade och brände gårdar och byar. Väl mottagen i Köpenhamn der Kristian II fortfarande egde folkets och borgarnes sympatier, gick han öfver till Malmö och samlade, vid Lybershög nära Lund, Skånes adel, borgare och bönder, hvilka åter hyllade den fängslade konungen. Han fordrade af adeln ett stort tillskott till krigets utförande, och begärde jemväl till samma ändamål deras hustrurs och döttrars guldkedjor, smycken och klenoder. Adeln beviljade väl hyllningen som för tillfället ingenting kostade, men afslog bidragen och var för öfrigt föga hågad att göra gemensam sak med grefven, hvilken icke utan skäl misstänktes för hvarjehanda enskilda afsigter. Emellertid ryckte de hjelptrupper, som Gustaf I tillskickat den aflidne konung Fredrik den I:stes son hertig Kristian af Oldenburg (såsom konung Kristian III), in uti Skåne och tågade på Helsingborg. Kristoffer utskickade emot dessa en hop knektar, under befäl af Jörgen Kock, hvilka seende sig för svaga drogos tillbaka, och förlades dels i Helsingborgs stad dels i dervarande kloster. Skånska adeln förenade sig nu med de anryckande svenskarne, och bådadera lägrade sig på höjderna i närheten. Tyge Krabbe, dåvarande höfvidsman på Helsingborgs slott, hade länge med råd och dåd bistått grefve Kristoffer, men omsider af flere anledningar fattat misstanke vare sig till afsigten med, eller möjligheten af hans äfventyrliga företag, hvadan nämde höfvidsman var villrådig om till hvilkendera sidan han borde öfvergå. Han sammankallade slutligen sin omgifning och tillkännagaf att han väl svurit grefven trohet på den afsatta konungens vägnar, men att han fruktade en öfverraskning, och befalte hofmästaren Jesper Friis att hålla sig på öfversta tornet (Kärnan), sägande sig sjelf vilja förblifva nere på borggården hos manskapet. Tredje dagen härefter öppnade plötsligen "hofmästaren" eld från tornet på grefvens trupper, då 14 man af dessa stupade i första skottet. Svenskarne fattade mod, stormade in på grefvens folk och vunno en afgörande seger. Malmö borgmästaren Jörgen Kock, en af Hanseaternas verksamma redskap lyckades med nöd undkomma, men Marcus Meyer, den orolige stridslystne Lybeckaren, blef vid detta tillfälle tillfångatagen jemte ett par andra af den hanseatiska härens anförare.* Slaget hölls den 13 Januari 1535 och svenska arméen intog efter Helsingborgs eröfring hela provinsen, hvarefter Kristian III blef hyllad.

Denna sålunda till sina följder vigtiga seger vid

---

* Förd till Warbergs fästning blef Marcus Meyer, efter att hafva bemäktigat sig denna, för andra gången fången, samt som förrädare halshuggen och steglad, hvilket skedde i Helsingborg.

Helsingborg, till hvilken Gustaf I förhjelpte, hade äfven andra verkningar och var sannolikt orsakad af längre gående syften än blott att bekämpa Kristian Tyrann och dennes anhängare, nämligen att vinna handelsfrihet i strid mot hansestäderna, och religionsfrihet i strid mot påfveväldet. I sistnämda afseende och äfven såsom tidsmålning torde följande ord få anföras af Wieselgren (i hans bearbetning af Follins Helsingborgs historia, sid. 319). Han yttrar: "Efter segern vid Helsingborg, der svenskar och danskar voro fattade af en ridderlig skandinavism, har Guds ord oafbrutet kunnat predikas i denna stad. Tre år efter det ärkebiskop Bille förjagat Olaus Bang (eller Bing) från Helsingborg, föll ärkebiskopen för en ännu mer förkrossande dom af adel, prester, borgare och bönder, på anklagelse af konung Kristian III. Episcopalismen var här en blott förklädd aristokrati. Adelsmännen Bille, Gyllenstjerna, Krumpen, Rönnow, Munck, Friis m. fl. hade köpt sig den förklädnaden från Rom, under hvilken den krigiske ulfven kunde ännu mer förderfva Kristi hjord; men slutligen hade de blifvit slagne med fullkomlig blindhet. Midt under det reformationen gjorde sina första segrar i andra länder, se vi biskop Styge Krumpen, än taga en adelsmans fru och behålla henne i hus och säng, oaktadt mannen å öppet ting återkräfde henne, än sticka en bonde i den arm, med hvilken han framräckte ett konungens utslag, än låta reta allmogen att å ett ting slå en länsherre ihjäl; under det vi se biskop Jacob Rönnow än låta sina svenner ostraffade slå ihjäl en ädlings skrifvare, sjelf öfverfallande en borgare med en stridshammare, dessutom ansedd delaktig i mordet å en fattig man på en kyrkogård; än se vi honom kräfva riks-sigillet hörsamhet för allt det han dermed beseglade, än rifva konung Fredriks bref i bitar som kastades en borgare i ansigtet, utropande konungen som den gamle narren och kättaren, en annan gång skriande om “narren af Hessen“ och “gäcken af Holstein“, ja, — rasande mot sjelfva påfviska kyrkan i så måtto att han slog priorn i Antvorskov med en eldgaffel, när han ej fick en klosteregendom till hvilken han hade lust, häri lik Styge Krumpen, hvilken skickade sina svenner in att sofva i Ös nunnekloster. Och, under det prins Kristian, sedan konung Kristian III, läste sin bibel och hans riddare föllo på knä i varma böner, bad biskop Jörg. Friis Gud att få bli en djefvul, för att plåga konung Fredriks själ, bärande honom än till eld än till köld, och biskop Gyllenstjerna erbjöd sig att anföra upprorshären mot konungens rätte arfving, hvaremot biskop Ove Bilde gret öfver att han ej vågade neka sitt samtycke till konung Kristians utkorelse. Och då Olaus Bang, Spandemager och Töndebinder predikade i Helsingborg, Lund och Malmö Evangelii frids- och stridsord bland ett hänfördt borgerskap — denna reformationens kärntrupp — så lade biskop Ivar Munck hög tull på köpmännens gods som ut ur riket fördes, hvilket blef gnistan till borgarnes uppror; så red erkebiskop Th. Bilde omkring med hopar af drabanter för att styra riket och tillstänga tillförseln vid städerna, intet aktande allt det som gjorde riket till en röfvarkula, eller allt mord, rofferi, jungfrukränkelse o. d. som rasade under interregnum öfverallt; men drifvande bort med “eld, vatten och stenar“ Evangelii predikanter, görande de borgare fredlösa som emottagit dem inom städerna.

Der en konung framträdde med dylika anklagelser på ett folkting, dit borgare och bönder för första gången blifvit inkallade, var det lätt att beräkna hvad biskoparnes öde skulle blifva“.

Äfven frånsedt öfverdriften i denna med alltför hårda färger målade tidsbild, är den i viss mån betecknande för såväl hvad presterskapet ännu kunde tillåta sig i kyrkligt sjelfsvåld och egenmäktighet *den* tiden, som för det ofvan antydda syftet med Gustaf den I:stes bistånd.

Vid sedermera följande strider mellan Oldenburgska dynastien i Danmark och Wasa-ätten i Sverige blef, redan under den vise Gustaf Wasas ovise efterträdare Erik XIV, det gamla latinska ordspråket “qvid qvid delirant Reges plectuntur Achivi“ i fullt mått tillämpligt. Den nya grenen af den danska konungaätten trodde äran nödvändigt fordra att vidmakthålla hvarje unionelt anspråk, den nya svenska ansåg sin ära kräfva att tillbakavisa dylika äfven i det minsta; och sålunda nödgades länge tvänne närslägtade folk att kämpa med hvarandra om, bland andra lapprisaker, hvilketderas öfverhufvud skulle kalla sig “Lapparnes konung“, om skuggspelet att måla tre kronor i riksvapnet, tvungos att icke få vara “i fred“.

Striden fortsattes långt efter det att förändrade tidsförhållanden under 17 och 18 seklerna upphört att frambringa de stora orsaker, hvilka varit ursprungligen verkande för eller emot unionen. Förgäfves hade en stigande upplysning och reformationen i båda rikena jemförelsevis stäfjat presterskapets andliga makt och verldsliga hersklystnad; det hjelpte icke att den danska adeln efterhand urartade till ett ofosterländskt tyskt junkerdöme, ej heller att den svenska adeln genom ryska, polska och tyska krigen fått blicken riktad på längre bort belägna föremål, och nu sökte utom Skandinavien medlen för primatet inom den. Hotet och hatet, samt, som Holberg säger, den "honette ambition" fordrade å ömse sidor alltjemt vidare offer, och hade ej Öresundstullen gifvit Danmark främmande tillgångar i samma mån de egna uttömdes, hade icke Östersjö-provinsernas tullar, förvärfvade under det polska och det trettio-åriga kriget, tillfört Sverige nya penningekällor, skulle båda rikena likt Münchhausens räfvar fortsatt att anfalla och uppäta hvarandra till dess att föga mer än svansarne återstått.

För Skåne särskildt var striden en lång period af lidande och Helsingborg fick sitta hårdt emellan.

Sålänge tvisten af gammal vana sålunda fortsattes, fastän det konstgjorda nationalhatet för långa tider *måste* hindra hvarje förnuftig tanke på en förnyelse af unionen, var hela det södra Sverige utsatt för krigets alla olyckor. När derefter striden begränsades till frågan om egande af Skåne, Halland och Blekinge var det dessa provinser som ledo mest. Allt efter som den ena eller andra parten misströstade om seger, härjades Skåne för att göras så värdelöst som möjligt för medtäflaren. — När kampen slutligen upphörde var det också nära nog slut med Helsingborg.

Af denna stadens vanmaktstid återstår, tillfölje af bristande utrymme, att gifva en möjligast kortfattad och sammanträngd bild.

Något öfver 100 år efter Helsingborgs eröfning i ofvan beskrifne slagtning d. 13 januari 1535, intogs

Helsingborg ånyo af Svenskarne, 1644 under Gustaf Horn, i kriget mellan Kristian IV och Kristina.

Freden i Brömsebro återställde emellertid sakerna så till vida i sitt gamla skick, att Skåne förblef danskt. Först genom freden i Roeskilde den 26 februari 1658, efter det Karl X gått öfver de tillfrusna Bälten och den danska hufvudstaden varit nära att bli eröfrad, afträddes Skåne jemte Hven, tillika med Halland, Bleking m. fl. landsdelar, till svenska kronan, derifrån dessa provinser sedermera icke varit skilda. Helsingborgs, alltjemt såsom en hufvudfästning ansedda, slott öppnades då för svensk besättning. Karl Gustaf gick sjelf att taga sin segervinning i besittning, och for den 5 mars på en jakt öfver från Seland till Helsingborg, medan hans svit och bagage med vagnar och hästar tågade öfver sundet på den nedåt Hven ännu qvarliggande isen.

När Karl XI blifvit konung i Sverige, begagnade Kristian V i Danmark förstkommande tillfälle att om möjligt återtaga de, genom frederna i Roeskilde och Kjöbenhavn, förlorade landskapen. Härunder begaf han sig den sista juni 1676 med en armé af 16,000 man från Seland öfver till Skåne, samt landsteg mellan Råå och Helsingborg. Kommendanten Peter Hästesko ansåg sig icke kunna försvara staden och drog sig derför, med hela sin fåtaliga styrka 250 man, inom fästningen. Danskarne inträngde i staden och uppkastade söder om slottet ett batteri, som understöddes från tvänne örlogsskepp i sundet utanför. Genom en i fästningen inkastad bomb, hvilken antände krutförrådet, vållades stor skada både på byggnader och manskap. Kommendanten fruktande en stormning uppgaf slottet redan den 3 juli.

Kristian V lät i anledning af Helsingborgs öfvergång prägla en skådepenning, som på åtsidan föreställer Öresund, å hvardera strandbrädden en pelare med konungens krönta namnchiffer samt öfverskrift: "Arbitrium recuperavit" (han har återvunnit herradömet), och på frånsidan Helsingborgs fästning sedd från öster, samt sundet och en del af seländska kusten.

Efter slaget vid Halmstad senare samma år, ryckte Karl XI in i Skåne på efterhösten. Den 30 oktober anlände Svenskarne utanför Helsingborg, men Karl ansåg sig icke böra förspilla tiden på intagandet af denna vigtiga, svår-åtkomliga punkt, utan undvek fästningen, men brände en del af staden, drog sig åt Landskrona och sedan till Lund, der det berömda slaget hölls d. 4:de december. Först efter denna seger gick konnngen tillbaka till Helsingborgstrakten, och tog sjelf sitt högqvarter i Bälteberga, medan han beordrade generallöjtnanten Schulz att "beränna" Helsingborgs fästning, hvilken sjelfva nyårsdagen 1677 uppgafs af den danska kommendanten, som då nödgades gifva sig och besättningen till krigsfångar.

Under 1677 års fälttåg inträngde danskarne först en gång i början af året i Helsingborgs stad och plundrade densamma grundligt, medan svenskarne höllo sig fast inom fästningen. Derefter den 24 juni blef platsen andra gången angripen af fienden, som uppdrog förskansningar, öppnade löpgrafvar och uppkastade batterier på södra, östra och norra sidorna, derifrån en oupphörlig eld mot slottet underhölls med kulor och bomber men allt förgäfves, till dess att kommendanten Hård lät narra sig af en falsk skrifvelse från konungen, försedd med dennes sigill hvilket danskarne lyckats komma öfver, och uppgaf slottet den 27 juni mot vilkor att den svenska besättningen erhöll fritt aftåg med tross och tillhörigheter.

Helsingborgs stad och fästning voro alltså åter i Danskarnes händer och detta intill hösten 1679. Karl XI hade ånyo ryckt in i Skåne och lägrat sig vid Ramlösa. Svenskarne företogo tvänne stormningar mot Helsingborg, men blefvo tillbakakastade genom en häftig eld från på en gång fästningen och tvänne danska örlogsskepp utanför i sundet. Danske kommendanten lät afbränna staden på det att den ej skulle tjena fienden till skydd och position.

Först efter freden i Lund den 26 sept. 1679 öfverlemnades Helsingborg åter till svenskarne.

Härefter återstår att omnämna slaget vid Helsingborg d. 28 februari 1710. Detta är emellertid alltför bekant till sina enskildheter att här behöfva skildras. Deremot torde vara nödigt att framhålla åtskilligt annat, hvilket, ehuru till stor del oriktigt, vunnit historiskt burskap, och än i dag utöfvar ett visst politiskt inflytande. Hvad här åsyftas är den allmänna sagan om att det vigtiga slaget, som på sin tid sannolikt räddade, om icke hela landet, åtminstone Skåne, Halland och Blekinge åt det svenska väldet, skulle hafva utkämpats och vunnits af Magnus Stenbock med endast oöfvade bonddrängar i skinnpelsar och träskor. En saga som fordom begagnades till skryt öfver den svenska tapperheten, men nu förmenas ådagalägga att ordentliga krigsöfningar äro onödiga, och att det nästan vore nog att blott förse sig med skinnpelsar och träskor för att ånyo segra som vid Helsingborg.

Visserligen må det vara sannt att icke få af dem som deltogo i drabbningen, voro nyutskrifna rekryter, men lika visst är att i hären fanns både en del sachsiska soldater hvilka som krigsfångar tagit svensk krigstjenst, och att ett ännu större mera pålitligt antal af Karl XI:s gamla krigare, vid underrättelsen om att Stenbock skulle föra befälet, anmält sig till tjenst under fanorna och deltog i slaget. Säkert är också att en icke ringa del utgjordes af visserligen nya, men redan fullt öfvade soldater med hvilka, före och efter slaget vid Pultava, gamla regementen blifvit återförnyade och funnos till hands i Sverige. Dessutom må vi erinra oss att sistnämda olyckliga slag stod den 28 juni 1709, alltså endast 8 månader före slaget vid Helsingborg, och att Sverige förde krig, samt anskaffade krigare oafbrutet ännu i nio år, intill Karl XII:tes död 1718. Brist på skickligt, i synnerhet högre befäl, att leda de 14- à 15,000 man som Stenbock förde i drabbningen, fanns ej heller; må man erinra sig Bennet som Stenbock sjelf kallade "en kärna af en officer", Dücker, Ascheberg, Burenschiöld, Sparrfeldt Gyllenstjerna, Cronstedt m. fl.

Huru kommer sig månne då att ofvannämda saga blifvit upprepad af flere våra historieskrifvare, såsom af Fryxell och äfven af Abraham Cronholm, ehuru denne i sin Skånes historia riktigt nog yttrar: "Otvifvelaktigt funnos likväl bland regementen från öfra Sverige gamla soldater som kunde uppbära Carolinernas ära på stridsplatsen."

Förhållandet kan förklaras af tvänne omständigheter. Den ena måste sökas i Stenbocks stora personlighet och särskilda förmåga att tilltala folkets känsla samt väcka dess inbillningskraft, den andra i att slaget vid Helsingborg är den sista stora drabbning som utkämpats och vunnits inom Sverige mot en anfallande fiende. Kanske icke minst hafva de förtviflade tidsförhållanden, under hvilka striden egde rum, härtill bidragit. Genom dessa förenade orsaker har nämde lysande seger längre än vanligt sysselsatt den upprörda folkfantasien. *)

Beträffande Stenbocks namn och personlighet torde böra erinras om att, på den tid han var gunstling hos Karl XII, han vanligen kallades af denne för "Måns bock", och att, då samling af krigshären egde rum i Wexiö-trakten, benämningen "Småländska gether-

---

*) "Att vara svensk" — skrifver om skånska allmogen i början af innevarande århundrade Nils Lovén ("Folklifvet i Skytts härad i Skåne vid början af detta århundrade. Barndomsminnen af Nicolovius", Lund: 1847) — "hade för dem en hög betydelse, och de ansågo sig vara ett tappert folk. För danskarnes mod och styrka hade de då ett numera alldeles försvunnet förakt; ansågo en svensk mäktig att besegra 10 danskar och talade gerna om slaget vid Helsingborg. De kringvandrande birfilarne spelade äfven då ett stycke, som skulle föreställa de danskes och svenskes strid vid Helsingborg, och hvars mening spelmannen förtydligade medelst interfolierade förklaringar och allehanda utrop, jemmerskri och åtbörder. Stycket började med Carl den tolftes marsch, under hvilken birfilaren med mun och med knäppningar på fiolen härmade trummor och trumpeter. Härarne ryckte mot hvarandra och snart tillkännagåfvo ett taktlöst och snabbare lopp med fingrarne och ett ifrigare arbetande med stråken, att drabbningens tumult tagit sin början. Länge varade ej detta stridens äflande på alla fyra strängarne förrän stråken hoppade in bakom stallen, der den gnisslande föreställde danskarnes nederlag under det birfilaren lade hufvudet tillbaka och uppgaf skärande jemmerrop; snart hoppade stråken in igen på sin vanliga stråkväg och tolkade svenskarnes triumf, då birfilaren rätade på sig och sjöng några öfvermodiga ord, hvilka jag ej kan åter framkalla i minnet. Efter en stunds triumferande försökte danskarne igen att resa sina hufvuden; men nya strider jagade fingrarne upp till de finaste tonerna på qvinten och slutligen stråken öfver stallen, under det spelmannen med en skärande stämma bad om nåd och ropte pardon! pardon! — hvarpå stråken åter kom in på svenskarnes sida och, under det den modigt framgick der, ropade spelmannen: "nej, änten du ä' gröfve eller baron ska' du dö!" hvarvid ett ytterligare blodbad vidtog. Stycket slutades med den marsch, under hvilken spelmannen påstod att de segrande tågat in i Helsingborg."

dar“, “getapojkar“ m. m. låg nära till hands för “Måns bocks“ krigare. Derifrån var sedan icke långt till folkvisan om huru:

“Måns Stenbock förde sina männer i fält
Som bockar begynte de stånga
De slogo tolftusen Jutar ihjäl
Och fångade grufliga många.“

Stenbock var utom sina krigaregenskaper: skald, musiker, författare och arrangör af lustspel, svarfvare både i elfenben och i fraser, lycklig folktalare och fyndig infallsmakare. Stenbock var med ett ord ett mångsidigt snille, som mäktigt och under olika former tilltalade folkhumorn och folklynnet. Vi må här erinra om den bekanta Stenbocksmarschen, till hvilken han sjelf ursprungligen lärer komponerat musiken, hans infall till en modstulen rekryt i Helsingborgslaget: “se onder ut min gosse så springer dansken för dej“, äfven påminna om hans fångenskap samt Karl XII:tes mot honom visade otacksamhet och kallsinnighet, hvarom Fryxell yttrar: “Under hela hösten 1716 uppehöll sig Karl i södra Skåne, der han hvarje dag kunde se tornen i Köpenhamn, hvaruti den af sjuklighet lidande Stenbock försmägtade i ett svårt och nesligt fängelse. Vi känna intet bevis på, att Karl under hela denna tid har på något kraftigare sätt ådagalagt sitt deltagande för den olycklige. I utkasten till testamentet förebrår Stenbock sig att hafva *tjenat sin konung trognare än sin Gud.*“

Obekant för samtiden förblef ej heller partimotståndares afund och Stenbocks egna familjesorger, hvilket jemte fosterlandets hopade olyckor påskyndade hans slut, alltjemt i fångenskap, den 23 febr. 1717.

Tillägges ytterligare att Stenbock — efter slaget vid Helsingborg, under sitt uppträdande i Malmö och Stockholm, och i de många eldande skrifvelserna och talen, för att alltjemt vidare förmå till de nya offer som kriget kräfde — måste starkt färglägga det klena försvarstillståndet i det utmattade, genom nederlaget vid Pultava ännu liksom bedöfvade Sverige, att han gjorde sig företrädesvis till exponent och tolk för en ökad offervillighet, att han slutligen genom egen fångenskap och död framför andra beseglade denna; sammanlägges allt detta, torde uppkomsten och fortsättningen af sagan om skinnpelsarne och träskorna vara mera förklarlig. Hjeltens äreminne förminskas icke af att *folket* bemäktigat sig och på *sitt* sätt utstofferat detsamma.

Att han icke anförde blott oöfvade bonddrängar och med dem vann slaget vid Helsingborg, framgår emellertid bland annat af att svenskarne voro danskarne icke obetydligt öfverlägsna i *artilleri* och *kavalleri*. Dels synes det af följande:

Utdrag ur M. Stenbocks rapport till konung Karl XII om kriget i Skåne och slaget vid Helsingborg.

"Den 25:te hölls med alla generalerna och öfverstarne krigsråd, öfver den förestående operationen; uti hvilket krigsråd enhälligen beslöts det, som förut resolverat var, nemligen att man skulle fienden (kosta hvad det ville) med alla krafter angripa; och som jag ej annat inbilla kunde än att fienden numera hade notice om arméens annalkande, och varde mot mig tagande fermere messures än tillförene, samt otvifvelaktigt torde sökia at disputera difiléen vid Allerum och Pilshult, commenderades öfverste-löjtnanten Bennet med 1000 hästar till avantguarde med ordres fienden tappert att angripa och amusera intill dess arméen ankomme, som marscherade i 5 columner; cavalleriet uppbröt ifrån bägge flyglarne och formerades på höger och venster. De begge yttersta columnerna på höger. 18 esqvadroner af första linien, och så tålf på den andra, på venstra. Likaså 18 af den första och tålf af den andra linien. Infanteriet som formerade två columner uppbröt midt uti, så mycket bättre och snarare att kunna göra front, när de kommo utur difiléen; bestående den columnen på högra handen af 6 battailloner till första liniens formerande och 5 till den andra, och likaså den andra columnen på venstra. Artilleriet marscherade midt uti.

— — — — — — — — — — — — — — —

"Ordres utgifne af hans excellence general Stenbock för slaget vid Helsingborg 1710.

1:o. Artilleriet marscherar i vägen med sine medcommenderade.

2:o. På högra handen von der Noth, Uplands, Östgiötarne och Wässmanlands.

3:o. På vänstra handen om artilleriet gen.-major Sparfeldt, Södermanlands, Calmare läns och öfverste Schommess.

4:o. På högra handen om infanteriet marschera öfverste Hierta, Leijonhufvud, Lifregementet, 4 compagnier af öfverste-lieutnant Bennets, Jönköpings läns infanteri och 3 compagnier af generalmajor Gyllenstiernas. Dässe samme, såsom Gyllenstiernas Bennets och Jönköpings läns, formera den andra linien på högra flygeln.

5:o. På vänstra handen om infanteriet marscherar general-major gref Aschenberg, Östgiöta cavallerie, Smålands och 4 compagnier af Bennets, Cronobergs läns och 3 compagnier af Gyllenstiernas formera den andra linien på vänstra flygeln. Och skulle begge linierne göras en, så rycker högra flygeln af reserven emellan von der Noth och Uplands regemente, den vänstra emellan Sparrfelts och Sörmanlands.

Generalerna fördelas sålunda: Gen.-lieutnant Buhrenskiöld på högra, gen.-major Mejerfeldt på vänstra, gen.-major Gyllenstierna på högra, gen.-major Sparrfeldt på vänstra, Palmqvist på högra, Taube på vänstra och von der Noth giör general-majors tjenst på högra.

I fall reserven formerar den andra linien så tager sig densamme general-majoren af infanteriet så på högra som vänstra handen.

Der nu Gud låter kungl. maij:sts trouppar råka med fienden tillsammans; så är jag så mycket mer viss om Guds milderika bistånd, som vår sak är rättfärdig och alldenstund hela Sveriges välfärd alldeles beror uppå kungl. maj:ts vapens lyckeliga utgång, så giör jag mig så mycket mer (viss) om hvars och ens tappre förhållande, som jag är förvissad att Gud för oss strida lärer, förmanandes alla officerare och gemene

1:o. At taga sit fasta förtroende på Gud allena.

2:o. Wara tyste.

3:o. Intet öfverila sig.

4:o. Cavalleriet bruka intet annat än värjan, hugga intet, men stickes åt halsen och ögonen.

5:o. Infanteriet på 50 steg när, går fienden under ögonen med mousquetter på axlar och högburna piquar, bruka sedan sit gevär genom halfva rotarne som anvist är med bajonetten i sidan på fienden.

6:o. Ingen vände ryggen till så länge andan och blodet röres.

7:o. Ingen understå sig under varande action at afkläda eller plundra någon död och blesserad; så framt icke hela batailloner eller regementer gifva sig, bör ingen uppehålla sig med fängars tagande utan falle hvad falla kan.

In summa, hvar och en commendant af regementerne, giöre, som rättskaffens Svänske, fienden all den afbräck som de förmå, och sökia att soutinera den ene den andre det bästa de gitta i fall tillfället det krafde, och om generalerne eij så iust hos dem vistande voro, tillseendes dock, att ingen sig ur linien förlångt acharcherar.

Datum Ericksholm d. 20 Februari 1710.

Magnus Stenbock. *)

Sedan slaget vunnits uppmanade Stenbock de i Helsingborg instängda danskarne att gifva sig till fånga; men yttrar Fryxell: "Danske generalen Dewitz, densamme som skyddat återtåget, vägrade öfverlemna Helsingborg, så framt icke hans folk finge obehindradt öfverskeppa sig till Seland. Sådant ville Stenbock icke i början medgifva; ty han hoppades kunna taga dem alla till fånga. Cronstedt började derför beskjuta staden, isynnerhet med bomber. Ett magasin tändes, hvarvid 3000 granater sprungo i luften. Detta förorsakade mycken oro; dock höll sig största delen af besättningen ännu qvar på vallarna och understöddes af kanonerna på flera utanför liggande danska krigsskepp. Med tanken på huru dyrbar hvarje krigare numera var för Sverige, ville ej Stenbock genom nya ansträngningar ådraga sig förluster, i synnerhet som han förutsåg att danskarne skulle i allt fall snart nödgas lemna Helsingborg och Skåne. Många bland de personer, han måste taga till officerare, voro också oöfvade och opålitliga, att han icke med dem vågade något svårare och mer inveckladt företag. Han nöjde sig derföre med att låta Cronstedt ytterligare bombardera och oroa staden. Detta påskyndade danskarnes aftåg. Från Köpenhamn hade för sådant ändamål en del lastdragareskepp ankommit. På dessa och på några af holländare upplåtna fartyg, beslöt man att till Seland återföra lemningarne af danska hären. Tid och rum tilläto ej att taga ombord mer än sjelfva manskapet. Tre — andra säga fem eller sextusen hästar blefvo ihjälstuckna. Stora förråder af salt, säd, mjöl och andra förnödenheter utkastades på gatorna och uppblandades med sand, gyttja och spillning för att göras oanvändbara. Sedan detta blifvit verkståldt inskeppades danska trupperna natten mellan den 5 och 6 mars och fördes tillbaka till Seland“.

---

*) "Dessa handlingar äro meddelade, säger Wieselgren, af häfdaforskningens upplyste och verksamme vän hr ryttmäst. och ridd. P. Möller på Skottorp, som förvarar orginalerne och ansvarar för afskrifternas riktighet." — Datum, den 20, måste dock vara misskrifning eller tryckfel.

Samma efterspel skildrar Abraham Cronholm sålunda: *) “efter segren vid Helsingborg ryckte Stenbock med sina trupper den 2 martii fram till Helsingborg. Cronstedt lät sina fältstycken spela mot skeppsbryggan och de der liggande, danska brigantinerna, och han kastade en mängd eldkulor och bomber in i staden. Flera hus (bland andra Helsingborgs skolhus) och danskarnes artillerimagasin med de der förvarade bomber och 3000 granater råkade i brand. Många danska soldater sökte sin räddning på en del båtar, af hvilka flera sjönko, som intagit för mycket

---

*) I Skånes Politiska Historia (senare delen sid. 453).

folk. Fienden underlät derföre icke att begagna sina stycken på stadsvallarna. Mot aftonen tågade Stenbock bort. Uti ett krigsråd, som han sammankallade, framstälde han alla grunder för och emot en stormning af Helsingborg. Å ena sidan kunde man icke förbise olägenheten af att danskarne sattes i tillfälle att draga förstärkning till sig, och derigenom göra fälttåget i Skåne mera långvarigt. Å andra sidan var det ett högst vådligt företag, att med ett utmattadt infanteri, som vid en stormning icke kunde påräkna understöd af kavalleriet, och när man saknade groft artilleri och ett tillräckligt antal officerare, angripa bestyckade och med pallisader skyddade jordvallar; hvartill kom, att, der svenskarne skulle tåga fram, gick närmast staden en lång gata med stenmurar på båda sidor upp till tornet, och sex danska örlogsskepp jemte brigantinerna kunde bestryka hela stranden. "Danskarne hade ännu 5000 man friska trupper att använda, hvilkas stridbarhet icke kunde misskännas." För en flyktande fiende borde man bygga gyllne bryggor. Dessa senare grunder öfvervägde, och man beslöt att endast inspärra Helsingborg.

Cronstedt besköt staden ännu en gång, och detta hade till följd att de danska trupperna skyndsamt den 5 mars inskeppades till Seland. 5000 hästar ihjälstuckos och flera tusende tunnor spanmål kastades ut på de smutsiga gatorna. Snart fanns ingen fiende mera på svensk jord."

Och härmed torde nu denna enkla historiska öfverblick få närma sig sitt slut.

Den enformiga kedja af stormningar och belägringar, plundrande och nedbrännande som Helsingborgs historia företer, från och med slutet af 1500-talet till och med början af 1700-talet under Wasahusets och Pfalziska ättens många strider med Oldenburgska dynastien i Danmark, har meddelats för att åskådliggöra orsakerna till Helsingborgs förfall. Det erfordras i sanning en rörande kärlek till hus och härd, det måste vara makten af en den lyckligaste geografiska belägenhet som förmår hålla innevånare qvar eller andra att flytta in i en stad, der de, såsom här, gång på gång utsättas för ödeläggelser af både vän och fiende, dubbelt tillintetgörande då de stridande äro ömsom det ena och ömsom det andra.

Efter krigets slut 1679 var staden nästan alldeles förstörd. Utaf 37 gårdar i Helsingborg, i hvilka hospitalet hade inteckningar, voro 30 ruinerade o. s. v. och på landet närmast omkring stod det icke bättre till. Enligt Raus kyrkbok*) lågo $^2/_3$:delar af socknen öde ännu 3 år efter kriget. Först 1690 voro hemmanen åter komne i bruk, efter det man slutligen åt folk från Småland och andra orter måst upplåta kronohemman tillsvidare skattefria. På många ställen bodde under kriget de qvarlefvande bönderna, sedan deras hus blifvit ödelaggde, till en början i kyrkor och på kyrkogårdar. “Men“ — säger Follin — “eländet i landet ökades ännu mera af snapphanarne. Detta röfvarparti bestod mest af skånska bönder och bonddrängar, och är nästan oerhördt hvad om dem berättas“. Biskop Spegel i sitt Diarium skrifver den 15 juli 1678: “Snapphanarne, som ej fingo den rang de ville, gjorde sig ett särskildt läger vid Fjelkestad uti kärr och moras och skansade omkring sig.“

“Den 19 sept. 1678 hade 400 spapphanar samlat sig i Helsingborg under danske kommendanten Tettons protection, och när svenska öfversten Zelow ville angripa dem, hotade Tetton att skjuta på de svenske. Vid Landskronas slott lågo 70 à 80 snapphanar. De drefvo commerce med den danska besättningen, ty hästar, gevär och mera dylikt som blef dem till rof, sålde de för ringa penningar. Men uti skogsbygderna var egentligen deras tillhåll. Stor var deras grymhet, men de blefvo ock grymt behandlade när de föllo i de svenskes händer.“ Från Wä utgaf Karl XI en förordning, daterad d. 22 Febr. 1677, att om någon å allmänna vägen ihjälslogs eller plundrades skulle socknen, der det skedde, böta 1000 Rdr och hvar tredje man i socknen straffas till lifvet. Ousby och Loshults socknar ingingo den förbindelsen, att för hvar snapphane, som ertappades bland dem, skulle de betala 1000 Rdr och hvar tionde man hänga. Den 22 och 23 April 1678 uppbrändes hela Örkeneds socken, utom två gårdar, i afsigt att utrota snapphanar, hvilka der hade sitt mesta tillhåll. Drifna från skogsbygderna sökte de ned till kusterna under Landskronas och Helsingborgs fästningar. Öfverste Tetton i Helsingborg lät genom utgången kungörelse kalla alla snapphanar sig till mötes vid Qvidinge bro; 500 infunno sig. Han ville anställa dem i dansk tjenst, upprätta en korps skarpskyttar, indela dem i kompanier och tillsätta officerare. Men detta misshagade högeligen; de ville icke stå under någons befäl, icke veta af några officerare, de voro alla lika. Tetton kunde ingenting uträtta och de skildes åt. Emellertid uppsöktes snapphanarne af svenska ströftåg på alla håll, och en myckenhet bragtes in till svenskarnes läger. Deras straff och död var att spetsas.

---

*) Follin—Wieselgren.

Ett glödgadt spjut stacks genom nedre delen uppåt ryggraden ut i nacken, hvarpå uslingen fästes vid en påle utmed allmänna landsvägen, "allmogen till varnagel," och det berättas att några af dessa förvildade sällar i flera dagar på sina spjut och pålar suttit lefvande, rökt tobak och utöst ovett mot de förbiresande. Vid Brohus, säger Follin, som ligger en $^1/_4$ mil från Helsingborg, blefvo många af de snapphanar spetsade, hvilka tagit sin reträtt till Helsingborg.

Uti Spegels Diario, också enligt Follin, läses vidare: "d. 3 September blefvo danska generalmajoren Meerheims ordres intercepterade, uti hvilka han hade befallt, att snapphanarne skulle sköfla, bränna och förhärja hela Malmöhuslän."

Så huserades i Skåne af vän och fiende vid danskarnes återeröfringsförsök under Karl XI.

Under Karl XII, efter slaget vid Helsingborg 1710, funnos flera äldre borgare, hvilka upplefvat ej mindre än 9 à 10 plundringar. Hus och gator utplånades gång efter annan under krigen för nya befästningars skull, många trädgårdar nedhöggos och byggnader brändes, för att icke hindra ena gången försvaret andra gången anfallet.

Det ringa krigen sålunda lemnade qvar ödelade farsoter. När senare äfven dessa upphört, tog sundska tullen vid att fullborda förstörelseverket. Danskarne gjorde allt för att främja Helsingörs välstånd på Helsingborgs bekostnad. Sistnämde stad lefde slutligen hufvudsakligast på lurendrejeri, förande ett ovisst och tynande lif långt fram under innevarande århundrade.

Hurudedes Helsingborg i våra dagar lyckats resa sig upp igen, och gå framåt med alltjemt växande krafter, skall bli föremål för trenne näst följande afhandlingar.

* * *

ÄLDRE OCH NYARE BYGGNADER.

Den plankarta som åtföljer dessa anteckningar visar huru långsträckt staden är, belägen mellan åsen och sundet, hvilka båda löpa nästan jemnsides och på föga afstånd från hvarandra. Den utvisar tillika huru Helsingborg här och der sökt frigöra sig från sitt inklämda läge, arbetat sig upp för höjderna, och öfver dem utbreder mer och mer och inom kort alldeles sammanflätade grenar. Den ena af dessa förstäder heter *Liden,* hvilken är den gamla benämningen för en större backe, den andra kallas *Stattena.*

Sistnämde namn lärer uppkommit säger man af att något eller några hus till en början der har stått allena — stått-ena — stattena.

I söder, der höjden sänker sig ned mot den s. k. Rååljung eller sand, fortgår stadens utvidning kanske ännu raskare både på längd och bredd. I norr deremot närmar sig åsen alltmera stranden. Der äro byggnaderna mera spridda, utgöras af villor och sluta i Grafvernas fiskläge vid foten af Tinkarps backe, innan man hinner upp till Sofiero.

Emellertid, vare sig nu den resande åker landvägen framåt sistnämde väg förbi Sofiero ned till Helsingborg, eller far utför Ringstorps backe genom Stattena förbi Vikingsberg och Helsan, väljer den brantare sluttningen utför Liden eller reser på jernväg från Hessleholm förbi Ramlösa södra vägen in, kanske anländer med Skåne—Hallands jernbana på viadukten ned till hamnen och staden, nästan öfverallt skola avenyerna till Helsingborg förekomma honom som närmade han sig till en större stad, en hufvudstad, och isynnerhet skola Jernvägsgatan i söder samt Drottninggatan i norr framstå likt ståtliga delar af en dylik.

Detta intryck ökas efterhand, år efter år, genom derstädes uppförda verkliga praktbyggnader t. ex. Hôtel Continental, närmast liknande och jemförligt med Grand Hôtel i Stockholm. Dessa avenyer äro framstycken af en storstads kostym. Tyvärr saknas der ännu motsvarande sidor och framförallt bakstycken. Dessa deremot visa gamla Helsingborg i fullständig småstads hvardagsdrägt, för att icke säga Helsingborg i "trätofflor med beslag", genom sina vinkeljern och påspikade jernband på lappade korsvirkeshus. De påminna om den gamla goda tiden anno 1816, då ännu enligt den förut omnämde Tengbergs naiva berättelse: "bland stadsbetjeningens extra inkomster — de ordinarie voro 50 Rdr kontant, boningsrum och någon vedbrand, ljus, 1 $^1/_2$ par stöflar samt rättighet att önska lycka och välsignelse i husen Trettondedagen, Mårtens-, Jul- och Nyårsafton i årlig fast inkomst (!) — var att intaga på gatorna gående svin och gåskreatur, med lösen 1 Rdr för de förra och 12 sk. allt stycket för de senare". — Såsom motstycke härtill i våra dagar torde få anföras från stadsfullmäktiges sammanträde den 13 Mars innevarande år, huruledes der, enligt hvad ortens tidningar förmäla, "upplästes en skrifvelse från fattigvårdsstyrelsen, i hvilken denna, efter att på ett skakande sätt ha skildrat huru tiggeriet florerar inom samhället, föreslog att samtlige stadens poliskonstaplar under stadsfiskalens befäl skulle öfva tillsyn öfver att intet bettleri förekomme. I ersättning härför skulle de erhålla 1 kr för hvarje gripen bettlare, som tillhör annat samhälle och 25 öre för hvarje bettlare, som tillhörde staden“.

Häraf synes som om bettlare tillhörande annat samhälle skulle taxeras lika med “svinen“ fordomdags, och att de som tillhöra staden uppskattas lika med “gässen“. Tilläggas bör emellertid att den föreslagna “jagtstadgan“ *icke* blifvit af stadsfullmäktige godkänd.

“När nu“, fortsätter Tengberg “en stadsbetjent fick fast i ett svinkreatur på gatan tog han det i bakbenen, liksom dragarne taga åsarne till sina skottkärror då dessa rulla efter dem, och svinen fingo på frambenen baklänges promenera till stadstjenarehuset, och der inqvarteras tills egaren inlöste dem; gässen fingo dock rulla fram till samma qvarter, sin vanliga gång, endast pådrifna af stadsbetjenten. Förbudet mot kreaturs gång på gatorna lärer tillkommit derföre att en gåskarl, som åtföljde gässlingar, flög upp och bet sig fast i käften på landshöfdingen i länet, Rosen, då denne i fredligt mak gick till Ramelska gården.“

Det nya Helsingborg ter sig mycket ståtligt. Vid Jernvägsgatan, när man utkommit från det i göthisk stil med toureller byggda stationshuset, har man i fonden till höger Superfosfat-fabriken med dess väldiga skorstenar, hvilka nyss förut förbifarits på jernvägen; midt för har man stadsparken och på sträckan till venster fram åt torget en rad af palatser, alla med 3 à 4 våningar och flere med torn, det ena efter det andra. Bortom och öfver stadsparken varsnar man likaledes tornprydda byggnader, samt flere vid norra Trädgårdsgatan, utmed sagde park upptill Storgatan, påminnande i viss mån om Villastaden i Stockholm eller Homansbyen i Kristiania, och tillika vittnande om såväl stadsarkitektens smak och uppfinningsförmåga som om egarnes byggnadshåg och skönhetssinne.

För öfrigt är helt naturligt, huru gammal staden än må vara, att den, hvilken så ofta blifvit belägrad, stormad, plundrad och nedbränd som Helsingborg, icke skall ega i behåll någon enda enskild i egentlig mening medeltidsbyggnad. Af äldre enskilda går ingen med visshet längre tillbaka än 1641, hvilket årtal finnes angifvet på huset i hörnet af norra Storgatan och Långvinkelsgatan.

Från medeltiden finnes intet qvar mer än Kyrkan och Kärnan.

Under sin äldre välmaktstid egde dock Helsingborg ej mindre än fyra kyrkor.

Först och främst S:t Mariæ (Vår Frus) kyrka, hvilken, sannolikt byggd i medlet eller i slutet af trettonde århundradet och sålunda mer än sexhundra år gammal, är den enda nuvarande; vidare S:t Clements, antagligen slottskyrkan nedrifven 1520—1530, har legat i eller invid slottet; S:t Peders nedbröts på 1500-talet, belägen uppe på höjden bortom slottet fram emot Filborna by, enligt gammal sägen bondeförsamlingens eller Helsingborgs sockens kyrka; och slutligen S:t Olais, rifven möjligen i början af 1600-talet.

Måhända kan såsom en femte, numera försvunnen, äfven räknas den s. k. Hospitalskyrkan, vid hvilken dels skolans rektor var anställd att predika en gång i månaden i sjukstugan för de sängliggande, dels någon tid en särskild aflönad hospitalsprest blef antagen. Helsingborgs hospital, som ursprungligen stiftats för Helsingborgs stad och län, var på sin tid en mycket rikt donerad stiftelse, med dertill, under medeltiden på 1500-talet samt under början af 1600-talet, anslagne stora jordar och kapitaler.

Äfven af kloster lärer enligt sägen funnits fyra, ehuru detta beträffande ett par af dem är ganska tvifvelaktigt, nemligen: Vår Frus kloster, S:t Annæ och S:t Nicolai; det fjerde mera namnkunniga, Svartbrödraklostret enligt Cronholm grundlagdt 1309, var beläget någonstädes ofvanför och i närheten af nuvarande apoteket. Af Helsingborgs kloster lärer åtminstone ett hafva varit särdeles gammalt. År 1100 funnos i Skåne, uppger med stöd af gamla handlingar Follin (sid. 60), intet flera kloster än i Lund, i Dalby och i Helsingborg. Ett af de ofvannämda, troligen Svartbrödra- eller Dominikanerklostret, måste varit mycket stort, ty efter det afgörande slaget vid Helsingborg 1535, hvilket ofvan sid. 31 omtalats, tog Marcus Meyer sin tillflykt dit med 1 500 man, blef der belägrad och tillfångatagen.

Under katolska tiden funnos i S:t Mariæ kyrka, hvilken är byggd i den äldre spetsbågstilen, minst sex kapell och altaren, kanske flera. Bland dessa var ett, det s. k. Compagniets altare. Den tiden uppehöllo sig nemligen en myckenhet utlänningar i Helsingborg, mest Hanseater, i och för köpenskap, särskildt uppköp och saltning af öresundssillen. Tillkomsten af detta de handelsresandes kapell vittnar i sin mån om den lifliga handel och vandel som då egde rum i Helsingborg.

Altartaflan är gammal och från katolska tiden, sannolikt från tiden omkring 1452—1457, med flygeldörrar och i trä utskurna, målade och förgylda bilder.

Predikstolen med bibliska skildringar i halfupphöjdt arbete är senare. Follin uppger: “Å pelaren bakom predikantens rum ser man anbragta danske konungen Kristian IV:des och hans drottnings vapensköldar, deröfver läses: Guds Ord bliver evindelig. På predikstolsdörren är årtalet 1615 inlagdt“.

För öfrigt finnas, å olika ställen i kyrkan anbragta, åtskilliga vapensköldar efter förnämliga skånska ätter och fordne höfdingar på Helsingborgs slott, liksom flere märkliga monumenter och grafstenar. *)

Kyrkan undergick år 1845—1850 en större reparation verkställd efter prof. Brunii plan, och har sedan dess förblifvit i sitt nuvarande skick.

Kring denna Helsingborgs åldriga, tillsvidare enda kyrka äro planterade dubbla rader unga trän som bilda alleer. Den omgifves närmast af stela, smala gräsplaner utgörande täckelset öfver den fordna kyrkogården, hvilken begagnades till begrafningsplats ända intill 1816, då den nuvarande började iordningsättas och var färdig vid årets slut. “Så småningom“ — säger Tengberg — “planterades den fordna grafplatsen vid kyrkan ty i flera år funnos både kullar och dälder efter igenfallne grafvar; och lagen att de dödas stoft ej skulle trampas af fäfot, betydde ingenting; flera år höllo marknadssökande tätt intill kyrkomurarne med hästar och kor; hvadan mången klagade häröfver — men i staden fanns ingen tidning. — Förmögnare anhöriga flyttade sina förfäders och slägtingars jordiska qvarlefvor, jemte deras grafvårdar till den nya begraf-

---

*) Bland dessa må nämnas Billegrafven samt det märkliga epitaphium Tycho Brahe låtit uppföra öfver en liten »Anno Domini MDLXXVI» afliden dotter: »Kirstinæ dulciss: Filiolæ Naturali». Barnets moder hette Kirstina Barbara, enligt sägen en bondpiga på Knutstorps gods, enligt en annan prestdotter och fru Kerstin Lindenovs kammarjungfru, till hvilken Tycho Brahe fattat kärlek och med hvilken han sedermera gifte sig.

(Follin-Wieselgren sid. 71.)

ningsplatsen, och den gamla blef nu planerad, stensatt, upprifven, gräsbesådd, terrass anlagd, åter stensatt, åter upprifven, stensättning och slutligen planerad“.

Den nuvarande kyrkogården invid södra Storgatan är byggd i terrasser uppåt den branta höjden, och är särdeles egendomligt vacker med täta mörkt grönskande löfhvalf öfver hvitskimrande marmorvårdar. Nyligen efter bråk, besvär och stor kostnad tillökad med en ytterligare anläggning öfverst på åsen, lofvar äfven denna att en gång blifva synnerligen anslående när planteringarne derstädes hinna uppväxa. Från gångarne öppnar sig en hänförande utsigt öfver det rika skånska landskapet, den seländska kusten, ön Hven med tvärbranta stränder — sundet och hafvet. Skada blott att tillökningen är alldeles skild från den nuvarande kyrkogården af ett jemförelsevis smalt, omkring tre tunnland stort åkerstycke, hvilket, ifall äfven detta utan alltför stora uppoffringar kunnat af dess dåvarande egare bekommas, blifvit planteradt och försedt med sammanbindande gångar, skulle af det hela otvifvelaktigt bildat en storartad anläggning utan like i vårt land, ja kanske en af de vackraste kyrkogårdar i Europa.

Tvärtemot det allmänna föreställningssättet är *Kärnan* en *yngre* byggnad än *Kyrkan*. Prof. Brunius, hvilken, som förut är nämdt, restaurerat den senare och noga undersökt den förra, samt om denna utgifvit en särskild beskrifning *), säger: “Kärnan som ligger på landthöjden midtför staden 150 steg från brantens öfversta afsats, är en fyrkantig tornbyggnad som utvändigt håller i hvarje sida 50 $^1/_4$ fot i bredd, och ifrån marken till öfversta murkanten 89 fot i höjd. Den sidan, som vetter åt branten, har en femsidig utbyggnad, hvilken med 15 $^1/_2$ fots bredd har 10 $^1/_2$ fots framsprång och lika höjd med hufvudbyggnaden. Å nordvestra sidan märkes lemningar efter en bortbruten utbyggnad, som varit fyrkantig och hållit vidpass 8 fot i hvarje yttre sida och 60 i höjd. Kärnan omgifves af en gräsbunden sluttning, hvilken, ungefär 25 fot i lodrät höjd, tyckes till stor del bestå af murras. Både hufvud- och utbyggnad hafva tvänne indragningar, hvarigenom trenne afsatser uppkomma, af hvilka den första håller 33; den andra 39 och den öfversta 25 fot i höjd. Hvarje indragning inskränker sig likväl till 4 tums bredd. Hufvudbyggnadens murar äro i nedersta afsatsen 15 fot tjocka, i den andra genom yttre och inre indragning 1 fot tunnare, och i den tredje till följe af en likadan orsak ännu en fot svagare. Utbyggnadens murar hålla deremot nederst blott 4 fot och få sedan afsatsvis nyssnämda förtunning. Alla murarnes yttre sidor äro å hvarje afsats lodräta samt alldeles ornamentslösa.

---

*) Historisk och Arkitektonisk Beskrifning öfver Helsingborgs Kärna af C. G. Brunius, Lund 1845.

Kärnan har tvifvelsutan varit minst 20 fot högre. Öfversta våningen med dithörande barfreder eller tinnar är nämligen bortbruten. Hufvudbyggnadens inre består af ett fyrkantigt rum, som nederst håller 20 fot i hvarje sida, och hvilket i anseende till ofvannämda murförtunning blir något vidare uppåt. Här har ursprungligen funnits källare och sju våningar öfver hvarandra med dubbla bjelklager och grofva plankgolf.

— — — — — — — — — — — — — — —

Kärnans enda ingång, som vetter åt branten och varit minst blottställd för anfall, inleder till första våningen. Man måste fordom uppkommit på en fälltrappa eller så kallad smäck. Innanför denna ingång finnes i sjelfva muren en temligen rymlig förstuga.

— — — — — — — — — — — — — — —

Den der befattat sig något med byggnadskonstens studium, finner vid första anblicken af Kärnan, att den icke har någon hög ålder, och vid inträde deri blir detta ännu påtagligare.

— — — — — — — — — — — — — — —

Om Kärnan jemföres med byggnader, hvilkas grundläggningsår äro bekanta, så inses, att den ovilkorligen måtte uppstått under konung Waldemar Atterdags, drottning Margaretas eller Erik XIII:s regering. Det är bekant, att Waldemar var lika mån om Skånes återvinnande som bibehållande, samt att han gjorde mycket för försvarsverkens förbättrande. Man känner äfven att Margareta hade förkärlek för Helsingborgs slott, hvarest hon ofta vistades, och man vet, att Erik vida mer utmärkte sig genom byggande af fästningsverk, än desammas försvarande. Det är emellertid ovisst hvilkendera af dessa regenter som uppfört samma byggnad.“

Huru som helst. Kärnan, med 89 fot i höjd och sina till stor del 15 fot tjocka murar, är dock närmare fem århundraden gammal, och slägten efter slägten, hvilka lifvats och lefvat, lidit och aflidit i dess skugga och vid dess fot, hafva till efterkommande fortplantat den nära nog orubbliga föreställningen om att Kärnan måste vara oförgänglig. Detta när och fjerran synliga torn, öfver hvilket hvarje äkta Helsingborgare känner sig stolt, kan icke antager denne ehuru en ruin förstöras, utan kommer säkerligen att, sjelf högrest, bevittna den nya storstadstid som är i annalkande.

Det är likväl nödigt att något rätt snart och allvarsamt göres för byggnadens underhåll. Förf., som uppmärksamt iakttagit förgängelsens snabba framsteg under de båda senaste åren, har derunder varseblifvit hvilken mängd af nedrasade tegelstenar som hvarje vår legat kringströdd å den tornet närmast omgifvande backsluttningen, sett hvilka djupa märken tidens tand år för år efterlemnar å den öfversta afsatsen. Sistnämda skall också, om förstörelseverket får ohejdadt fortgå, inom en icke alltför lång tid blifva lifsfarlig att bestiga och måste då nedbrytas, liksom fordom har skett med den längesedan försvunna, minst 20 fot högre öfversta afdelningen om hvilken Brunius talar. Genom en dylik ytterligare minskning i höjd måste Kärnan förlora en icke ringa del af sitt imponerande utseende, och den storartade utsigtens omfång icke obetydligt inskränkas. Skall Kärnan bibehållas, sådan den nu framstår, hög och väldig med sin af skådelystna främlingar sommartiden öfverbefolkade platform, är ingen tid att förlora.

Till slut må erinras att Kärnan öfverläts, på framställning af stadens riksdagsman borgmästaren Petter Pihl, genom en kungl. resolution den 16 september 1741 åt Helsingborgs stad *tillsvidare*, och med vilkor att den icke fick nedrifvas utan skulle qvarstå såsom sjömärke för de seglande i Öresund. Ordalagen i öfverlåtelsen äro följande:

Kongl. Maj:ts

nådiga resolution uppå Helsingborgs Stads genom Riksdagsfullmägtigen Borgmästaren derstädes Petter Pihl giorde underdåniga ansökning, at det gamla vid Helsingborg förfallna Tornet, som år ifrån år mera aftager, emedan det ingen betäckning har för väder och storm, sedan taket aldeles är borta, måtte lämnas Staden till skänks, att göra sig detsamma på något sätt nyttigt.

Gifven Stockholm i Rådkammaren den 16 September 1741.

Kongl. Maj:t har tagit detta uti noga öfvervägande jämväl och anhördt hvad vederbörande härvid haft at andraga; och emedan Helsingborgs stad icke tänker at nedrifva förenemde Torn utan aptera de derutinnan befintliga rummen, som Staden pröfvar det samma för sig fördelaktigast vara; fördenskull vill Kongl. Maj:t till ofvannemde af Staden gjorde underdånige ansökning härmed hafva gifvit dess nådige bifall och samtycke så vida, som Staden vill sig åtaga, at låta Tornet blifve stående till Kongl. Maj:ts vidare nådige förordnande, hälst det samme är för de sjöfarande ett teckn som är nödigt; Hvilket staden till nådigt svar lämnas; Förblifvandes Kongl. Maj:t densamma och dess utskickade Riksdags fullmägtig med Kongl. Nåd och ynnest välbevågen. Datum ut supra.

FRIEDRICH.

G. von Heland.

Rätteligen afskrifvet ur det i Kongl. Riks-Arkivet förvarade Registratur uti inrikes civilärenden öfver städernas enskilda besvär, från och med år 1735 till och med 1752 årens riksdagar, intygar

Ex officio

Otto von Feilitzen,

förste Amanuens i Kongl. Riksarkivet. *)

---

*) Benäget meddelad af filos. d:r S. Åberg.

Eganderätten till byggnaden och dertill hörande grund är således minst sagdt tvetydig, och Helsingborgs stad torde sålunda, redan af denna anledning, göra klokt i att icke alltför sorglöst vanvårda den gamla minnesrika Kärnan.

Nästan midtför, men djupt ned under, är det nuvarande torget beläget. Detta anlades 1692 af generalguvernören och fältmarskalken grefve Rutger von Ascheberg.* Det gamla torget låg sydost om det nuvarande, närmare upp emot och tätt under backen, utmed det gamla rådhuset, hvilket var bygdt på den tomt å hvilken senare Kjellmanska gården, numera Skånes Enskilda Banks hus, uppfördes. Det fordna torget utgjordes, jemte återstoden af nämde tomt, utaf södra delen af Postverkets nuvarande gård, södra Storgatan framemot kyrkan, kanske äfven öfversta stycket af Hôtel Mollbergs tomt, men var icke så obetydligt mindre än det nuvarande. Från det gamla torget gick en gata ned till skeppsbron; största delen af det som nu är torg var då bebygdt med hus eller rättare hade varit det, men, sedan dessa under kriget 1676 blifvit i grund förstörda, anslogos tomterna till det nya torget, hvilket sålunda kom att gå ned till sjön.**

---

* Död i Göteborg den 17 April 1693.

** I nummer 47 af Ny Illustrerad Tidning för den 21 November 1868 återfinnes en kort uppsats med öfverskrift: »*Huru en af kriget förstörd stad ser ut.* Plan af Helsingborg vid slutet af Karl XI:tes skånska krig, tecknad af Eric Dahlberg».

Uppsatsen meddelar, jemte sagde planteckning, följande pigga beskrifning: »Bland Eric Dahlbergs historiska anteckningar, nu förvarade på Kongl. bibliotheket, finnes äfven en »geometrisk plan af staden och slottet Helsingborg, uti det tillstånd, som det af de Danske efter slutne freden öfverlefvererades Hans Kongl. Maj:t och Sveriges Crona den (28 okt.) 1679». På densamma är, bland annat, utmärkt såväl »N. Quarter och del af staden af de danske

I Helsingborg har fordom funnits ännu ett torg, ehuru helt obetydligt, det s. k. “Axelstorg“ vid ungefär midten af norra Storgatan, hvilket torg A. Cronholm i sin Skånes historia (senare delen, sid. 329) förmodar “varit en liten hospitalet tillhörig plats, som före Carl XI:tes danska krig äfven begagnades såsom torg, men blef bebyggd i sammanhang med Aschebergs förordnande om det nya torgets anläggning“.

Det nuvarande torget utgöres af en mycket aflång fyrkant med båda kortsidorna i öster och vester. Vid den senare och tillika nedre delen af torget står anspråksfullt ensamt det nuvarande, till ombyggnad ut-

---

alldeles afbrändt och nederbrutit» som »O. Quarter af staden, som blifvit qvar stående», hvilket föranledt oss att för våra läsare framlägga en afbildning af grefve Dahlbergs teckning, för att rätt klart åskådliggöra huru en af kriget förstörd stad ser ut. Alla de på planen med liggande streck (▤) schatterade qvarter, äro de förstörda; de med upprättstående linier (|||||) utmärkta äro de, som »blifvit qvar stående». *Qvarstående voro alltså kyrkan, tre qvarter vid stadens södra ända (Landskronavägen) två och ett stycke af det tredje vid den norra (Kullavägen)!* — Till stadens lycka blefvo fästningsverken, på hvilka förut både danskar och svenskar lagt arbete och kostnad, år 1680 af Eric Dahlberg raserade, då endast det gamla midteltornet, eller Kärnan, lemnades qvar, och detta höjer ännu i dag sin fasta murmassa öfver Helsingborgs kullar.

Planen lemnar oss äfven en öfverblick af de då vidsträckta fästningsverken, med »Cavallier», »raveline» och en »dubbel förpallisaderad Contrecharpe», allt uppfördt af danskarne, äfvensom två »utanverk af de danske gjorde på högderna» med »nedergrafne bomber». En skans låg vid skeppsbryggan, och mellan denna skans och »slottet» gick en särskildt utmärkt »kommunikationslinea med åtskilliga logementer». De af Dahlberg till en del kort förut uppförda »bollverken» till stadens beskydd och fästets förstärkning (11 st. äro på planen namngifna) voro af »de Danske till en del raserade». Utmed bäcken som förbi »Wädels skans» och »Kullens bollverk» löper ut i Öresund markerar teckningen: »djup dal och qvarnar».

Det är denna dal som nu innesluter parken Helsan. Det friska lifvet i våra dagars Helsingborg ger oss också, jemfördt med förödelsen 1679, det kraftigaste intyg om våra fäders öfverlägsna förmåga att lida och uthärda, samt vår egen inkompetens i fråga om erfarandet af hvad verklig nöd är».

dömda rådhuset, uppfördt 1798 under Gustaf den IV Adolfs regering, och utgörande ett betecknande prof på byggnadskonstens förfall i Sverige under sagde tidsskede. Önskvärdt vore att rättvisans tillernade nya tempel äfven komme att göra rättvisa åt vår tids återgång till en bättre smak, samt att det då erhåller ett lämpligt och monumentalt läge.

Tengberg berättar om det nuvarande rådhusets “invigning“ följande pikanta tilldragelse: “År 1796 började Rådstufvurätten, Magistraten och Kämnärsrätten sin verksamhet i detta hus. Många sorgliga, sorglustiga och burleska tilldragelser hafva timat inom dess murar. Mycket och länge grälades om platsen för det nya rådhuset, ty borgerskapet bestred det läge som huset innehar och rättegång var derom anhängiggjord.

Bland andra skrifter, som i detta mål vexlades, lärer en gisslat landshöfdingen i länet på det hemskaste, hvadan åtal väcktes för ohöfligt skrifsätt. Mig är berättadt af gamla män att landshöfdingen velat tillgifva undertecknarne af ifrågavarande skrift allt, om de upplyste hvem, som var författaren till densamma; men omöjligt! De hade en med alla och alla med en uttänkt och sammansatt skriften; följden blef att smädelsen ansågs urbota ech hela borgerskapet fick försona den med 14 dagars vatten och bröd straff å hvar och en; och blefvo de ytterligare hånade dermed att fängelset blef öfra våningen af omtvistade byggnad; der likväl ännu icke någon verksamhet var börjad af vederbörande. Tvänne stadsvaktkarlar stodo, med sina morgonstjernor, på post utanför ingången.

Förtärandet af endast vatten och bröd lärer ej varit händelsen; dock, ehuru landshöfdingen gjorde flera besök hos sina vänner, fann han dem alltid vid vattenkrukan och ankarstocken (så kallades brödet) samt hade intet att anmärka; likväl förklarade han öppet, det han säkert visste att de lefde vid annat än vatten och bröd. En kopparslagare Stickler, som räknades bland de tecknade, omtalade denna katastrof en gång på en begrafningssammankomst i min närvaro, och yttrade bland annat: “hade landshöfdingen gjort visitation vid sina besök hade han funnit annat än vatten och bröd!“

Så invigdes det nuvarande rådhuset.

För trehundra år sedan fanns ett, antagligen under medeltiden med tinnar, torn och trappformiga gaflar uppfördt, rådhus beläget nära kyrkan (se Brunii förut omnämda beskrifning öfver Helsingborgs Kärna, plansch 1, visande “Helsingborgs utseende vid pass 1580“). Denna ståtligare byggnad, som vid någon af Helsingborgs många ödeläggelser blef ohjelpligen förstörd, ersattes under stadens tilltagande vanmakt af det ofvannämda rådhuset på f. d. Kjellmanska tomten, hvilket synes varit af anspråkslösaste beskaffenhet, ett korsvirkes envåningshus hvars enda imponerande ornament var den bredvid befintliga spöpålen.

På högsommaren, under badsejouren och när turiströmmen svämmar öfver, hafva resande stundom svårt nog att erhålla rum, och detta ehuru icke få familjer vanligen upplåta en del af sina våningar åt badgäster. Annars har Helsingborg ingen brist på hoteller. Vid jernvägsgatan finnas exempelvis hôtel d’Angleterre och näst intill detta hôtel Continental. Båda tillhöra första klassens hotell med många boningsrum och god restaurant, ega vackra festivitetssalar, rikt utstyrda kaféer och biljardrum samt välförsedda läsesalonger.

Dessutom anträffas på andra sidan rådhuset vid Stallgatan hotell Öresund, samt i närheten af kyrkan Agnes Johnssons hotell.

Vid torget närmast till höger från hamnen varsnas hotell Munthe, något högre upp i hörnet af norra Kyrkogatan Callmers hotell, samt, öfverst på samma sida i hörnet af torget och södra Storgatan, "hôtel de Mollberg", hvardagligen kalladt Mollberg. Detta är äfven ett första klassens hotell, sedan några mansåldrar kändt och bekant både utom- och inomlands. Under denna sin långa tillvaro har hotellet gång efter annan blifvit tillbygdt och ombygdt; det skall äfven i år af den nuvarande egaren förändras, påbyggas och förbättras; alltså fortfarande följa konkurrensens växande anspråk, deltaga i främsta ledet i rörelsens snabba utveckling som hittills.

Icke få anekdoter knyta sig till detta vidtbekanta hotell. En bland de många Tengbergska historierna är följande:

"Då prinsen af Ponte Corvo kommenderade en fransk armé på Seland, med hvilken han skulle landstiga i Skåne (år 1806) voro här samlade endast 4,000 man till försvar. Under prinsens afvaktande på sundets antingen tillfrysande, så öfvergång kunde verkställas, eller friande från drifis, afsändes från Danmark en högre officer som parlamentär för något samtal med excellensen Toll, hvilken hade sitt högqvarter här i staden *). När Toll får rapporten härom befaller han att parlamentären skulle med förbundna ögon föras till Winströms *) och der i nordöstra rummet med fönster åt torget och storgatan förblifva med sällskap af 2:ne officerare, samt emellertid ögonförbindningen fråntagas, för att invänta Tolls vidare tillsägelse. Nu var händelsen den, att våra trupper samma dag skulle inspekteras af generalbefälhafvaren för att derefter intaga kantoneringsqvarter, men nu beordrar Toll trupperna att för honom defilera öfver torget; (armén var samlad på "Ringstorpsbacken"). Efter någon tid, hvarunder danska parlamentären mår bra, anländer Toll med sin stab till torget, och snart derefter kommer en bataljon infanteri, 4 sqvadroner kavalleri, 4 kanoner med service, 4 sqvadroner, en bataljon infanteri o. s. v. gång efter annan; 4000 man skulle ju snart hafva marscherat förbi, men vår store man hade anordnat att trupperna skulle marschera upp vid "Bergaliden" och ånyo stöta till queuen vid "Långvinkelsgatan", samt att sqvadrons och plutonschefer skulle omvexla, sqvadroner och artilleriafdelningar förflyttas, o. s. v. Den danske officeren betraktar också defileringen och utbrister slutligen: "Men Gud bevars, huru många trupper äro här församlade? "Svenskarne svara: "16,000 man," hvarpå dansken skall hafva yttrat: "Det var et andet". Ändtligen tar defileringen slut, excellensen Toll samtalade

---

*) Detta är misstag. Tolls högqvarter vid nämda farliga tid var i Lund. Till denna stad sändes flera gånger dagligen, med ombyte af hästar på vägen, ridande kurirer med underrättelser från Helsingborg om vindens riktning och isförhållandena i sundet. Möjligt är dock att Toll varit på tillfälligt besök i

---

och för mönstring af trupperna, samt att den danske parlamentären derom underättad infunnit sig härstädes. Berättelsen påminner för öfrigt i mycket om Tolls sätt att tillvägagå, t. ex. vid den bekanta revolutionen i Kristianstad, samt vid hans märkliga kapitulation och uppgörelse med marskalk Brune i Stralsund. Derför, «se non e vere e ben trovato».

*) Mollbergs företrädare. Mollberg blef gift med Winströms fosterdotter.

med den danske officeren, hvarefter excellensen med all uppmärksamhet åtföljer dansken till den båt, som skulle återsätta honom till Helsingör. Vi veta att landstigningen i Skåne ej blef företagen, ty dels sundets ofarbarhet, dels Spaniorernas uppror på Fyen och afresa med engelska flottan, dels ock 16,000 man vid skånska kusten, voro hinder svåra nog att bekämpa.

Till åminnelse af detta, och då denna krigslist ansågs som räddningsmedlet i och för landstigningens inhiberande, ville äfven Winström offra sitt pund, hvadan han lät på takspetsen öfver det rum der dansken varit inlogerad, uppsätta ett klot, hvilket skulle betyda hvad denna plats hade bidragit till landstigningens förekommande. Då herrar Andersson och Strömberg nedrefvo huset, blef klotet bland annat skräptimmer troligen till slut uppbrändt.“

“Sådan är,“ tillägger Tengberg, “berättelsen af gamla till mig, bland andra af en kapten Lang, som bodde n:r 87 och som sjelf deltagit i defileringen, icke till mig, men till förutnämde hofpredikanten Borg, i hvars rum jag i ett hörn var åhörare deraf.“

För att ännu en gång återkomma till torget, var detta, i slutet af förra och början af innevarande århundrade, på de båda långsidorna i norr och söder, planteradt med lindar och almar. Dessa klipptes i täta tärnings och skålformiga kronor, under hvilka bord och bänkar voro utsatta, der stadens förnämligare innevånare sommartiden drucko sina glas och rökte sina pipor, samspråkande och kannstöpande med hvarandra. I den mån emellertid rörelsen utvidgades, och behofvet af utrymme blef större för den växande torghandeln, borttogos dessa träd, och torget ordnades i sitt nuvarande skick.

Bland nyare, mera monumentala byggnader äro dessutom att märka stallar och kaserner för den hälft af Kronprinsens husarregemente som är här förlagd. Detta etablissement är utan tvifvel för närvarande bland det i sitt slag främsta i Sverige.

Vidare bör bemärkas Elementarskolan, Teatern och Lazarettet, alla stora och ansenliga byggnader, äfvensom åtskilliga folkskolehus, med en såsom det synes flitigt anlitad folkundervisning. Till den sistnämda torde få som ett önskemål hänföras en bättre beteckning och numrering af gator, qvarter och hus, äfvensom anmärkas att nyårsnatten, år efter år anonymt och mystiskt, kritas det nya årtalet på portar och dörrar, stundom beledsagadt af en önskan om ett godt nytt år. Bådadera, numreringen af husen och årtalsanteckningen, äro specifika Helsingborgsbruk. Den förra plägseden försvårar vägledningen ifråga om bostäder, den senare gör omöjligt att förgäta det nya årtalet; man påminnes derom öfverallt.

Till sist torde böra nämnas några ord om stadens hamnbyggnader.

Sundet mellan Helsingborg och Helsingör är djupast utmed danska landet, mera långgrundt åt det svenska. Helsingborg har dessutom aldrig haft någon naturlig hamn, bildad som vid Helsingör af en skyddande udde eller landtunga. Hamnbyggnaderna på svenska sidan hafva fördenskull varit många och i dubbel bemärkelse långa, erfordrande både ett långsamt tid efter annan upprepadt arbete, samt ett långt ut till djupet gående.

På 1500 talet var så långgrundt att kreatursfärjorna icke kunde angöra skeppsbron med beqvämlighet, eller derifrån verkställa kreaturstransporterna till Danmark, ehuru bropenningar togos för dessa öfverfarter och användes till bryggans iståndsättande; år 1672 hade Helsingborg "endast båtar och färjor, men icke sådana fartyg som åtnjöto den inrikes friheten i tullen" klagade staden. Sedan Helsingborg, såsom ofvan är nämdt, gång efter annan sköflats och ödelagts, samt skeppsbron efter slaget vid Helsingborg blifvit af Stenbock förstörd, blef en af stadens första åtgärder att begära understöd för att ånyo sätta den sistnämda i stånd. Timmer lofvades till bryggan och bropenningarne borde användas så långt de räckte. Brokar skulle anbringas utanför bron på det att skutor och färjor der kunde bergas i storm och oväder; vid bryggan var så fullt med sand att ingen lastad båt kunde lägga till. Den farliga redden vid Helsingborg, tvungo handelsfartyg att söka Landskronas hamn. Engelsmännen hade förut haft nederlag i Helsingborg, de flyttade nu öfver till Danmark. Färjemännen hade på sjunde året ej fått det ringaste för att de "2 gånger i veckan förde postväskan öfver sundet". Flera af dessa öfverklagade förhållanden fortforo med ringa eller ingen förbättring under återstoden af 17 århundradet, samt den vanmakt i hvilken staden under sagda tid befann sig. Äfven under hela 18 århundradet måste staden låta ankommande större fartyg ligga på öppna redden, utsatta för storm och sjögång. För iståndsättande af skeppsbryggan utbetalte visserligen kronan tid efter annan icke obetydliga summor, men ännu var dock endast fråga om underhållet af en träbrygga ut i sjön hvilande på försänkta brokar, och icke om någon hamn i egentlig mening.

När fördenskull, vid den första vinkel som hamnarmen gör, å ena sidan på ett för öfrigt ganska tarfligt monument af gjutet jern läses: "Kronprinsen Carl Johan enhälligt vald af svenska folket landsteg här d. XX Octob. MDCCCX“, samt å den andra sidan af samma monument befinnes: “Under K. Carl XIV Johans regering byggdes hamnen och fullbordades MDCCCXXXII“, så får man långt ifrån föreställa sig att den nuvarande hamnen har någon den aflägsnaste likhet med den torftiga bryggan, hvarken när Gustaf den III som kronprins den 10 okt. 1766 der mötte sin utkorade gemål, danska prinsessan Sofia Magdalena, eller när kronprins Carl August, på morgonen af sin dödsdag den 28 maj 1810 innan han begaf sig till Qvidinge hed, tog farväl af sin broder; icke ens vid Karl XIV Johans första ankomst, ehuru de bästa anstalter vidtagits för att göra landstigningen så högtidlig som möjligt, och hvilken i Bergman-Schinkels minnen skildras på följande sätt: “Den 20 afreste Karl Johan från Helsingör, och inträffade kl. mellan 3 och 4 e. m. i Helsingborg. Han blef här mottagen af excellenserna grefve von Essen och friherre Toll, hvilka jemte officerare från de i Skåne förlagde regementen, åtskilliga civila embetsmän, en stor deputation af Malmöhusläns ridderskap och adel, presterskap, städernas borgerskap och allmogen, anförde af nämde läns landshöfding grefve von Rosen, deputerade från Lunds akademi m. fl. infunnit sig och formerade hay å bryggan, som var prydd med en myckenhet flaggor, och omgifven af en oräknelig jublande menniskoskara från vidt skilda orter.

Det var en i sanning präktig anblick, då man fick se den kungliga slupen, som förde Sveriges hopp med fyllda segel under kanoners dunder i det härligaste höstväder nalkas Skånes leende kust. Men ännu mera upplyftande blef skådespelet, när slupen hunnit så nära land, att man bland kretsen af en talrik omgifning kunde upptäcka den efterlängtade fursten sjelf, en hög och manlig gestalt, som, i det han upphöjde hufvudet, blickade öfver stranden, som om han trott sig kunna öfverse hela Svea rike i ett ögonkast, lät sobelkappan falla af sina axlar och visade sig åskådlig för allas beundrande blickar. När då folkets jubelrop nådde hans öra, och säkert äfven hans rörda hjerta, och han blottade det högburna hufvudet, tyckte man sig enligt ett ögonvittnes poetiska beskrifning, kunna säga med skalden:

> "Han lyfter helsande vårt möte,
> Ifrån sin hjessa lagrens krans."

Vid det kronprinsen satte foten på bryggan, höll han på att falla omkull, emedan båten i detsamma drog sig något tillbaka. Grefve Essen fattade uti honom, och hindrade honom från att falla, men en af grefvens ordensstjernor fästade sig derunder vid kronprinsens. Denne yttrade då, i det han lösgjorde sig från Essen: "Se der ett lyckligt förebud af den tillgifvenhet, hvilken städse skall förena oss."

Bland de Karl Johan vid landstigningen följaktige var äfven ärkebiskopen Lindblom, hvilken mött prinsen redan i Helsingör för att der emottaga Karl Johans religionsbekännelse, hvarigenom han öfvergick till Lutherska läran. Då man erinrar sig, hvad Bergman-Schinkel äfven berättar, att, efter valet i Örebro under en fest i högvördiga presterskapets klubb, samme ärkebiskop Lindblom: "i en skäligen glad sinnesstämning, liksom alla de öfriga, i följande ordalag föreslog den nyvalde tronföljarens skål: den nye frälsarens skål! men, vid erinran om det nog öfverdrifna i liknelsen, tillade, innan han fört glaset till munnen: den gamle icke förglömmandes! Man drack under allmän munterhet“; så kan deraf förstås att den gustavianske hofmannen, ärkebiskop Lindblom vid sagde pröfning icke varit allt för omständligt tröttande eller strängt närgången.

Det var först 1826 som grefve Baltzar v. Platen, Göta kanals skapare, anlände till Helsingborg, med uppdrag att taga platsen i skärskådande och afgöra om byggnad af en hamn. Denna bestämdes då att ligga der den gamla brobyggnaden var. År 1828 började, sedermera chefen för väg- och vattenbyggnadskåren, von Sydow hamnarbetet efter Platens plan, och med ett statsanslag af 154,000 Rdr Bko. Ändtligen 1832 var hamnen färdig och invigdes då högtidligen af Karl XIV Johan sjelf, som tecknade med krita sitt namn på hamnarmen, hvilket derefter inhöggs i graniten. Tid efter annan hafva förlängningar af hamnen egt rum i sammanhang med fortsatta utvidgningar, bärande Karl XV:s inhuggna namn ungefär midt på armen, man skulle kunna säga armbågen, samt ytterst konung Oscar II:s namnteckning. För närvarande pågår något mera nordligt en ny hamnanläggning, större och betydligare än allt hvad hittills blifvit gjordt, afsedd att slutligen förenas med den nuvarande redan ganska storartade, samt att ytterligare i sin skyddande stenfamn förmå omsluta alltjemt hopade alster af handel och näringar.

* * *

SAMFÄRDSEL FÖRR OCH NU.

Helsingborg — som, efter hvad ofvan blifvit visadt, med alla sina "bollverk" länge varit en kastboll för krigets vexlingar, och, ehvad det ombytt innehafvare, svensk eller dansk, alltid derpå fått sitta emellan — Helsingborg, hvilket efter dessa upprepade förstörelser fört ett tynande lif och derunder länge "stått i knut", har ändtligen upplefvat bättre dagar då naturen fått taga ut sin rätt, för att ernå den utveckling hvartill det lyckliga läget kallar och berättigar detsamma. I förening med den blifvande redogörelsen för folkmängdens tillväxt, och den utveckling handel, industri och näringar samtidigt erhållit, framträder här, såsom deras förelöpare, frågan om samfärdslen.

För att rätt tydligt kunna åskådliggöra en jemförelse mellan förr och nu i sistnämda hänseende, må det tillåtas förf. att anföra ett par utdrag ur tvänne, hvar på sin tid berömda resebeskrifningar af utländska författare.

Den ene af dessa, Ernst Moritz Arndt, skref sin resa genom Sverige 1804, alltså visserligen för omkr. 80 år sedan, men dock ej längre tillbaka än att en och annan ännu lefvande då var född. Den andre, J. G. Kohl, skildrar ett besök i Skåne, företaget ungefär midt emellan nyssnämde tid och den närvarande, under första hälften af 1840-talet, en tidpunkt som hvar och en skåning mellan 50 och 60 år — "och många äro väl det" — kan ganska väl erinra sig. Dessa utdrag hafva tillika egenskapen att, hvar på sitt sätt och för sin tid, målande framställa kulturbilder.

Arndt omtalar dåvarande samfärdsel i Sverige, och egnar denna en fullständig, kanske alltför noggrann beskrifning, yttrande likväl derom åtskilligt, hvilket, för det uppväxande slägtet i vårt land, redan torde vara och dag för dag blifva alltmera obekant.

I Sverige finnas, säger han, inga sådana åkande poster som utomlands, utan blott ridande eller lätt åkande brefposter med en häst. Då man reser, måste man derföre göra, hvad man i andra länder kallar, att betjena sig af extra post. Inrättningen kallas skjuts, skjutsning. I stället för andra länders posthus, finner man såväl i svenska städerna som på landet dylika hus under namn af gästgifvaregårdar. Åt hvarje sådan är ett bestämdt antal hästar anslaget för dygnet, i förhållande till gästgifvaregårdens belägenhet och ett ungefärligt antal resande. Desse kallas håll- eller stationshästar. De infinna sig på stället vid en viss utsatt timme, och förrätta sin tjenst så snart resande anlända, i brist hvaraf de efter 24 timmars förlopp obrukade återvända hem, då de af ett nytt antal aflösas. Den vanliga aflösningstiden är kl. 6 om aftonen och i några provinser middagstiden kl. 12. Dessa hållhästar äro från de byar, som ligga på längre afstånd ifrån gästgifvaregården eller landsvägen, hvarför de ofta hafva 1 till 3 mils väg till stället; ja i några provinser ända till 4 och 5 mil. Då hållhästarne äro utgångne, åligger gästgifvaren att skjutsa med sina egna hästar, och om dessa äfven äro borta, kommer slutligen ordningen till reserven. Dessa hästar hållas i de byar, som ligga närmast gästgifvaregården, och utgå så fort gästgifvaren eller hans substitut bådar dem. Denne substitut, som vanligen finnes på alla ordentliga gästgifvaregårdar kallas hållkarl, är till den resandes tjenst, och håller ordning emellan skjutsbönderna, samt äfven mellan dem och de resande. Den bonde, bondedräng eller pojke som kommer med hästarne till gästgifvaregården, kallas skjutsbonde.

Så länge håll- eller gästgifvarehästar äro att tillgå, behöfver den resande ej uppehålla sig längre på stället, än den tid som fordras att spänna hästarne ifrån och uti. Äro dessa hästar utgångne, så måste han vänta längre eller kortare tid, allt efter byarnes mer eller mindre afstånd ifrån hvilka reserven utgår. Denna väntan kan räcka en fjerdedels eller en half timme, och äfven 2 á 3 timmar i olika provinser. Uti de mest bebodda provinser och vid de större landsvägarna väntar man sällan öfver en timme på reserven.

Så snart man anländer till gästgifvaregården, ropar man på hållkarlen. Han eller hans substitut infinner sig då med dagboken; man genomser den, säger honom sin vilja, och han skyndar att framskaffa hållhästar eller båda reserv, eller ock tillsäges han att ställa ett rum i ordning, samt hjelpa till att in- eller afpacka den resandes saker. Om han är gensträfvig, och om han eller skjutsbonden uppföra sig ohöfligt emot resande, så måste de derför plikta efter lag. Om han felar emot lag och gästgifvareordning, så är hans straff utsatt till 6 par spö och 50 daler silfvermynts böter. Dock följer väl ej alltid exekutionen så hastigt, emedan detta till det mesta beror på den stränghet och ordning som hvarje landshöfding iakttager i sin provins.

Enligt lag äro gästgifvare förbundne att hafva i beredskap, och aflemna allt, hvad vanligen kan fordras för en resandes behof, och det efter en taxa från landskansliet, hvilken vanligen finnes uppslagen i allmänna gästrummet. Der är priset utsatt på hö och halm, hafre, bröd, mjölk och dricka, kött, smör och ost, nattqvarter och säng. Men tyvärr finner man många gästgifvaregårdar, äfven vid de större vägarne i landet, der flera af dessa artiklar äro dåliga, eller alldeles fattas. Några tro att taxan är orsak dertill, emedan den är så låg, att möda och kostnad för anskaffningen af artiklarne knappt dermed kunna betalas, än mindre tillredning och uppassning, och kanske de icke hafva så alldeles orätt. Detta är svårast för främlingar, som ej känna till förhållandena; landets egna innevånare, som ofta rest i orterna, känna mycket väl till alla goda ställen, och veta således på förhand, hvarest de bäst kunna spisa eller taga nattqvarter. Det är derför rådligast för alla främlingar, att åtminstone under de svårare årstiderna förse sig med matsäck och ett flaskfoder. Likväl har jag ätit och sofvit på många gästgifvaregårdar, der jag på en gång funnit både snygghet och god förplägning.

I dag (den 29 Aug. 1804) afreste jag tidigt från Höganäs för att kunna se mig något om i Helsingborg, och sedan i god tid taga nattqvarter i Landskrona.

Framför staden åt landsbygden är en höjd med ett gammalt torn, som kallas Kärnan; här stannade jag några minuter. Sundet med sina hundrade skepp, Helsingör, Kronborg, Selands vackra strand, Köpenhamns på afstånd framskymtande torn och hela det släta södra Skåne — allt låg för mig och syntes till en del liksom bortflyta vid horizontens yttersta rand. Huru lätt kunde jag icke vara på andra sidan! Inom några timmar kunde jag befinna mig på danska stranden*) och ett par timmar derefter gå på Köpenhamns gator. Jag uppsköt detta till en annan tid, som kanske aldrig kommer, och reste nu beständigt utföre till Helsingborg, der jag steg af i ett hus, som hade till inskrift: "English Tawerns."

---

*) Nu kan detta ske mellan Helsingborg och Helsingör på 15 minuter.

Helsingborg är en liten stad och tämmeligen obetydlig. Om den hade en bättre hamn, så kunde den sannolikt draga mera fördel af sundets handel, samt af den myckenhet skepp som årligen passerar genom detsamma. Emellertid har denna stad, genom de många resande som fara fram och åter, genom Ramlösa helsobrunn, Ruuthska fabrikerna samt genom sin vackra belägenhet, som ditlockar många ståndspersoner, ett lifligt och nätt utseende, till en del ansenliga hus samt ett vackert och stort torg. Staden är belägen i en smal däld vid hafvet, och förstaden, som liknar en by, höjer sig amphiteatraliskt emot berget. Högre upp vid berget finnas några mycket vackra trädgårdar med terasser, ifrån hvilka man har en präktig utsigt öfver sundet till Seland".

Angående ännu icke alldeles utplånade folkseder och folknöjen, äfvensom om det skånska jordbruket från början af innevarande århundradet, anför Arndt följande, hvilket, om icke omedelbart tillhörande frågan om samfärdseln fordomdags, likväl utgör ett belysande komplement till densamma, och tillhör den såsom verkan hör till sin orsak.

"Fordom", yttrar han, "hade man i Skåne om sommaren en myckenhet gillen och lustbarheter, som anställdes turvis i alla byar och kallades sommarlag. Man kan lätt begripa att Midsommardagen härvid i synnerhet firades. I äldre tider var Skärslöfs kyrka ryktbar genom dessa glädjefester, ty der kalasades, och den dansande allmogen kom till kyrkogården derstädes med musik, och dansade ringdansar på de dödas grafvar — ja, ofta gingo de äfven in i kyrkan och gåfvo skänker, som sedan delades emellan presterskapet, de fattiga och kyrkan. Under fastlagen hade man ett gyckelspel, som kallades att slå ned tunnan, hvilket ännu är brukligt i några Pommerska byar, men sker der midt i sommaren. Drängarne taga en tom tunna, borra hål på densamma, draga ett rep derigenom, och upphänga den sedan öfver eller vid en gata i byn, efter att förut hafva inneslutit en eller flere lefvande kattor i tunnan. Sedan denna anstalt är färdig, stiga de till häst, beväpnade med stora påkar, och rida i rad under sträck galopp förbi, hvarvid hvar och en ger tunnan ett slag. Den som lyckas att sönderslå tunnan blifver kung, prydes med band och blommor, och kan i hela flickhopen utvälja hvem han vill till sin drottning. Festen slutas med lek och dans. Kappspringningar till ett visst mål brukades äfven emellan drängar och flickor, hvarvid flickorna för att vara så mycket lättare sprungo i blotta lintyget. Denna half-spartanska lustbarhet skadade då för tiden alldeles icke seder och ärbarhet. Den som vann vid kapplöpningen fördes omkring i triumf, och måste blifva trakterad af alla.“

“Beträffande skånska landthushållningen består denna vanligen i det trefaldigt vexlande åkerbruket, som är ett af de sämsta. Tvänne gärden bära spanmål på en gång, och besås tvänne år efter hvarandra till det mesta med korn. Det tredje gärdet som ligger i träda, gödes redan i juni; följande våren nedköres gödseln och sås vårsäd, hvarvid ärtsådden är mycket obetydlig. Samma höst sås i andra sädden något höstsäde, och den öfriga jorden besås än en gång med korn. Tredje året ligger denna jord orörd i träde, och man skördar endast tistlar af densamma till bränsle. Ett hemman i byalag har ofta 50 eller 60 åkerstycken, hvilka ej äro utmark, men dock ej sällan ligga på en half mils afstånd, inblandade i andra byars åkerjord. Hästar, oxar och åkerredskap äro usla liksom sjelfva åkerbruket.

Förordningarne om stor- och enskiften hafva i Skåne ännu icke verkat så mycket som de borde, och innan de större godsens egare börja antaga mera välsinnade och förnuftiga grundsatser i afseende på sina bönder och torpare, samt — hvad som först bör ske — sjelfve inhemtat undervisning i åkerbruket, blifver det aldrig bättre. Här herrskar äfven den dumma plägseden med herregårdsdagsverken. Ofta har husbonden ej den minsta inkomst af sina många frälsehemman, och likväl är bonden som besitter ett sådant, en dum och svulten stackare, hvilken efter gammal vana går i herregården eller på sin egen åker, utan att göra gagn på någotdera stället. Ofta äro 30, 40 eller 50 hemman i det mest usla tillstånd, endast för att få dagsverken till ett gods af fem eller sex mantal, der bönderna sysslolöse gå utan arbete än hit än dit, och bortnöta en dyrbar tid. Dessa frälsebönder äro äfven de lataste och ömkligaste varelser utan eftertanke och drift, med ett slafviskt sinne, och färdiga att i sin lättja äfven bedraga husbonden i de obetydliga tjenster de skola göra honom. Men, oupphörliga dagsverken, obestämda kontrakt, foders och gödsels bortslösande, skrifvares och fogdars egenmäktiga förfarande, kort sagdt: en dum och trälaktig behandling — när har allt detta kunnat frambringa något godt?“

Kohl beskrifver Skåne och huru detta förekom honom endast fyratio år före vår egen tid. Han yttrar derom bland annat:

“Helsingborg har en mycket märkvärdig ruin, nämligen det redan ofvan — såsom den byggnad, hvilken först faller dem, som passera Öresund, i ögonen, — omnämda tjocka, massiva, fyrkantiga tornet.

Detta underliga torn ligger på en höjd öfver staden och är den enda qvarlefvan af det gamla Helsingborgs slottet, som en gång, i de danska tiderna, var nära på lika beryktadt som dess granne, Kronborgs slott. Svenskarne benämna detta torn “Kärnan“; förmodligen medan det utgjorde hela slottets medelpunkt eller kärna. Antagligen benämdes alla de gamla slottens mäktiga centraltorn: “kärna“.

Detta torn är, enligt professor Brunii försäkran, det märkvärdigaste i sitt slag i Sverige; hvilket äfven bevisar, i huru hög grad alla forntidens qvarlemningar måtte derstädes vara förstörda. Jag påminte mig England hvarest man ännu, — i nästan hvarje nu begagnadt “Castle“ — finner ett sådant massivt torn, väl underhållet, såsom hela fästningens kärna, kommendantens boning eller det förnämsta krutmagasinet. Till och med midt bland de särskilda byggnaderna i Windsor-Castle qvarstår ett tjockt, rundt torn, på hvars spets flaggan svajar, då drottningen vistas på slottet.

Jag besteg Helsingborgs märkvärdiga Kärna, som ännu är nästan till hela sin höjd konserverad. Ofvantill är den betäckt med jord och buskverk, och bildar derstädes en intressant terass eller plattform, från hvilken man, — liksom från en bergspets, — njuter en vidsträckt utsigt öfver Skåne och Öresund. Murarne samt andra befästningsverk och byggnader, i hvilkas midt tornet stått, hafva blifvit alldeles jemnade med marken. I tornets inre kryper man på förfallna, genom dess sju våningar löpande trappor.

En privat-vagnsegare i Helsingborg sade mig att de offentliga postvagnarne i Sverige vore något obeqväma, och att han, för billigt pris, ville låta mig få begagna hans utomordentligt beqväma vagn ända till Landskrona. Som ännu en färd förestod mig i mörkret och alla slags förebud till dåligt väder visade sig på himmelen, så antog jag gerna detta anbud och fröjdade mig på förhand öfver den vackra kaleschen, i hvilken jag, af tvänne raska, svenska hästar skulle vaggas till Landskrona.

Men jag förskräcktes icke litet, då det utlofvade förträffliga ekipaget körde fram, och jag blott med möda kunde tilltvinga mig plats på vagnssätet — hela åkdonets enda säte — vid kuskens sida. Mina effekter kastades bakom oss, men något linne, vaxduk eller segel, som kunde skydda dem för regn, var ej till finnandes. Då vi voro på vägen, märkte jag, att man ock ej bevisat våra fötter välgerningen af ett rikligt halmunderlag; och genom vagnens förskräckliga skakande slogos kuskens och mina fötter mot hvarandra och misshandlades till den grad, att jag var nödsakad att i Landskrona låta lappa mina stöflar. Sverige måtte vara ett fattigt land, då man till och med till denna grad hushållar med hö och halm. I de ryska “telegorna“ och slädorna påträffar man dock åtminstone tillräckligt af denna anspråkslösa komfort.

Deremot hade jag nästan lika mycket mynt som halm i vagnen. I Helsingborg hade jag tillvexlat mig en hel påse med kopparslantar, och utom dessa var min plånbok uppsvälld af en mängd trasiga bankosedlar. Man kan på resor, i anseende till de ofta förefallande små utgifterna, alldeles icke umbära kopparmynt; och af bankosedlar finnas så många slag samt många af så ringa valör, att äfven de böra räknas till småpenningar. Man kan derföre hafva en hel bok full med sedlar, utan att dock vara en välförsedd resande.

I England medförer man endast litet mynt, några små bankonoter och en liten pung med guld. I Sverge är man alltid nödsakad att hafva en hel penningkista.

Naturligtvis talade min kusk inte annat än svenska; dock kunde jag, medelst min kännedom af danskan, samtala med honom ungefär lika bra, eller till och med bättre än med Servierna eller Kroaterna medelst min kännedom af ryskan. Det är verkligen förundransvärdt, på huru kort tid dessa urgamla danska provinser, som blott sedan 1658 lyda under svenskt herravälde, blifvit så fullkomligen försvenskade. I mer än 600 år arbeta Tyskarne på Wendernas förtyskande och hafva ännu på långt när ej nått målet; och det har till och med icke ännu, efter 800 år, lyckats Engelsmännen att anglisera sitt lilla Wales.

I nuvarande tid, då så mycket talas om folkslags germanisering, gallisering, anglisering, russificering och magyarisering vore visst en historia om dessa skånska provinsers försvenskande af synnerligt intresse. Exemplen på ett folkslags och ett språks fullkomliga öfvergång i ett annat äro ännu högst ringa, och på historiska böcker, som tydligen framställa sådana förvandlingsprocesser, är ännu ringare tillgång.

Isynnerhet är de skånska provinsernas försvenskande af synnerligt intresse i jemförelse med det gamla danska hertigdömet Schlesvigs förtyskande. Denna jemförelse ligger ock så nära, att det måste väcka min förundran att den så litet anföres.

Skånes fullkomliga och slutliga införlifvande med Sverige skedde för ej mer än 200 år sedan, då Schleswig deremot i redan 600 år eller ännu flera rönt tyskt inflytande.

Oaktadt dess kortare tillvaro har Sveriges inverkan på Skåne varit vida följdrikare, ty hela folket har, till språk och tänkesätt, blifvit fullkomligt svenskt, då deremot i Schleswig endast de högre klasserna blifvit alldeles tyska, och i en stor del af landet, folket förblifvit vid danska seder och bruk.

I sitt verk öfver Lund, Stockholm och Upsala säger den danske professor Molbeck: "Här är det förbi med allt tyskt;" och detta är ett riktigt uttryck. I sjelfva verket inser man först här, huruledes danskarne i många hänseenden under århundradenas lopp blifvit tyska. Här förstås tyskan föga, då den dock ett par timmars väg härifrån, å den vestra Öresundskusten, förstås och talas af hvarje bildad person.

Fordom då danskarne ännu egde landet, Hanseaterna ännu voro mäktiga i de skånska städerna Malmö, Ystad, m. fl. var det annorlunda. Utan tvifvel har tyska språket här gått kräftgången.

Post- och skjuts-inrättningen, som i Danmark knappt står den preussiska efter, är härstädes, endast fyra timmars väg från Köpenhamn, så gammaldags som i Tyskland uti Fredrik Rödskäggs tid, och nästan ännu sämre än i Ryssland.

Åkerbruksredskapen, som i Danmark blifvit tillverkade efter engelska och tyska modeller, hafva här i Skåne ännu sina gamla former; och bönderna hade — hvarest de visade sig för mig — en frappant likhet med bönderna i Liffland, Kurland och andra delar af Ryssland, såväl i sin klädedrägt och sina långsamma rörelser, som i sina små vagnars byggnadssätt, sina redskap och sina hästars beskaffenhet. Äfven svarar denna yttre likhet mot en viss likhet i deras inre förhållanden; de äro i nästan lika hög grad som Letterna och Liffländarne, glebae adscripti.

Så länge som jag endast höll mig på jordytan, kunde jag rätt väl inbillat mig, att jag reste i Liffland. Äfven folkets boningar stodo på en betydligt lägre ståndpunkt än på andra sidan Öresund. Alla boningar i städerna fann jag nu, (den 26 Oktober) efter nordisk sed, barrikaderade för vintern med förtätningar af mossa och pappersklistringar, försedda med varma mattor och kakelugnar, så som det brukas i Sverige, Ryssland och öfverhufvud i hela Europas nord.

Alla resande, som mötte mig, voro redan insvepta i pelsar; och deras med dunkuddar uppfylda vagnar voro alldeles på samma sätt utstofferade som ryssarnes resvagnar.

Sådan förklädning känner man vid denna årstid ännu icke till på de danska öarne, och lika litet känner man der till nordens gigantiska kakelugnar och husens barrikadering mot vintern. Det är nordiska seder som meddelats åt Skånes sydliga bebyggare, oaktadt deras klimat väl ej är i större behof deraf än det gent öfver liggande Seland. Det åstadkommer ett besynnerligt intryck, att se folket på denna sidan Öresund anse sådana formliga och grundliga värmeapparater för oumbärligt nödvändiga, i det Selands innevånare, två mil derifrån, åtnöja sig med långt anspråkslösare medel-europeiska värme-apparater och ytterkläder.

På samma sätt som nämde kakelugnar, pelsar m. m., finnas ännu många andra saker, seder och bruk, hvilka begynna så snart man kommit öfver Öresund på denna sida, och sträcka sig derifrån till Nordkap samt till en del äfven genom Ryssland; och hvilka man kan beteckna som nordiska bruk.

Men det är förundransvärdt, att dessa nordiska bruk blott räcka precis så långt, som det svenska området. Att lagar och rätt, språk och allt dermed samband egande utbreda sig just så vidt som staten, är naturligt; men huruledes kommer det till, att äfven sådana seder, som ej hafva någon gemenskap med det politiska samfundet och blott äro afhängiga af lokalitet och klimat, småningom meddela sig åt alla en statskropps delar, så att folket, emedan det nu en gång utgör en del af den eller den nordiska statskroppen, till och med börjar att antaga de från klimatet sig härledande bruken?

I Ryssland kan man iakttaga något likartadt. Lika långt som Rysslands område sträcker sig ock nordiskt ryska seder och bruk, hvilka genast upphöra på andra sidan gränserna, liksom denna gräns-skilnad skulle förorsaka olikhet i klimat. Man skulle t. ex. kunna jemföra Rysslands sydvestra provins, Bessarabien, med Sveriges sydvestra Skåne. Så länge som turkarne, ett sydligt folkslag, voro herrar till detta land, funnos derstädes sydliga seder i klädedrägter och boningar; då folket nu deremot, sedan det kommit under ryskt välde och allting blifver nordiskt, — kläder sig i pelsar, bygger stora kakelugnar och vintertiden igenklistrar och barrikaderar sina hus. Deraf må ock till en del sagan, — som gäller bland alla de, af Ryssland eröfrade, sydliga invånare, — att ett kallare klimat åtföljt ryska väldet in i landet, förklaras.

Till och med värdshusen och stationerna hade i det sydliga Sverige redan antagit samma obeqvämlighet, som de lära hafva högre upp mot norden i landet; och äfven härutinnan stiger den som kommer ifrån Danmark ett betydligt steg nedåt. Det beryktade svenska "knäckebrödet", som man i Danmark alldeles icke känner, påträffade jag redan här.

Det liknar brödsmulor uppgräfda under Pompeij i lava och grushögar. Mestadels finner man det i rikt öfverflöd uti korgar på skänkborden. Vanligtvis bjudes den resande ingenting annat dertill än en dålig sup; och allenast en sådan kumminsup och knäckebröd torde vara alldeles tillräckligt för en gourmand, att förklara hela landet vara ett barbariskt land.

Som en lycka i nöden kan anses, att de härvarande hästarne springa temligen fort, så att man kan resa förbi en mängd sådana bränvinsstationer utan att behöfva anlita dem. Äfven detta hästarnes hastigare lopp är en omständighet, som först inträder på denna sidan Öresund. Såväl i Danmark som i de små tyska furstendömena springa alla hästar — undantagandes de, som höra till kungl. posten — i proportion efter landets ringa omfång. Här, i det stora Sverige, uttaga de alla deremot stegen i proportion efter landets vidlyftighet. I allmänhet äro hästarne raskare och lifligare i alla stora glest bebodda och omfångsrika länder i Europa, än i de folkrikare och mindre distrikterna.

Landskrona var fordom en fästning; men svenskarne hafva jemnat större delen af fästningsverken med jorden och blott qvarlemnat ett citadell. Detta hafva de gjort med flera fästningar i södra Sverige; hvaraf synes att de anse sig mycket säkra om landets besittning. I stället för fästningar ligga visserligen härstädes långt mera militär än i någon annan del af landet; t. ex. blott i det lilla endast 40 qv. mil stora Skåne ligga 6 regementen. Men detta lärer ej vara derför att man anser dem här mest behöfliga, utan derföre att man kan lättast och billigast föda och underhålla dem i denna landets fruktbaraste och produktrikaste provins.

Sträckvis eger Skåne en nästan lika stor befolkning som Saxen. Provinsen eger nämligen 231,000 innevånare. Detta gör således mer än 5000 själar på svenska qvadratmilen.

Då det finnes sträckor i andra delar af Sverige, hvarest knappt några dussin själar äro till finnandes på en qvadratmil, så kan man af detta förhållande sluta till den utmärkta ställning, som det lilla Skåne intager i kretsen af de svenska provinserna. Man kan i mångfaldigt hänseende jemföra denna provins med det för Danmark så vigtiga och lukrativa Lauenburg.

Jag ville dock icke hafva vistats i detta land, utan att äfven hafva försökt den beryktade svenska extraposten. Jag betingade mig derföre till följande dag extra-posthästar eller som här säges, skjutshästar, med dertill hörande ekipage. Följande morgon gick jag länge fram och åter i rummet, under afvaktan att få höra vagnen köra fram eller att man skulle för mig tillkännagifva dess ankomst.

Slutligen kastade jag en gång ögonen ut genom fönstret utöfver den stora gästgifvaregården och bemärkte ett par små, lurfviga hästar, som helt tysta och orörliga tuggade i ett af gårdens hörn. De voro spända för en liten träkärra, och bredvid stod en anspråkslös bonde, som gömde sig i samma hörn som hans hästar, och som, liksom de, tycktes frysa och skaka i den kalla morgonluften. Han såg ganska andäktigt upp till det stora värdshusets fönster, liksom han derifrån skulle vänta sin förlösning.

Jag frågade den inträdande pigan hvad detta månde vara? “Det är herrns skjuts“, började hon sjunga på svenska, “den har redan väntat en hel timme på herrn.“

I stället för skjutshästar säga de härstädes blott helt kort: “skjuts“, inbegripande deri hästar, vagn och kusk, med ett ord: hela befordringsmaskinen. Emedan ingen anmält min skjuts för mig, så var jag fullkomligen ursäktad hos kusken, som så tystlåten hade fattat posto på gården.

Jag tänkte: “Huru mycket dock allt detta påminner om Ryssland“, tog plats bredvid kusken och dirigerade honom till Lund.

Hela denna genom Sverige gående skjutsinrättning har en frappant likhet med de gamla ryska Jämschlschiksfororna. Likafullt är denna inrättning till och med redan föråldrad i Ryssland och ersatt genom bättre inrättningar än i Sverige.

Resande, hvilka hafva två tums större omfång än vanliga menniskor, kunna alldeles icke resa härstädes, eller äro nödsakade att, efter uppgifvet mått, låta göra en egen vagn åt sig. Ty dessa svenske bondvagnars tvärsäten, på hvilka passagerarne måste tränga sig in bredvid kusken, äro alltid beräknade på mycket magra personer; och till och med sådana kunna knappt få ordentlig plats på dem. Ty om man ock riktigt inpraktiserat höfterna, så är dock kusken nödsakad att böja sig åt höger och passageraren åt venster utom vagnen, för att vinna något fritt spelrum för armarne.

De söndagligt smyckade personerna, isynnerhet qvinnorna, hafva på sina kjortlar och band en mängd gröna, gula, röda och andra bjerta färger, hvilket återigen påminte mig om Ryssland. Men alla hafva ett frappant friskt, rödblommigt och godt utseende; och jag anser dem derföre vara lika lyckliga som de danska fläskätarne, hvilka så gerna, understundom med högmodigt medlidande, nedblicka på dessa, på andra sidan om Öresund boende, knäckebrödsätare.

Allt det folk som råkar mig, helsar mycket höfligt, nästan underdånigt; och deras helsning väcker återigen någon erinring om Ryssland. Då svenska bonden ju äfven tillhörer sitt fäderneslands herrskande lagstiftare, så väcker det något litet min förundran. Dock lärer detta förhållande endast vara fallet i Skåne, men upphöra hos Dalkarlarne och längre upp i Norden.

Visserligen önska äfven bönderna allestädes i Danmark en god dag, god morgon och god afton, liksom i Tyskland, och gå ej förbi någon så främmande och odeltagande som bönderna i England; men deras helsning är icke så underdånig som skåningarnes. I allmänhet äro svenskarne öfverhufvud, icke blott de betryckta bönderna utan äfven den förnäma adeln, ett mycket höfligare folk än danskarne och norrmännen.

De hafva alltid något förbindligt att säga den främmande och tilltala ock oupphörligt enhvar vid dess titel och karakter. T. ex.: “Huru mår herr

. . . rådet.“ “Vill herr kandidaten icke taga plats?“ “Kommer herr professorn från promenaden?“ o. s. v. Som mig synes, så äro de ännu mera än tyskarne fästade vid den gamla stylen, i afseende på denna onödiga och alltför omständliga påkostnad af titulaturer.

Jag var en gång i ett sällskap som bestod af cirka tjugo infödda svenskar. Hållningen hos personerna i detta sällskap var mycket allvarlig och värdig. Då någon ämnade aflägsna sig från sällskapet, bugade han sig särskildt för en hvar af de öfriga nitton, och detta tvänne gånger, hvarvid hans vänliga min tycktes vilja säga hvar och en något förbindligt. Detta gaf slutligen, vid allmänt uppbrott, två gånger tjugo bugningar och hela scenen dröjde tio minuter.

En dansk — i hvilkens sällskap jag en gång på Köpenhamns teater hörde den stora sångerskan Jenny Lind som Norma — sade mig, att han, om han ock ej vetat att hon vore svenska, dock genast skulle igenkänt henne som sådan på den djupa komplimangen, med hvilken hon helsade presten i pjesen.

I hvarje hus strös härstädes sönderhackadt granris, som i rummen sprider en mycket angenäm skogsdoft. Äfven detta är en af de nordiska seder, som gå genom hela Sverige och en stor del af Ryssland, och som upphöra, så snart man hunnit öfver Öresund och satt foten på dansk botten. Äfven galoscherna böra komma i betraktande. Här i Sverige liksom äfven i Ryssland brukar en hvar galoscher; i Danmark äro de deremot ej mera brukliga än i Tyskland. Som sagdt det är i hundrade fall på samma sätt.

Följande morgon lät jag raka mig af barberaren Lindblom, och sedan jag gifvit kyparen Lagerqvist lite drickspenningar, intog kusken Ehrenstral sin plats på bocken; värdinnan född Liljeström helsade vänligt — och jag for från Lund till Malmö.

Alltså, om man här i Sverige vill afmäta allting efter personernas namn, så skulle man tro, att härstädes hvardagligen ginge så till, som i Shakspeares midsommarnattsdröm, der äfven idel Lindblommor, Spindelväf, Rosenknoppar m. m. dylikt uppträda som lefvande varelser.“

Ja — så syntes Skåne för främlingen när denne för 40 år sedan skulle resa till eller ifrån Helsingborg, men hvem af oss tänker väl nu på hela den utveckling samfärdslen undergått sedan dess?

När man nu, nästan öfver hela provinsen, kan åka med något af de många tågen till middag på landet hos hvarandra, och hemtas af värden vid närmaste station; när man i Helsingborg kan fritt få välja, allt som det faller sig, flere gånger om dagen någon af Öresundsbåtarne för att fara in till Köpenhamn, kan förse sig med tur- och returbiljett utan att ens för återfärden behöfva begagna sig af samma ångbåt; när den resande kan komma till Engelholm, Landskrona, Kristianstad, Ystad, Lund eller Malmö efter blott ett par timmars maklig färd med jernväg, och fara lika fort tillbaka; är det underligt om minnet af det gamla Skåne är förgånget?

Huru ofta erinrar man sig nu på hvad sätt man knogade åstad i sin ungdom, hvilken tid det drog om, och hvilka omständigheter voro dermed förknippade? Förf. har sjelf en gång som student varit nödsakad att mellan Hurfva och Lund lemna i sticket en ytterstöfvel, såsom omöjlig att draga upp ur den djupa lervällingsgrop i hvilken den fastnat, då tiden blifvit honom för lång att sitta qvar i vagnen under åtta, säger (8) timmars färd på de ännu icke macadamiserade tvänne milen mellan nämde ställen.

Nu tycker man det vara mycket obehagligt om tåget försenas någon hel- eller halftimme, och samfärdslens goda tages oftare som en rättighet att fordra, än de möjliga dröjsmålen som en tänkbarhet att underkasta sig.

Af allt är man otåligast vid dröjsmål i samfärdslen. Dock är det långt ifrån gifvet att ju förr man kommer fram desto mer hinner man med, och denna sats gäller lika mycket i fråga om allmänna värf som i fråga om middagsspisning. De förra måste nämligen mätas relativt, d. v. s. i förhållande till hjelpmedlen förr och nu, men den senare eller spisningen kan tagas mera positivt, emedan skakande vedermödor på gropiga landsvägar fordom alldeles gifvet skänkte bättre aptit än jernvägsfärderna nu.

Om än de goda hufvudenas antal icke förminskats, ty dylika upparbetas mera allmänt än förr, så äro nu för tiden goda hjertan och goda magar kanske mindre vanliga än fordom. De förra äro oftare kyliga i samma mån de senare äro dåliga, och om fruntimren i våra dagar få anses ega bättre hjertan än karlarne, så kommer sig detta ej minst af att de vanligen hafva bättre magar. Månne man icke borde underställa våra universitet såsom ett filosofiskt nutids-spörsmål: huruvida ej hjertat oftare kan bedömas efter magen än tvärtom, och om icke, såsom en tidsvinst i detta andligt brådskande tidehvarf, blott behöfver efterfrågas huru det står till med den senare?

Till hvad ofvan blifvit berättadt om kommunikationsmedlen till lands och om gamla tiders skjutsinrättningar med dertill hörande, bör, för fullständighetens skull, läggas äfven en skildring af forntida färder öfver sundet med färjor och färjemän. Skillnaden mellan förr och nu, i fråga om öfverfarten mellan Helsingborg och Danmark, är lika stor om icke större än mellan forna landsvägs och nya jernvägsfärder i Skåne.

Nyssnämda sjöresor besörjdes uteslutande af det s. k. “färjemanslaget“, hvilket likt öfriga “ämbeten“ och “skrån“ hade sin egen “låda“, höll sammankomster, samt hade sin särskilda, åren 1734 och 1786 reviderade förordning i hvilken rättigheter och skyldigheter voro utförligt angifna. Före ångbåtarnes början, ännu under de båda första tiotalen af innevarande århundrade, utgjordes färjemanslaget af 16 st. färjemän, hvilkas skyldighet var att underhålla färjebåtar och på kallelse öfverföra resande och deras gods till danska kusten. Laget skulle sjelft underhålla samt betjena allmänheten med minst tvänne s. k. storbåtar och med dessa tillhandagå vid behof. Färjemännens rättighet var att ingen annan fick öfverföra hvarken resande eller gods till Danmark, sådant gods nämligen som kunde öfverföras med färjelagets båtar, och betalningen egde rum efter fastställd taxa, hvilken tid efter annan reviderades och förändrades. Helsingborgs färjemän, som tillika öfverförde posten, uppburo derför endast 52 daler silfvermynt om året. “Postverket tillstyrkte att denna afgift skulle fördubblas då det ändock icke blef mera än hälften af hvad Helsingörs färjemän fingo.“ Mot 24 daler silfvermynts årlig afgift uppläts då den s. k. hästehagen till Helsingborgs färjemän år 1749.

Dock skulle man mycket misstaga sig, om häraf slötes att dessa färjemän — med undantag möjligen för tiden under slutet af Karl XII:s krig eller närmast derefter men före 1734 — befunno sig i samma tryckta läge som de gästgifveriskjutsskyldige bönderna. Tvärtom, färjemännen i Helsingborg stodo sig, äfven under stadens fortfarande vanmaktstid, jemförelsevis godt. Med stöd af “väder och vind“ samt färjelagets borgerliga “fri- och rättigheter“ berodde färjemännen mindre af allmänhetens fordringar och myndigheternas befallningar. Icke få af dem voro husegare.

Bland desse var t. ex. en vid namn Hans Nilsson, hvilken så allmänt kallades “Hans kejsare“ att få af hans samtida lära känt honom under det verkliga namnet. Hans kejsare var en munter man. Vid Gustaf III:s besynnerliga resa incognito till Danmarks hufvudstad i början af november 1787, under hvilken han uppehöll sig flere dagar i Helsingborg, bar händelsen så till vid någon öfverfart att Hans kejsare stod i tur att färja. *) Under seglationen uppslog denne enligt sägen sin språklåda, och hans infall behagade konungen så att han efterfrågade styrmannens namn. “Hans kejsare“ blef svaret; hvarefter konungen skall hafva yttrat: “berätta då när du kommer tillbaka att kejsaren färjat konungen öfver sundet.“

Om en annan af dessa färjemän förtäljes äfven huruledes i början af vårt århundrade, när han en dag stod i tur att öfverföra postväskan som vanligt, men särskildt då en svår storm var rådande, och det fördenskull förekom mycket lifsfarligt att försöka bekämpa med “storbåten“ vind och vågor i sundet, en tillsägelse från postkontoret om öfverfart besvarades med

---

*) Åldermannen för färjelaget hade till ett af sina åligganden att buda öfrige färjemän, hvar och en i sin ordning, för att efter beställning öfver sundet till danska kusten föra resande och deras effekter; den sålunda budade sades stå i tur.

att: “ingen klok menniska ger sig ut i ett sådant Herrans väder.“ När emellertid förnyad tillsägelse erhölls svarade färjemannen allenast: “helsa postdirektören att vår Frälsare har lidit för menniskan och icke för postväskan.“ Allmänheten hade icke så bråttom den tiden, under det att åsigterna nu tyckas snarare vara raka motsatsen af den gamle färjemannens.

Till underlättande af förbindelsen mellan olika orter i Skåne, gafs år 1684 befallning, att gästgifvaregårdar skulle anläggas mellan Ystad och Kristianstad. Generalguvernören O. Wellingk yttrar, att landsvägarne voro afmätte, men icke så förbättrade, som man kunde önska. På milstolpar arbetades; gästgifvaretaflor voro uppstälde, hvilka angåfvo miltalen och hästlegan.

Befallningsmännen, och icke “landsgevallierne“ voro ansvarige för landsvägarnes underhållande.

Uti Karl XII:s tid funnos i hela provinsen Skåne allenast 38 gästgifvaregårdar, hvilkas skjutsskyldighet alltså i samma mån var större med afseende å väglängden.

För vidare jemförelsers skull mellan förr och nu ifråga om samfärdsel — denna växer dock med hvarje år, och förändras till olika timmar under sitt rörliga hvardagslif ej blott efter olika årstider, utan skiftar och växlar, snart sagdt innan bläcket hvarmed dessa rader skrifvas hinner torka, äfven derigenom att den alltjemt söker sig andra former och med dessa nya vägar — må här nämnas att beträffande samfärdsel genom *jernväg* afgå:

från	Helsingborg	till	Eslöf—Landskrona	dagligen	4 tåg
till	„	från	„	„	4 „
från	Helsingborg	till	Hessleholm	„	5 „
till	„	från	„	„	5 „

från Helsingborg till Engelholm—Höganäs dagl. 4 tåg.
till „ från „ „ „ 4 „
Summa dagligen 26 tåg.

Oberäknadt icke få tillfälligtvis besökande ångbåtar samt öfningsfartyg af örlogsflottan, anlöpes Helsingborg numera sommartiden regelbundet af en mängd ångfartyg. Dessa kunna delas i grupper, hvilka tillsvidare innevarande sommar besörja samfärdslen till och från Helsingborg på följande sätt:

Öresundsångbåtarne afgå alternerande:

från Helsingborg till Helsingör	4	gånger	dagligen,
till Helsingborg från Helsingör	4	„	„
från Helsingborg via Helsingör till Köpenhamn	3	„	„
till Helsingborg via Helsingör från Köpenhamn	2	„	„
från Helsingborg direkt till Köpenhamn	1	„	„
till Helsingborg via Landskrona från Köpenhamn	1	„	„

Således finnes med dessa ångbåtar lägenhet 7 gånger dagligen från Helsingborg till Helsingör, samt lika många gånger tillbaka, 4 gånger dagligen från Helsingborg till Köpenhamn, och 3 gånger tillbaka.

Halländska ångbåtarne afgå alternerande:

från Helsingborg till Halmstad, Warberg och Göteborg	1	gång	dagligen,
till Helsingborg från Göteborg, Warberg och Halmstad	1	„	„
från Helsingborg till Malmö, Köpenhamn och Lübeck	1	„	„
till Helsingborg från Lübeck, Köpenhamn och Malmö	1	„	„

Landskrona anlöpes derjemte...... 3 gånger i veckan,
Falkenberg „ „ ...... 1 gång i veckan.

Bolaget *"Södra Sveriges"* ångbåtar afgå alternerande:

från Stockholm via Helsingborg till Göteborg.................... 4 gånger i veckan,
till Stockholm via Helsingborg från Göteborg.................... 4 „ „
från Stockholm via Helsingborg till Kristiania.................... 1 „ „

Derjemte afgå:

från Stockholm via Helsingborg till Göteborg ångfartyget Dana ... 2 gånger i månaden,
till Stockholm via Helsingborg från Göteborg ångfartyget Dana ... 2 „ „
från Malmö via Helsingborg till Höganäs ångfartyget Höganäs .. 1 gång dagligen,
till Malmö via Helsingborg från Höganäs ångfartyget Höganäs.. 1 „ „

samt

från Helsingborg till Newcastle ångfartygen Ceres och Vesta alternerande................. 1 gång i veckan.

Skånes invånare i våra dagar hafva mycket tidigt och allmänt bland svenske män uppfattat *samfärdslens* ofantliga betydelse, växande alltjemt genom utbytet af olika alster, föreningen af olika intressen, genom sammanförandet af olika folkklasser och individer, samt häraf ökad jemförelse mellan olika uppfinningar och plägseder, genom åtkomligheten af bergshandteringens och skogsbygdernas produkter likaväl som af slättlandets och hafvets, genom lättad afsättning såväl af det som vuxit *på* jorden i form af sädesskördar, husdjur och mejeriprodukter, som det hvilket upptagits *ur* jorden i form af stenkol, cement och eldfasta leror. Skånes invånare hafva hastigt och utan tvekan insett och tillegnat sig jernvägarnes stora förmåga att föra samtliga alster från ställen der de finnas till ställen der de behöfvas, att med ens kunna förflytta den resande, vare sig turisten eller affärsmannen, från landets inre till dess kuster; och Skåne eger fördenskull i fråga om samfärdsel ett jernvägsnät som dag för dag alltmer utbreder sig i stort, kanske alltför fort, för att kunna, under alla konjunkturer, förmå vara en oförtröttad och pålitlig tjenare, till främjande såväl af ostörd materiel förkofran som oafbruten andlig utveckling. Det varnande ordet "öfveransträngning" har börjat förnimmas, det blandar sig i jublet öfver hvad som uppnåtts genom förening af krafter, genom sammannitade jernvägsbolag. Stort har emellertid arbetet varit, och stor den styrka som burit och bär det. Hittills har också utvecklingen på alla områden motsvarat företagsamhet och — förhoppningar.

Månne efterkommande skola anse dessa ansträngningar hafva varit lika enkla, som vi finna forntidens förändringar af gamla ridvägar till körbara landsvägar, efterverlden tycka lika naturligt att vår samtid utbyter segelfartyg och förbudssedlar mot ångan och elektriciteten, som vi att öfverlägset se tillbaka på medeltidens färjeman med sitt vadmalssegel eller gårdfarihandlanden med sin vandringspåse?

Dermed må vara huru det vill. Visst är åtminstone att framtiden skall en gång, bland det väldigaste hos nutiden, bemärka tanken att låta det närvarande ingå bolag med det kommande, låta det, som är för stort och tungt för *ett* slägtes krafter, ej blott syftas till långsamt och delvis som förr, utan lyftas med ens genom anticipering af *flere* slägtens förenade krafter, låta en långsam amortering af bördan åstadkomma snabba odödliga resultat.

Detta åter skall i sin mån ej blott alstra nya företag, utan, om väl beräknade, äfven skänka dem ökad styrka.

Idéen är, i finansielt hänseende, en tillämpning af domkraftens mångdubbla lyftningsförmåga i jemförelse med den enkla personliga armstyrkans.

Deremot bidrager denna tanke mäktigt att öka motsatserna mellan det stora och det lilla, göra det stora större och det lilla mindre, vidga och inveckla striden om maktfördelningen mellan kapitalet och kroppsarbetet.

HUNDRAÅRIG VANMAKT
OCH
SENASTE TJUGO ÅRENS UTVECKLING.*)

Under medeltiden var Helsingborg, efter hvad i det föregående visats, länge en af nordens mera betydande städer, ej blott genom sitt starkt befästade slott, utan äfven genom en för dåvarande förhållanden talrik folkmängd med liflig handel och rörelse, men den hade, af äfven angifna orsaker, från åren 1679 till 1780 sjunkit ned till nästan ett fiskläge, till en mycket liten "småstad" med utsinade förvärfskällor.

Invånarnes antal utgjorde år 1780 allenast 1,190 personer eller icke ens hälften af hvad Råås angränsande fiskläge nu eger. Detta, liggande i Råhus (Raus) församling, annex till Wälluf, hade nämligen 1875 öfver 2,000 invånare och eger för närvarande kanske fullt 2,500. Råås fiskläge och Helsingborgs stad närma sig raskt hvarandra, och bygga måhända snart ihop sig till ett helt.

---

*) Källor till denna afdelning, utom de i förordet redan omnämda, hafva varit Abraham Cronholm: "Skånes politiska Historia", 1851, Fåhreus: "Statistisk Handbok", fjerde upplagan 1880. "Tidskrift för Sveriges Landsting, städer och Hushållningssällskap", 1884, "Skånes Kalender" af Arcadius och Velander, Lund 1876, samt enskilda meddelanden af herrar, prosten doktor H. A. Witt, stadsarkitekten Mauritz Frohm, hamnkamreraren Frans Müller, tullförvaltaren B. R. Wengberg, sjömanshus-ombudsmannen J. C. Hulthén, ingeniör F. Dunker samt magistratssekreteraren, häradshöfding G. Hoff, för hvilka uppgifter förf. härmed får till nämde herrar aflägga sin förbindliga tacksägelse.

Stadens folkmängd steg endast småningom:

År 1790 till	1,415.
„ 1800 „	1,741.
„ 1810 „	1,889.
„ 1820 „	2,230.
„ 1830 „	2,780.
„ 1840 „	3,002.
„ 1850 „	3,638.

Derefter, och sedan Helsingborg sålunda i 70 år “stått i knut“ såsom förut blifvit sagdt, åtminstone endast mycket långsamt skridit framåt, har folkmängdstillökningen gått allt mera fort. Vill man söka anledningen till de efter nämda tid hastigt växande inflyttningarna, så äro dessa att finna i Öresundstullens borttagande, i hamnens byggande och förstorande, i samfärdslens kraftiga utveckling. Just de senaste 20 à 30 åren, under hvilken tid alla dessa förändringar skett, beteckna också vändpunkten i Helsingborgs öden.

Öresundstullen borttogs, genom ett fördrag ingånget mellan samtliga intresserade makter i Köpenhamn, den 14 mars 1857, och mot en inlösningssumma, hvars belopp beräknades, för hvar och en af de i fördraget deltagande makter, i förhållande till den tull deras fartyg förut i medeltal erlagt.

Helsingborgs hamn, hvars första anläggning förut (sid. 73) är omtalad, fullbordades visserligen redan 1832, men det är först sedan den af staten blifvit öfverlemnad till staden år 1863, och egentligen efter nämde tid som omfattande förbättringar och utvidgningar egt rum.

Slutligen öppnades för trafik:

Södra stambanan (Falköping—Malmö) . . 1856—1864.
Östra stambanan (Katrineholm—Nässjö. 1866—1874.

Landskrona—Helsingborgs jernväg $^{1}/_{8}$ 1865.
Ystad—Eslöfs „ $^{1}/_{12}$ 1865. $^{11}/_{5}$ 1866.
Kristianstad—Hessleholms „ $^{31}/_{7}$ 1865.
Helsingborg—Hessleholms „ $^{17}/_{3}$ 1875.

För att nu återkomma till folkmängds-statistiken steg invånareantalet:

År 1860 till 5,330,
„ 1870 „ 7,956,
„ 1880 „ 11,250,
„ 1882 „ .... 12,479, deraf garnisonen 374,
„ 1883 „ .... 13,462, „ „ 574,
„ 1884 „ .... 14,479, „ „ 569;

tillägges derjemte Helsingborgs landsförsamling 2,240, begagnande samma kyrka, utgör hela den kyrkskrifna folkmängden 16,519 personer.

Ser man vidare efter huru folkmängden ställer sig till *arealen,* befinnes Luggude härad, hvilket i vester gränsar till Öresund, och i norr, öster och söder omger Helsingborgs stad, omfatta något öfver 5 $^{1}/_{2}$ (5,5493) □ mil. Dess folkmängd utgjorde enligt Westerlings ecclesiastik-matrikel redan vid 1881 års slut 46,644 invånare, och tillsammans med Helsingborgs pastorat 61,231 personer. Häradets folkmängd uppgick således, stad och land sammanräknade, redan då till mer än 11,000 menniskor på □ milen. Den angränsande landsbygden ensam egde nära 9,000 pr □ mil, och mäter sig fördenskull med Europas mest befolkade trakter. Denna omständighet, ty som förf. annanstädes erinrat om: “städerna ligga ju på landet“, har Helsingborgs stad, jemte sitt geografiskt utmärkta läge och de trenne förut angifna orsakerna, *öresundstullens borttagande, hamnens utvidgning* och *samfärdslens utveckling,* i främsta rummet att tacka för sin raska tillväxt; hvartill kommer, och kanske icke minst, att ostörd *fred* fått åtnjutas, samt hindrande skrankor af en prohibitistisk *närings- och tullagstiftning* bortfallit.

I jembredd med folkmängdens tillväxt hafva nybyggnadernas antal stigit. Dessa ökas alltjemt, och växa nästan lika hastigt, som i den Amerikanska vestern, upp ur jorden.

Under femårsperioden 1875—1880 uppfördes i Helsingborg, enligt stadsarkitektens uppgift, i medeltal årligen 42 större och mindre nybyggnader.

Under derefter följande fyra år byggdes i medeltal 35, i allmänhet större än de förutnämda och icke så få 3- à 4-våningarshus.

"Året 1885 visar i början af maj redan ett antal af ungefär 50 byggnader under uppförande, hvilket är det högsta tal som uppnåtts. Bland här upptagna siffror äro inga förändringar och reparationer inberäknade. Dessa uppgå till flere hundra."

Emellertid blandar sig ännu fortfarande i brokigt hvimmel det Helsingborg som går med det Helsingborg som kommer, småstaden med storstaden, det gamla med det nya, kojan bredvid palatset, och detta just tillföljd af den snabba utvecklingen. Till dennas olägenheter hör att hon skyndar framom stadsplaner och byggnadsordningar på egen hand, med alltför mycket qvinligt godtycke, synnerligen och mest oregelbundet i de raskt växande förstäderna Liden och Stattena; dock träffas, äfven i den egentliga staden och vid allmänt trafikerade platser, nya hus bredvid andra nya af den mest olika storlek och höjd, liksom vore meningen att antingen föreställa något arkitektoniskt "tripp trapp trull", "ett upp och ett i minne", eller att alltför bokstafligt tillämpa den Ehrensvärdska paradoxen: "Hvad är täckt? Oredan."

Bland gamla qvarlefvor påsatta nya byggnader finner man den förut (sid. 69) antydda besynnerliga numreringen af qvarter och hus.

Tänkom oss t. ex. en främling som anländt i mörka natten till Helsingborg, beslutat sig för att bo på “hotell Mollberg“, men lofvat att morgonen derpå besöka en annan resande boende på hotell Continental; Naturligtvis blir för detta ändamål hans fråga till portieren eller någon uppassare: hvar ligger Continental? Å kors — svarar denne — vid Jernvägsgatan förstås.

Hvar der?

Tredje huset åt jernvägsstationen.

Hvad nummer?

“Vet inte“, får han nio gånger af tio till svar, med tillägg måhända: “herrn kan inte ta’ miste, det är stora bilder på taket och det står hotell Continental på väggen.“

Den resande ger sig af med detta besked, men är först och främst icke i stånd att varsna, hvarken på första eller andra huset, någon anteckning om gatans namn, och, hvad värre är, han finner, vid framkomsten till det stora palatset med bilderna på taket, flere ingångar från Jernvägsgatan, alla lika; en första med “n:r 1 och 2 adress n:r 7“, en andra ingång med n:r 9, en tredje med n:r 11 och en fjerde med också n:r 11. Som denna är den rätta, men den sista när man kommer ifrån torget och hotell Mollberg, har främlingen måhända haft nöjet att vandra förgäfves 3 à 4 trappor upp och ned, ett par tre gånger, innan han lyckats finna den som skall sökas.

Då tidningsannonserna i verkligt stora städer aldrig lemna vägledning på annat sätt än genom det enkla angifvandet af gata och husnummer, det senare för säkerhetens skull upprepadt på ett i ögonen fallande sätt flere gånger, så finner man ännu alltjemt i Helsingborgs-tidningarna annonser om huru det eller det kan fås hos den eller den, boende (med eller utan angifven gata och husnummer) i hr N. N:s hus midt emot eller snedt emot hr N. N:s hus; oftast tillkännagifves endast att det eller det erhålles i den och dens hus, eller att N. N. flyttat till N. N:s gård. En främling får sålunda svårt att vägleda sig, då han icke som infödingarne har äran känna namnen på hvarje husegare i staden. Men att, på sätt fortfarande sker, taga denna lokalkännedom för afgjord är ju rent af småstadsaktigt naivt, och staden börjar att härtill vara för stor, samt erhålla besök af alltför många främlingar.

Efter 1676 års krig frambar Helsingborg sina bekymmer för Karl XI:s brud Ulrika Eleonora, och specielt af den anledning, att prinsessan först i Helsingborg den 4 april 1680 landstigit på svensk botten, ville staden uttrycka sin förtröstan till hennes bemedling — att den måtte “till H. K. Höghets glorieuse ihågkommelse“ erhålla bättre privilegier, så att det öfver hela verlden högt berömda “Sundsljuset på svenska sidan ej måtte fördunklas.“

Under Karl XII:s senare nio krigsår höll detta “ljus“ på att alldeles slockna. Äfven efter det stormarne stillnat fortfor lifsgnistan att flämta såsom hade den varit nedbrunnen och förtärd.

Krigens trogna följeslagare, farsoter ökade eländet. 1711 utbröt pesten vid Kullen och spred sig vidare i Skåne; först 1713 upphörde den.

Abraham Cronholm säger härom: “Farsoten härjade i en landsort, der armodet hade stigit till ytterlighet. En stor del af allmogen gick och tiggde födan till det inqvarterade krigsfolket. Det näringsmedel, som sillfisket vid skånska kusten förr hade erbjudit, beröfvades strandboarne, sedan danska kryssare börjat uppbringa fiskarebåtar. Danskarne landstego också, plundrade husen och uppbrände alla båtar. Äfven hade Skytte *) måst förbjuda fisket, emedan somliga begagnade det till förevändning för att rymma öfver till Danmark.

Uti Bjäre härad funnos många fattiga hvilka socknarne icke kunde underhålla. Förslöfs pastorat hade öfver 200 utfattiga som man kunde befara skulle dö af hunger. De penningar som pläga falla vid källorna och i kyrkkistorna voro alltför obetydliga för att lindra nöden. Skytte visste ingen annan utväg än kollekter, och att magasinera förråder med säd från öfre Sverige. Regeringen hade likväl förbjudit att från kronans förråder låna ut sädeskorn till allmogen. Oaktadt nöden i landet tilltog på samma gång som pesten, insamlades likväl år 1711 i Skåne, genom stamböcker, 607 daler till understöd åt svenska fångar i Ryssland, och 447 daler till hjelp för de svenskar som hade måst flykta undan för fienden.

Skånes land hade lidit mer än dubbelt i jemförelse med andra svenska provinser. Öfver 1260 (eller, efter annan uppgift, 1353) hemman voro i ödesmål.

De öfveransträngningar hvilka voro en följd af Sveriges strid mot en alltför betydande, fiendtlig öfvermakt, blefvo dubbelt tryckande för de bygder, hvilka

---

*) Då den efter Magnus Stenbock utnämde generalguvernören generallöjtnant Burenschiöld icke genast kunde lemna ifrån sig krigsbefälet vid norska gränsen, blef C. G. Skytte förordnad till vice guvernör och bibehöll befattningen till 1711, hvarefter Burenschiöld öfvertog provinsen.

voro skådeplatsen för kriget, och hvilka till förebyggande af en ny fiendtlig landstigning måste underhålla en här, samt derjemte uppsätta de regementen som under ryska fälttåget blifvit förstörda. Vi må icke heller förgäta de ordinarie skatterna, och alla de besvär som redan äro uppräknade; näringslöshet och pesten bragte eländet till sin höjd.

Allmogen var bragt till förtviflan, och höll sig undan både när sjöfolk pressades till krigsflottan, och när det blef fråga om arbete på strandbatterierna vid Råå. Vid Båstad och Torekow visade folket år 1711 uppstudsighet, och ville icke låta sig skrifva till sjötjenst innan det fått ersättning för hvad det redan förra året hade att fordra af flottan. Skytte använde makt och allvarsamma medel, för att bringa menigheten till eftergifvenhet. Alla båtar bevakades, så att ingen skulle kunna fly till Danmark.“

Ännu på 1730 talet var stadens handel högst obetydlig. Industrien tyckes ej heller hafva kunnat hemta sig ur sitt djupa förfall. Ända till 1731, då ett färgeri anlades i staden, hade man låtit färga i Danmark.

Vid medlet af 1700 talet fann Carl Hårleman* här tvänne lack- och en kardfabrik, som dock föga lönade sig, deremot gick ett bandväfveri som upprättats af rådman Meissner, och ett kattuntryckeri anlagdt af löjtnant Pauli, med bättre fart; den “rätta handeln“ var dock “så godt som obekant.“ Hårleman anför en ganska betecknande tablå öfver införslen och utförslen här på platsen år 1748.

---

* »Dagbok öfver en ifrån Stockholm genom åtskilliga rikets landskaper gjord resa 1749.» Ur denna (möjligen äfven ur dess fortsättning 1751 och 1755) anföres åtskilligt i »Helsingborg och dess nejder» af Orvar Odd.

Af specerier säger han hafva för nämde år inkommit för det mesta blott små skålpundspartier, såsom t. ex. af “pomerantzskal“ 10 skålpund, af “apeldesinskal“ 5 skålp., af russin 60 skålp., af kardemummor 1 skålp., d:o af muskottblomma; bland andra kuranta artiklar finner man införda $^1/_2$ ankare linolja, 240 skålp. sirap, 2 skeppund potatis, 1 ris konceptpapper, och 15 lisp. hampa, o. s. v.

De utförselartiklar som uppräknas äro till största delen trävaror, äfvenledes i ganska anspråkslösa partier, deribland dock en post om 104 dussin träskor ter sig ganska grossartig, liksom exporten af 500 buteljer “Helsingborgsvatten“; sistnämda antagligen från “Helsan“, om hvilket helsovatten Linné i sin Skånska resa berättar: att det brukade föras på buteljer till Stockholm och andra orter samt drickas vid måltiderna.

Jemte den förut skildrade djupa vanmakt som de oupphörliga fejderna frambragt, förefanns äfven en annan orsak till stadens oförmåga att åter resa sig upp ur det lägervall i hvilket den råkat. Denna bestod i felaktiga lagstiftningsåtgärder hemtade från ännu mer förvända statsekonomiska åsigter. För kännedomen i detta hänseende är mycket att skörda af de besvär som Helsingborgs stad ihärdigt tid efter annan anförde vid riksdagarne, och af de resolutioner hvilka deröfver lemnades till svar. Exempel af ensidigt yrkande på fördelar och privilegier, näringsafund och försök till intrång på andras rätt, allt förväntadt af det allmännas hjelp, ingen yttring af enskild handlingskraft och företagsamhet framträdande å *stadens* sida, småaktigt och ängsligt reglementerande äfven i det minsta, jemte en inskränkt uppfattning af, samt skuggrädsla för frihetens egen inneboende utvecklingsmakt å *statens*; sådan är bilden från dessa tider.

Abraham Cronholm meddelar äfven härom: "Kronan hade från 1726 till 1758 utbetalt 25,955 dlr s:m. till iståndsättandet af Helsingborgs skeppsbrygga. Postverket kunde icke besväras med skyldigheten att underhålla bryggan. Staden lärer hafva begärt detta, sedan de offentliga anslagen upphörde. Ett förvärn behöfdes mot de starkaste sjöbrytningarne vid bryggan. Det borde omsluta en liten del af stranden till en hamn.

— — — — — — — — — — — — — —

Understöd tillstyrktes åt kommendanten Lannerstjerna; annars "kunde han icke soutenera den honneur, som vid en sådan gränsort, och den post han der hafver, vara borde." "På en gränsort resa dagligen förnämt och hederligt folk fram och åter."

— — — — — — — — — — — — — —

Helsingborg erbjöd sig att afstå en fordran af 5000 dlr s:m. för inqvartering, i fall staden befriades från den årliga bevillningen af 200 dlr s:m.; helst denna bevillning icke erlades i de städer, hvilka hade garnison. Helsingborgs besättning utgjordes likväl endast af 25 man. Borgareståndet yrkade vid 1727 års riksdag att befrielsen borde beviljas, medan den staden hade i kriget mera lidit än de flesta andra.

Lannerstjerna fordrade månadtligen i servispenningar 7 dlr s:m., oaktadt han endast var berättigad till 5 dlr.

Ett annat besvär var båtsmanstället, som år 1719 utgjordes med 12, och år 1723 med 16 man.

Sedan allmänna contributionen hade upphört, nekade adel, prester och ståndspersoner, som egde större delen af Helsingborgs bästa sädesjord och ängsmark, och derjemte en mängd gårdar i staden, att lemna bidrag till borgerskapets ansenliga utgifter. Så framt nämde privilegierade personer icke ålades att deltaga i allmänna utskylder, med undantag för de hus hvilka de sjelfva bebodde, skulle borgerskapet nödgas skilja sig vid de få och ringa lägenheter af åkrar, ängar och qvarnar, som de ännu hade i behåll. Och när en borgare för skuld nödgas sälja hus och gårdar, kan en annan borgare icke inlösa dem; utan för halfva värdet öfvergå de på andra händer. En oförklarlig motsägelse förekommer mellan hvad här uppgafs, att personer, icke tillhörige borgerskapet, innehade stadens gårdar och bästa jord, och det utlåtande som landshöfding Cronman afgaf, hvaruti yttras att "nästan ingen ståndsperson har egendom *och bor i Helsingborg* utan allenast borgmästaren och rådmännen". Möjligen sökte Cronman kringgå tvistefrågan genom en tvetydig uppgift, som endast såvida var grundad, att de ståndspersoner som egde hus och jord i Helsingborg icke bodde derstädes. Cronman tillägger: "att ega hus och egendom i staden, kan icke anses för borgerlig näring". Han frågar hvartill stadscontingenten skall användas, då borgmästarn åtnjuter af justitiestaten en ansenlig lönetillökning, och inga byggnader finnas att underhålla, sedan kronan bekostat skeppsbryggans byggnad. Då Helsingborg har ett fördelaktigt läge vid sundet, "låter det alldeles oanständigt för en stapelstad, (uttryckt är Cronmans) att säga, att dess förnämligaste näringsmedel består uti åkerbruk." "Denna stad är välsignad med en fiskrik sjökant, ett herrligt land rundt omkring med sädes växter, och veden kostar icke fjerdedelen mot i Malmö, så att det allenast ankommer på dispositionen af den invärtes politien i staden.“

Att åkerbruk var en hufvudnäring för Helsingborg sedan all handel var nedlagd, och handtverkerierna af brist på förlag icke kunde drifvas, inhämtas af hvad redan är yttradt. Någon inkomst påräknades af handel med landtmannavaror, hvartill Helsingborgsboarne önskade förvärfva rättighet. Ansökning gjordes att skeppare i sundet skulle få tullfritt från Helsingborg utföra victualiepersedlar. Sedan sista kriget hade skepparne börjat att i Helsingör upphandla dessa sina förnödenheter, som de tillförne tagit från Helsingborg. “Helsingör dref den handeln med skånska varor, som lurendrejades öfver till Danmark.“ Under sommartiden då seglationen är betydligast, vill skånska bonden icke afyttra victualier till detta lands inbyggare, hvilka lida brist derpå, utan han afbidar danska uppköpare. “De danske hafva af vårt lands herrliga frukter sin besynnerliga fördel och uppkomst“. “Helsingör förkofras, medan Helsingborg går under“.

— — — — — — — — — — — — — — —

För att bereda lättare tillgång på utländska varor, och lindrigare priser, begärdes i Helsingborg fritt upplag, och äfven rättighet till utförsel af inhemskt och främmande gods, mot recognition till kronan och staden. Man önskade att i Halsa och Höganäs hamnar upplägga varor från Westersjön, och derigenom undandraga sig Öresundstullen. Tullarrendesocieteten hördes i denna fråga, och afstyrkte förslaget på följande grunder. Halsa hamn, belägen 2 mil från Helsingborg, och $1^1/_8$ mil från byn Jonstorp, bortom Kullens fyr var föga bättre än en öppen redd, med 4 à 5 mils inlopp från sjelfva farvattnet. Fartygen kunde der endast på $^1/_4$ mils afstånd närma sig land. Halsa och Höganäs hamnar voro dessutom för aflägsna från tullkammaren. Då varor måste utlastas i små båtar, för att bringas till Helsingborgs hamn, skulle omkostnaderna för forslingen stiga lika högt, som sundska tullen. Detsamma gälde om varutransporten till lands från Halsa och Höganäs hamnar. Och man kan förmoda, att den begärda upplagsrätten skulle, från danska sidan, bestridas. Cancelli och commerce-collegierna afstyrkte förslaget.

Helsingborgs handel var 1734 nästan ingen, och den lärer icke hafva betydligt tillväxt före 1770-talet, men man saknar nästan alla uppgifter i det ämnet, med undantag af ansökningar, som afslogos, och besvär öfver intrång från andra orter.“

Det första initiativ till förändrade förhållanden ifråga om handel och industri tog excellensen grefve E. Ruuth, hvilken år 1797 inrättade en lerkärlsfabrik här i Helsingborg, samt 1799 lade grunden till ett jerngjuteri. Detta senare blef året derpå färdigt, och den första gjutningen lärer verkställts den 10 december 1800.

Leran till fabriken hemtades från Wäsby socken å Kullen, och äfven från Senderöds samt Pålköps egor c:a $^1/_4$ mil norr om staden.

Båda dessa industrier, till hvilka grefve Ruuth gifvit väckelsen, hafva bibehållit sig och gått framåt. Helsingborg har nu flere gjuterier med ett sammanlagdt icke obetydligt tillverkningsvärde, och en lerkärlsfabrik som fortfar än i dag, lemnande ett särdeles godt samt vidtomkring eftersökt fabrikat af s. k. saltglacerade lerkärl.

Ett mycket slående bevis på förändrade förhållanden till *ett sämre,* under Helsingborgs långa vanmaktsperiod, lemnar särskildt kreatursutförslen, hvilken, såsom förut blifvit antydt, näst sillfångsten i sundet, var stadens största förvärfskälla under medeltiden. Mycket kif och många klagomål förnummos då öfver dröjsmål i öfverförandet af hästar och boskap till Danmark, ehuru detta skedde flere gånger i veckan, men på stadens för ändamålet otillräckliga färjor, helst dertill kom näringsafund mellan färjemännen i Helsingborg och Helsingör, hvilka, enhvar i sin stad, ville bemäktiga sig trafiken samt lägga hinder i vägen för motparten.

Denna lifliga export upphörde under tidernas lopp och under de ständiga krigen, enär Helsingborg, enligt ett då ofta begagnadt uttryck, låg rakt i "ulfvamunnen". Slutligen utgjordes kreatursutförslen år 1748, enligt Hårlemans förutnämda tabell, af allenast två (sgr 2) oxar, en (1) ko och tio (10) stycken får! *)

Till jemförelse lemnas nedanstående redogörelse, benäget meddelad af hamnkassören för senast tillryggalagda 22 åren, ådagaläggande den storartade förändring till *ett bättre,* hvilken såväl i fråga om kreatursutförslen som flera andra fall egt rum. Bland det i tabellen mest anmärkningsvärda bör uppmärksammas minskningen i spanmåls- och särskildt hafreutförslen, jemförd med förhållandet under 1860 och 1870-talen, hvilken utförsel alltmer synes vilja aftaga, under det att ladugårdsprodukternas tillväxt som exportföremål deremot, oaktadt ökad folkmängd och stigande inhemsk förbrukning, lemnar högst märkliga och växande tal. Det är samma framsteg som om en export af ull blifvit förändrad till en export af kläde, ohyflade bräder och plank förbytta till snickeriarbeten och möbler; med ett ord en råvara som blifvit efterträdd af en förädlad.

---

*) Detta var tyvärr annat än när, under medeltiden i konung Waldemar Seiers jordebok (upprättad omkring år 1230), Helsingborg var påförd 200 mark lödig och 30 mark i penningar; d. v. s. mer än sjundedelen af hvad hela Skåne då skattade och omkring 5 gånger mera än Lunds stad, Danmarks ärkebiskops säte.

Tabellen utvisar nämligen att från Helsingborg utfördes:

1863, stycken fäkreatur 493, får 49, svin inga, kött och fläsk skålp. 5780, smör skålp. 13741.

1884, stycken fäkreatur 5260, får 6309, svin 5524, kött och fläsk kilgr. 94310, smör kilgr. 434,854.

I sin helhet har den följande utseende:

Summarisk uppgift å de kreatur, äfvensom span-
till utrikes ort utskeppats under de 22 sistförflutna

	Hästar.	Fä-kreatur.	Får.	Svin.	Kött och Fläsk.	Smör.
	st.	st.	st.	st.	skålp.	skålp.
För år 1863	250	493	49	—	5,780	13,741
„ 1864	335	827	264	66	20,040	78,438
„ 1865	339	1,392	1,380	3,283	138,680	153,287
„ 1866	180	2,051	1,003	1,243	100,920	158,513
„ 1867	183	2,508	639	463	91,592	258,478
„ 1868	232	2,645	1,845	611	117,415	213,192
„ 1869	159	2,083	887	1,957	70,423	345,747
„ 1870	104	2,722	1,159	1,920	83,292	471,301
„ 1871	164	2,100	2,664	1,227	109,470	847,114
„ 1872	493	2,552	2,566	2,921	58,036	802,017
„ 1873	549	3,118	1,518	1,832	98,642	754,115
„ 1874	514	3,114	3,790	1,450	90,596	738,514
„ 1875	160	3,514	4,394	2,381	117,350	1,107,871
„ 1876	229	2,617	4,098	2,223	77,187	1,479,478
„ 1877	150	2,879	4,433	2,142	55,700	1,483,200
„ 1878	198	3,515	3,993	2,632	62,600	1,272,680
„ 1879	205	3,715	2,492	1,459	139,700	1,559,883
„ 1880	471	2,937	4,526	2,584	125,500	807,200
					kilogr.	kilogr.
„ 1881	692	5,082	4,502	4,701	129,134	615,293
„ 1882	555	4,111	5,335	2,463	169,491	170,002
„ 1883	570	7,356	5,959	3,101	72,741	360,617
„ 1884	385	5,260	6,309	5,524	94,310	434,854

Helsingborg af hamnuppbördskonmål, smör, kött och fläsk som från härvarande hamn åren eller fr. o. m. 1863 t. o. m. 1884.

Hafre.	Hvete.	Korn.	Råg.	Raps och Linfrö.	Malt och Ärter.	*Summa.*
t:r	t:r	t:r	t:r	t:r	t:r	t:r.
182,517	8,484	5,023	5	1.603	—	197,632
222.987	17.624	15,167	24	2,860	23	258.685
221,322	12,767	15,260	374	2,354	—	252,077
kubf.	kubf.	kubf.	kubf.	kubf.	kubf.	kubf.
1,708.419	96,657	150,303	—	16,527	—	1,971,906
2,144,787	92,104	69,010	398	10,422	—	2,316,721
1,158.049	77,826	95,346	2,943	4,834	—	1,338,998
1,598,886	120,705	90,990	2,650	1,434	—	1,814,665
2,906.841	105,205	267.014	6,725	1,757	44	3,287,586
2,425,270	228,686	193,172	14,765	3,510	8	2,865,411
2,144,457	169,834	255.002	25,662	1,798	—	2,596,753
1,916,194	151,163	150,092	12,669	3,285	—	2,233,403
1,872.276	95,798	155,609	1.285	5,784	90	2,130,842
1,657,288	220.251	152,427	2,242	838	321	2,033.367
1,853,097	164,706	155,993	6,483	2,385	10	2,182,674
1,574.367	105.836	127,491	39,294	4,650	25	1,851,663
1,732,987	72,294	156,082	957	216	10	1,962,546
2,010,606	153,597	264,634	10,435	1,027	20	2,440,319
1,569,517	49,426	306,655	34,895	427	—	1,960,920
hektl.	hektl.	hektl.	hektl.	hektl.	hektl.	hektl.
336.632	—	16,179	3,534	46	177	356.368
424,424	—	36,940	249	130	73	461,816
495,099	899	19,122	767	5	—	515,892
265,047	—	2,196	2,667	289	—	270,199

toret den 6 Maj 1885.

FRANS MÜLLER.

De båda närmast efterföljande tabellerna utvisa fullständigt först och främst huruledes bruttoinkomsten af hamnen — (efter det anläggningen af sagde för Helsingborgs samhälle så vigtiga företag blifvit fullbordad 1832, från kr. 15,982: 25, hvartill inkomsten uppgick redan året efter, och intill 1863 då hamnen, jemte en samlad kassabehållning af 180,178 kr. 96 öre, öfverlemnades till staden) — stigit på nämde 30 år, utgörande inberäknadt tolagen nära 100 %$_0$ eller sammanräknadt 30,336: 22, under det att utgifterna sistnämde år för underhåll och förvaltning voro föga mer än hälften deraf. Derjemte framgår ytterligare att hamnen, i och för sig, numera väl kan förränta icke blott sin 1884 återstående skuld, 707,790: 98, utan derutöfver, och förutsatt att nyanläggningar och upplåningar icke alltför mycket brådstörtas, lemna tillgång att sjelf bekosta det påbörjade hamnbyggnadsarbetet, för hvilket utgiften är beräknad till 1,428,230 kr. Antages denna till jemt 1 $^1/_2$ million går den (med ränta och amortering af tillhopa 4 $^1/_2$ högst 5 %$_0$), till 70- à 75,000 kr. årligen, och härtill bör sannolikt den redan färdiga södra hamnens växande inkomst bereda utväg. När norra hamnen blir fullbordad skall den otvifvelaktigt, tack vare läget vid sundet, amortera sig sjelf samt, likasom den södra, gifva öfverskott.

Summarisk uppgift å inkomster och utgifter vid Helsingborgs hamn, upptagne hvar 3:dje år under tiden från och med 1833 till och med år 1862.

	Hamnintrader för varor och fartyg.		Hamnens underhåll och förvaltning.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
För år 1833	15,982	25	13,282	25
„ 1836	15,813	20	9,245	76
„ 1839	13,777	06	10,437	25
„ 1842	14,491	59	9,110	13
„ 1845	17,484	78	8,662	37
„ 1848	21,031	50	12,377	75
„ 1851	25,801	—	14,676	42
„ 1854	24,459	56	14,083	23
„ 1857	35,440	73	21,287	42
„ 1860	33,015	78	15,942	21
deraf tolags-ers.	12,994	45	—	—
För år 1862	30,336	22	15,993	73
deraf tolags-ers.	11,616	81	—	—

Vid hamnens öfverlemnande af staten till staden under år 1863, medföljde äfven kassabehållningen *utgörande 180,178 kronor 96 öre.*

Helsingborg af hamnuppbördskontoret den 6 Maj 1885 *).

FRANS MÜLLER.

---

*) Tilläggas kan att det trånga utrymme och den ringa djuplek (6—8 fot i hamnen 10—12 fot i inloppet), som hamnen 1863 hade att erbjuda, föranledde utvidgnings- och fördjupningsarbeten åren 1863—1867 till ett kostnadsbelopp af 600,000 kr. hvarigenom ernåddes 16 fots djup i hamnen och 18 fot i inloppet. Ytterligare hamnutvidgning beslöts sommaren 1876 till 18 fots djup i hamnen, lemnande tillika plats för skeppsvarf och en torrdocka af 300 fots längd. Kostnaden härför upptogs till 880,000 kr., dockans anläggning inberäknad. (Tidskrift för Sveriges Landsting och större kommuner 1878).

Tablå öfver Helsingborgs hamns inkomster och
då hamnen öfvertogs af staden, till och med år 1884,
derna, de under berörde tid företagne nybyggnader

	Inkomster.						Ut-	
	För varor och fartyg.		Tolagen.		Öfriga inkomster.		Förvaltning o. underhåll.	
För år 1863	32,805	78	11,593	72	16,718	42	15.508	41
„ 1864	31,769	04	10,670	45	15,812	91	18,920	97
„ 1865	39,137	40	13,579	62	4,677	82	18,871	45
„ 1866	36,195	50	11,319	23	3,566	52	17,756	87
„ 1867	44,442	34	10,997	96	3,985	31	54,874	91
„ 1868	38,307	81	10,826	11	5,570	87	34,836	72
„ 1869	50,252	75	10,561	59	3,741	63	18.902	97
„ 1870	70,621	63	14,068	84	4,599	58	21,507	66
„ 1871	71,687	96	19,696	59	5,190	45	29.319	70
„ 1872*	71,270	56	(20,728	51)	7,294	43	17,983	94
„ 1873	74,777	23	—	—	10,051	57	28,389	87
„ 1874	79,526	90	—	—	5,833	91	30,300	41
„ 1875	81.680	18	—	—	9.461	82	26,361	44
„ 1876	88.326	32	—	—	19,762	42	31,282	82
„ 1877	78,226	16	—	—	29,100	71	34,355	23
„ 1878	74,153	92	—	—	18,010	—	29.411	66
„ 1879	82,060	90	—	—	9,071	58	85,360	66
„ 1880	82,042	71	—	—	43,362	69	122,112	40
„ 1881	97,304	35	—	—	53,320	71	57,001	42
„ 1882	100,559	98	—	—	31,025	25	73,039	51
„ 1883	118,737	74	—	—	37,013	65	54,617	53
„ 1884	104,818	56	(31,532	22*	49,818	74	59,500	89

Det anmärkes att, enligt stadsfullmäktiges beslut
varor, som här förtullas, äro från 1877 års början från
Helsingborg af hamnuppbördskon-

---

* Tolagsersättningen har med 1872 års ingång, ingått till

* De till staden öfverlemnade arrendeafgifter af uthyrda
för innevarande år komma de att uppgå till 11,248: 05 öre, från
kassan under år 1884 utgjorde sålunda tolags- och arrendemedel

* Detta belopp är »summa inkomster», oaktadt, som ofvan
alla tullbara varor *afskaffats*. Dessa senare ensamt skulle an-
kr. men å andra sidan föranledt en motsvarande ökning af kom-

utgifter för en tid af 22 år, eller från och med 1863,
äfvensom uppgift å förvaltnings- och underhållskostna-
samt hamnens skulder vid slutet af hvarje år.

gifter.				Summa. Inkomster.		Summa. Utgifter.		Skuldbeloppet vid årets slut.	
Nybyggnader.		Räntor & amortering.							
320,000	—	13,800	—	61,117	92	349,308	41	225.400	—
80,000	—	13,800	—	58,252	40	112,720	97	220,616	—
88,000	—	—	—	57,394	84	106,871	45	232,616	—
54,000	—	17,234	08	51,081	25	88,990	95	265,640	64
—	—	15,568	25	59,425	61	70.543	16	335,478	83
25,000	—	20,101	55	54,704	79	79.938	27	313.397	48
12,500	—	32,656	75	64,555	97	64,059	72	289.230	41
15,712	56	16,417	30	89,290	05	53.637	52	237.564	56
—	—	14,156	78	96,575	—	43,476	48	181.319	14
4,000	—	13,800	—	78,564	99	35,783	94	174,771	91
108,698	—	14,273	94	84,828	80	151,361	81	189.662	79
115,778	02	15,575	80	85,360	81	161,654	23	230,081	51
72,297	73	40,152	81	91,142	—	138,811	98	500,258	56
74,045	55	34,625	—	108,088	74	139.953	37	499,108	90
114.847	96	35,003	48	107,326	87	184,206	67	507,653	26
273.276	42	36.973	52	92,163	92	339,661	60	590,296	06
112,389	89	64,489	57	91,132	48	262,240	12	745,607	90
25,304	25	52,589	97	125,405	40	200,006	62	809,992	22
19,325	57	52,066	17	150,625	06	128,393	16	771,018	57
7.000	28	59,370	32	131,585	23	139,410	11	772,272	64
—	—	56,291	77	155,751	39	110,909	30	692,499	98
60.263	71	53,413	41	154,637	30*	173,178	01	707,790	98

den 13 December 1876, alla sjöledes hit inkommande
hamnumgälder befriade.
toret den 6 Maj 1885.

FRANS MÜLLER.

stadskassan.
tomter på södra hamnplanen utgjorde för år 1884 kronor 7,436: 84;
och med 1887 — 14,873 kr. 68 öre. Hamnens bidrag till stads-
tillsammans kronor 38,969: 06 öre.
blifvit sagdt, tolagen *borttagits* samt hamnafgifter (från 1877) på
nars för 1884 hafva beredt hamnen en ökad inkomst af c:a 12,000
munalskatt.

Efterföljande, af hamnkassören äfven benäget meddelade tabell, visar hvilken betydlig tillökning i ankomna och afgångna fartyg som uppstått från år 1873 till 1884, och särskildt huru ensamt hamnafgifter för "fartygs öfverliggning i hamnen" vuxit under samma tid, eller från:

Kronor 273: 30
till „ .... 3,168: 30.

Sammanlagda beloppet af hamnafgifter för ut- och inrikesskeppsfarten pr nyläst uppgick 1873 till .... 16,863 kr. 71 öre, men summa afgift pr ton uppgick 1884 till .... 45,016 kr. 11 öre.

Summarisk redogörelse öfver de till Helsingborgs hamn ankomna eller derifrån afgångna *fartyg* af minst tre nyläster, motsvarande, jemlikt kongl. kungörelsen den 16 oktober 1874, 9,42 tons för segelfartyg och 13,5 tons för ångfartyg, äfvensom redogörelse öfver de för fartygen uppburna *hamnafgifter*.

1873	Inrikes fart.		Utrikes fart.		**Summa.**		Hamnafgifter									
							pr nyl. enl. g. t.				uppb. till följ. sammanlagda belopp					
							f. inr. f.		f. utr. f.		af inrikes frn		af utrikes frn		Summa.	
	Antal. *)	Nyläster. **)	Antal. *)	Nyläster. **)	Antal. *)	Nyläster. **)	kr.	ö.	kr.	ö.	kr.	ö.	kr.	ö.	kr.	ö.
Segelfartyg: ank. . . .	446	3,087	326	8,447,5	772	11,534,5	—	30	—	40	926	10	3.379	·	4,305	10
„ afg. . . .	521	5,162,5	258	6,321,5	779	11,484	—	30	—	40	1,548	75	2,528	60	4.077	35
Ångfartyg: ank. . . .	198	7,204,5	930	12,458,5	1,128	19,663	15	30	20	40	1,240	58	2,697	60	3.938	18
„ afg. . . .	292	8.896	834	10.913.5	1,126	19.809.5	15	50	20	40	1.407	60	2,609	20	4.016	80
Summa	1.457	24,350	2,348	38,141	3,805	62,491	—	—	—	—	5,123	03	11,214	40	16,337	43
För båtar under 3 nyläster															252	98
„ fartygs öfverliggning i hamnen															273	30
Summa															16,863	71

Anmärkningar. *) Med *antalet* fartyg förstås antalet af de resor, som fartyget gjort till eller från hamnen.

**) Nylästetalet skall angifva beloppet af hvarje hamnen besökande fartygs lästetal, multipliceradt med samma fartygs resor till eller från hamnen.

Summarisk redogörelse öfver ankomna eller afgångna
görelse öfver de för fartygen uppburna *hamnafgifter*

	Inrikes fart		Utrikes fart.		Sum-
	Antal. *)	Tons. **)	Antal. *)	Tons. **)	Antal. *)
Segelfartyg: ankomna ..	726	16,612	415	34,438	1.141
„ afgångna ..	744	25,958	398	24,855	1,142
Ångfartyg: ankomna ..	310	54.571	1.871	157.299	2.181
„ afgångna ..	495	81.876	1.687	135,730	2.182
Summa	2.275	179,017	4,371	352,322	6,646
För båtar under 10 tons	—	—	—	—	—
„ fartygs öfverl. i ham.	—	—	—	—	32
Summa	—	—	—	—	—
Segelfartyg: ankomna ..	490	13,280	482	46,251	972
„ afgångna ..	660	33,041	298	21,994	958
Ångfartyg: ankomna ..	316	62,388	2,107	161.640	2,423
„ afgångna ..	548	94,510	1.878	129,974	2.426
Summa	2.014	203,219	4,765	359,859	6,779
För båt. om 10 tons o. d.	—	—	—	—	1,173
„ fartygs öfverl. i ham.	—	—	—	—	69
Summa	—	—	—	—	—
Segelfartyg: ankomna ..	422	16,918	460	49,531	882
„ afgångna ..	509	27,136	375	39,548	884
Ångfartyg: ankomna ..	695	135.608	2,227	277,841	2,922
„ afgångna ..	904	171.058	2,015	240.847	2.919
Summa	2,530	350,720	5,077	607,767	7.607
För båt. om 10 tons o. d.	1,190	—	282	—	1,472
„ fartygs öfverl. i ham.	—	—	—	—	86
Summa	—	—	—	—	—

Anmärkningar. *) Med *antalet* fartyg förstås antalet af de resor,
**) Tontalet skall angifva beloppet af hvarje
tygs resor till eller från hamnen.

fartyg af mer än 10 tons drägtighet, äfvensom redoåren 1876, 1880 och 1884.

ma.	Hamnafgifter									
	pr ton enl. gällande taxa				uppb. till följande sammanl. belopp					
Tons. 3)	för inr. frtn.		för utr. frtn.		af inr. frtn.		af utr. frtn.		Summa.	
	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.
51,050	—	—	—	—	1,486	89	4,285	19	5,772	08
50,813	—	—	—	—	2,419	89	3,042	02	5,461	91
211,870	—	—	—	—	1,543	96	4,016	36	5,560	32
217,606	—	—	—	—	2,268	23	3,226	84	5,495	07
531,339	—	—	—	—	7,718	97	14,570	41	22,289	38
—	—	—	—	—	806	85	23	38	830	23
7,017	—	—	—	—	—	—	—	—	965	06
—	—	—	—	—	—	—	—	—	24,084	67
59,531	—	—	—	—	1,174	64	5,508	44	6,683	08
55,035	—	—	—	—	2,973	69	2,611	86	5,585	55
224,028	—	—	—	—	1,927	73	6,300	03	8,227	76
224,484	—	—	—	—	3,059	64	4,834	70	7,894	34
563,078	—	—	—	—	9,135	70	19,255	03	28,390	73
—	—	—	—	—	—	—	—	—	565	70
10,622	—	—	—	—	—	—	—	—	1,722	57
—	—	—	—	—	—	—	—	—	30,679	—
66,449	4,5	9	6	12	1,431	41	5,609	61	7,041	02
66,684	4,5	9	6	12	2,206	85	4,620	30	6,827	15
413,449	2,3,4,5	9	3,4,6	12	4,117	21	9,754	56	13,871	77
411,905	2,3,4,5	9	4,3,6	12	5,277	83	8,101	46	13,379	29
958,487	—	—	—	—	13,033	30	28,085	93	41,119	23
—	—	—	—	—	634	30	94	35	728	65
17,229	—	—	—	—	—	—	—	—	3,168	30
—	—	—	—	—	—	—	—	—	45,016	18

som fartyg gjort till eller från hamnen.

hamnen besökande fartygs tontal, multipliceradt med samma far-

Såsom ett särskildt kapitel i fråga om hamnen — samt Helsingborgs af denna så väsentligt beroende framtid, och som bevis på den orubbliga tro till utvecklingens blifvande jettesteg, hvilken ådagalägges tydligare kanske just af detta än af något annat — förtjenar anföras inkomstberäkningen af blifvande landvinningar genom ytterligare utfyllning, förenad med det pågående norra hamnarbetet, i ändamål både att nå större djup och vinna ökadt utrymme.

Nämde utfyllning är, enligt uppgift af hamningeniören, beräknad att blifva omkring en million ☐ fot. Denna landvinning antages, efter 8 à 10 öre pr ☐ fot i årlig arrendeafgift, komma att framdeles lemna en motsvarande högst betydlig inkomst. Att arrendespekulanter på och afnämare till alltsammans icke skola uteblifva, utan talrikt infinna och anmäla sig, derom råder ej något tvifvel; ett dylikt skulle nära nog stämplas som majestätsbrott mot framtiden. *Om* dessa stora förhoppningar verkliggöras, lärer Helsingborg komma att taga ett nytt mäktigt uppsving. Dock *kan* hända, ifall den holsteinska kanalen blir af, — i syfte att undvika kringseglandet af Danmark och till undvikande af den farliga vägen längs Jutlands vestkust, Skagen samt Falsterbo ref — att denna mycket skall minska trafiken genom Öresund. Äfven om nämda kanalbyggnadsföretag icke på långt när kan förliknas med den revolution som egt rum genom Suezkanalens gräfning, hvarigenom inbesparats största delen af färden omkring en hel verldsdel, blir det tillernade ett svårt slag för Helsingborg.

Men i allt fall! I samband med den nya hamnanläggningen är ställd frågan om ångfärja öfver sundet till Helsingör. Att Malmöintresset i förening med det Köpenhamnska skall förstå och förmå att anskaffa ångfärja, bekymrar föga nutidens lifliga Helsingborg, förutsatt att det sjelft, med eller utan Helsingörs biträde, kan skaffa sig samma förmån, ty sedan, vogue la galère! sedan inträder konkurrensens strid; och i denna litar Helsingborg obetingadt, kanske alltför mycket, på sin mäktige gode vän, det naturliga lägets förmåga att förvandla stenkol, jern och trä i tjenst hos samfärdslen, till penningar, mycket penningar, ännu mera penningar.

Den nya hamnanläggningen eller rättare den under arbete varande norra afdelningen af Helsingborgs hamn, är afsedd att blifva dels 18, dels 22 fot djup. Den tillämnade ångfärjan lärer komma att lägga till rätt för inloppet till hamnen, hvilket blir detsamma som nu. Den nya hamnbassinen skall bildas genom byggande af en ny vågbrytare, utgående från nuvarande hamnens norra arm i nordlig rigtning mot kallbadhuset; först der skall den svänga in mot stranden med en för strömmens afledning lämplig kurva. För beredande af insegling till den sålunda bildade bassinen är meningen att genombryta nuvarande norra hamnarm (i närheten af vindmätaren). Kajplatser komma att bildas, dels längs den nybygda blifvande vestra vågbrytaren, dels utefter den nya bassinens östra begränsning mot land, och dels å en mindre sträcka i bassinens nordliga ända.

Enligt benägen uppgift af ordföranden i Kullens enskilda assuransförening, konsul E. T. Killman, finnes, från Kullens enskilda assuransförenings stiftande år 1848 till och med 1850, icke någon uppgift å de uti föreningens distrikt befintliga fartyg.

Föreningen omfattar Höganäs, Wiken, Lerberget, Nyhamn, Lerhamn, Mölle, Arild, Jonstorp, Domsten, Helsingborg och Råå samt deremellan belägna socknar inom Luggude härad.

	Jakter.	Slupar.	Galeaser.	Skonertar.	Briggar.	Summa svåra Läster.
Under år 1851 funnos ..	97	2	2	7	—	—
„ „ 1852 „ ...	94	3	3	8	—	—
„ „ 1853 „ ...	82	1	2	8	—	—
„ „ 1854 „ ...	80	5	2	9	—	—
„ „ 1855 „ ...	84	8	2	12	—	—
„ „ 1856 „ ...	94	7	3	23	—	—
„ „ 1857 „ ...	99	6	5	31	—	—
„ „ 1858 „ ...	102	7	5	34	—	—
„ „ 1859 „ ...	101	8	4	40	1	—
„ „ 1860 „ ...	101	9	5	46	1	4,418
„ „ 1861 „ ...	90	8	7	47	1	4,725
„ „ 1862 „ ...	89	6	7	57	3	5,299

För åren 1851-59 saknas anteckning om lästetalen.

Årtal.		Segelfartyg.	Ångare.	Läster.	Reg.-tons.
		antal.			
1863 $^{31}/_{12}$	Staden ensam	11	1	373.00	—
1873 „	Stad. o. distr.	246	—	12,138,00	—
„ „	„ „	—	13	1,580,00	—
1874 „	„ „	269	—	14,653,05	—
„ „	„ „	—	14	1,580,05	—
1875 „	„ „	257	—	14,466,05	—
„ „	„ „	—	12	1,408,05	—
1876 „	„ „	254	–	14,547,00	—
„ „	„ „	—	9	992,05	—

1877 $^{31}/_{12}$.	Staden	60	—	—	16,702,80
„ „	„	—	3	—	1,835,52
„ „	Distriktet....	187	—	—	30,016,71
„ „	„	—	4	—	1,619,32
1878 „	Staden	65	—	—	17,770,39
„ „	„	—	3	—	1,835,52
„ „	Distriktet....	183	—	—	30,286,29
„ „	„	—	4	—	1,619,32
1879 „	Staden	66	—	—	18,087,77
„ „	„	—	3	—	1,835,52
„ „	Distriktet....	183	—	—	30,526,71
„ „	„	—	4	—	1,619,32
1880 „	Staden	63	—	—	16,821,55
„ „	„	—	3	—	1,835,52
„ „	Distriktet....	191	—	—	34,114,11
„ „	„	—	4	—	1,619,32
1881 „	Staden	71	—	—	20,677,33
„ „	„	—	2	—	1,375,71
„ „	Distriktet....	189	—	—	34,266,64
„ „	„	—	4	—	1,619,32
1882 „	Staden	81	—	—	23,985,52
„ „	„	—	3	—	1,524,81
„ „	Distriktet....	184	—	—	32,957,26
„ „	„	—	4	—	1,682,96
1883 „	Staden	77	—	—	23,161,37
„ „	„	—	2	—	579,97
„ „	Distriktet....	183	—	—	33,296,30
„ „	„	—	4	—	1,682,96
1884 „	Staden	86	—	—	26,658,00
„ „	„	—	2	—	579,97
„ „	Distriktet....	189	—	—	34,952,42
„ „	„	—	1	—	324,58

Gent emot nutidens storartade hamnbyggnadsplaner, alla förteckningar på ankomna och afgångna fartyg, äfvensom den nu befintliga handelsflottan te sig forntidens mått särdeles små och anspråkslösa.

Särskildt för året 1672 har man namn och uppgift på de fartyg som då egdes af Helsingborgs handelskår. De voro: Castel van Helsingborg, S:t Johannes, Vindrufvan, Fortuna, Hammarskiöld, Stryfvende Pihl, samt Geleijts Pihlsbom, s:a 7. Ännu 1849 funnos (enl. Follin-Wieselgren sid. 433) endast 8 “skeppare“.

Orsakerna till dessa obetydliga förhållanden voro de förutnämda, särskildt, i fråga om skeppsfarten, hamnens usla beskaffenhet, eller rättare, såsom vi sett i det föregående, stadens brist på en dylik ända till början af året 1833.

Helsingborg hade ännu vid 1863 års slut allenast 11 segelfartyg och 1 ångfartyg om tillhopa 373 läster.

Men 1872 egde staden och distriktet 246 segelfartyg och 13 ångare med tillsammans 12,138 läster.

År 1884: 275 segelfartyg och 3 ångare med tillhopa 62,514,97 tons (en nyläst motsvarar 3,14 tons för segelfartyg och 4,5 för ångfartyg).

Ångfartygens antal tyckes gått tillbaka mot hvad det var för ett tiotal år sedan, konkurrensen med de danska öresundsbåtarne vara alldeles uppgifven. Hvad segelfartygen beträffa synas dessa hafva föga ökats, deremot storleken icke obetydligt tillvuxit.

Beträffande särskildt Helsingborg deltager staden i förutnämde enskilda assuransförening endast med sina mindre och prisbilligare fartyg. De större och dyrbarare äro försäkrade annanstädes. 1884 egde dock Helsingborg i Kullens assuransförening 48 st. fartyg till ett belopp af 532,920 kronor.

Af i det föregående sagda framgår att tulluppbörden, under hela förra århundradet och ett godt stycke af det innevarande, icke kunde vara stor. Jemte den obetydliga handel och rörelse som fanns på platsen, lurendrejades det mesta ut och in. Helsingborg var länge i dylikt hänseende formligen vanryktad bland Sveriges städer. Otroliga äro de berättelser som ännu man och man emellan, inter pocula, förtäljas; de lemna rikt förråd af hårresande spökscener och röfvarhistorier. Dock torde man, för ett fullt opartiskt bedömande af dessa tider, ej böra glömma den gamla sanningen, att om visa lagar göra slut på mycken laglöshet så fresta de ovisa oemotståndligt till lagöfverträdelser, helst när vinstbegäret sättes på prof. Dessa lagbrott likna i mycket olofliga gångstigar öfver fälten. Förgäfves må de inbjudande markerna fridlysas. Sunda förnuftet uppreser sig mot alltför långa och mödosamma omvägar, mot hvarje konstgjordt hinder. Lägg vägen der den bör gå och tag sedan bort anslagstaflorna. De behöfvas ej mera.

Tulluppbörden, (i hvilken icke inberäknats konfiskationer, böter, strandvraksmedel, natt och år ståndne varor, observationer, extra inkomster och abandonnerade varor) utgjorde:

1857	Rdlr. B:ko	132,180,94
1860	Rdlr. R:mt.	274,763,75
1870	„ „	289,206,39
1880	Kronor	482,288,05
1881	„	654,082,86
1882	„	569,746,51

1883	Kronor	604,885,36
1884	„	643,753,27

Beträffande *Posten* frågasattes år 1685 att i stället för postbönder antaga vissa postridare (postiljoner). Ascheberg hade två år tillförne förklarat att posterna i Skåne, såväl de ord: som extraord: voro så väl inrättade och gingo så säkert, som det var möjligt. Postiljoner skulle kosta kronan mera än de gagnade.

Tre nya postiljoner antogos dock för postgången emellan Jönköping och Ystad; men de blefvo sedan, “om ej samtlige, åtminstone till någon del indragna“.

Man ville genom postiljoners tillsättande befordra en raskare postgång; posten mellan Jönköping och Ystad sattes i förbindelse med Tyska posten, som gick öfver Ystad till Rügen, och för hvars räkning två kungliga postjakter en gång i veckan gingo mellan sistnämde orter, äfven öfverförande personer och varor. Denna öfverfart tog sin början år 1685.

Förut gingo två poster mellan Stockholm och Helsingborg. Den ena af dem skulle nu taga vägen till Ystad.

År 1705 gick Stockholms posten till Ystad två gånger i veckan, och efter år 1717 lika ofta till Malmö.

Karl XI:s önskan att få en postvagn för resande i gång mellan Stockholm och Ystad blef troligen icke uppfyld.

Nämde konung lät år 1685 inställa den Danska ridande posten, som färdades från Helsingborg till Norge. Postmästare voro för denna Danska posts räkning anstälde i de Svenska städerna, och befordrade bref till och från Svenska undersåtar. Mot det att denna förbindelse med Sveriges inbyggare afbröts, medgaf Karl XI år 1689 att den danska, ridande posten fick passera från Öresund till Norge; äfven den svenska, åkande posten genom Danmark blef en ridande post och således mera skyndsam, hvilket förut icke hade medgifvits.

Postutvexlingen med utlandet i allmänhet försiggick i äldsta tider ensamt genom Danmark och Holstein, öfver Helsingör och Hamburg, å hvilka begge orter funnos svenska postanstalter. Utom i dessa städer borde äfven å öfriga utrikes orter, "hvar det helst nödigt och tjenligt kunde vara", anställas postagenter — valde företrädesvis bland tjenstemännen vid beskickningarne — till hvilka i slutna paketer skulle öfversändas alla de bref, som lämpligen genom deras försorg kunde vidare befordras, likasom af dessa agenter skulle på enahanda sätt expedieras bref till Sverige.

Genom en sådan anordning, som i viss mån motsvarade senare tiders slutna brefsäck, besörjdes i en tid, då ännu i allmänhet det internationella utbytet af postförsändelser icke blifvit genom fördrag närmare ordnadt, af Svenska postverket för egen räkning brefutvexlingen från och till flera utom riket belägna orter; hvarföre äfven, uti de vanliga inrikes portotaxorna från början af sistförflutna århundrade, upptages ett svenska postkassan tillkommande porto icke allenast för bref till Helsingör och Hamburg, utan äfven för postförsändelser till Köpenhamn, Lübeck, Amsterdam m. m.

Rörande postens förande öfver sundet, som redan i äldsta tider besörjts af färjemän i Helsingborg, träffades år 1829 det aftal, att alla såväl ordinarie som extra poster borde af färjemanslaget fortskaffas till Helsingör mot en ersättning af 1000 rdlr. banko om året. Sedan från medlet af år 1834 blifvit genom enskild försorg åvägabragdt daglig paketbåtfart mellan Helsingborg och Helsingör, öfvertog bolaget för samma inrättning posternas öfverförande, hvarför bolaget skulle ega af postmedlen årligen uppbära 1,200 rdlr. banko.

Efter det daglig ångbåtsförbindelse blifvit i sundet anordnad, har med denna lägenhet posten i allmänhet blifvit befordrad så väl mellan Helsingborg och Helsingör, som, sedan år 1838, emellan Köpenhamn och Malmö, å hvilken sistnämda ort, med afseende å den postutvexling med utlandet, hvilken sedan någon tid der egt rum, också år 1852 postkommissariat inrättades i förening med postkontoret derstädes*)

Nedanstående uppgift om rörelsens tillväxt på Helsingborgs postkontor saknar icke betydelse i fråga om utvecklingen i våra dagar:

Afgångne:	1864.	1870.	1875.	1880.	1884.
Rek. förs.	3,534	7,069	17,469	20,825	23,936
Ass.-förs.	908	1,726	2,521	2,826	3.859
Postanvisningar	—	748	875	2,977	4,652
Postförskott	—	26	188	588	767

Uppbörden var

Dec.	1864.	1870.	1875.	1880.	1884.
Kr.	27,130,15	25.992,71	48,498,09	54,751,44	69,363,64
Postförsändelser af alla slag	94,848	152,574	241,630	354,808	481,819
Nummer exemplar af tidningar (utgifna i Helsingborg)				436,800	718,718

---

*) Ur Generalpoststyrelsens den 20 dec. 1865 i underdånighet afgifna: Berättelse om Postverkets förvaltning under förutgående år.

Antal poster i hvarje vecka (utom ångbåts- och brefládsposter)	1864.	1870.	1875.	1880.	1884.
	24	56	62	117	132

för innevarande år äro dessa ökade till 162.

I det föregående äro omtalade de initiativ som excellensen grefve Eric Ruuth i slutet af förra århundradet tog genom skapande af flera nya fabriksindustrier i Helsingborg, hvilka sedan rotfästat samt vidare utvecklat sig.

Om *Handel* och *Industri* under senaste fjorton åren upplyser följande:

År.	Fabriker i gång.	Tillverknings-värde.	Fabriksarbetare.	Handtverkare.	Handtverksarbetare.	Handlande	Handelsbetjent.
1871	14	118,248	82	97	118	68	73
1881	23	2,498.934	568	155	384	132	152
1882	25	3,100,417	639	159	374	—	—
1883	31	—	747	182	369	157	186
1884	33	3,461,710	773	180	359	157	189

Till Grefve Ruuth skall förf. återkomma längre fram när, i fråga om granskapet, Höganäs föres på tal; men här återstår att framhålla, innan skildringen af senaste tjugo årens utveckling afslutas, särskildt den nu aflidne ordförandens i Helsingborgs stadsfullmäktige berättigade anspråk att icke blifva förgäten.

Om än tankarne kunna varit delade både om riktningen och betydelsen af Öfverhofstallmästaren R. Tornérhjelms politiska verksamhet, bör det icke gerna finnas mer än en mening om arten af hans kommunala, hvars uppgift oaflåtligt synes hafva varit att skyndsamt befordra den största möjliga utveckling för minsta möjliga kostnad; denna sin uppgift har han ofta, och i mycket, tillfredsställande löst, samt alltid varit uthålligt trogen.

Må man jemföra Helsingborgs uppoffring för enskilda jernvägsanläggningar, de enda som kommit staden till godo, med t. ex. Malmös, hvilken stad genom södra stambanan erhållit sin förbindelse med statens jernvägsnät på samma sätt som danskarne under medeltiden fingo öresundssillen (sid. 8), jemte det att Helsingborgs uppoffringar för sin hamn jemförelsevis fullt motsvara Malmös för sin; må man vidare jemföra Helsingborgs beskattning med andra städers, der utdebiteringen på kr. bevillning ställde sig

	1882.		1883.	
i Malmö	5: 75	—	5: 93	
Norrköping	5: 50	—	6: 00	
Sundsvall	6: 00	—	5: 00	under det man finner
i Helsingborg	3: 70	—	3: 70	

så ådagalägger detta, det ena med det andra, ovedersägligt att ledningen af stadens snabba utveckling skett icke blott med stor ihärdighet och djerfhet, utan äfven med ej mindre försigtighet och beräkning; men — detta återigen kan icke förnekas har i hufvudsaklig mån varit ordförandens förtjenst.

Genom sin framstående samhällsställning, och sin fullkomliga saknad af *enskilda* ekonomiska Helsingborgsintressen, har han å ena sidan kunnat sätta sig i spetsen hvarje gång det gällt allmänt nyttiga företag, och verkligen gjort detta med personliga uppoffringar af tid, arbete och penningar, men å den andra kunnat stå alldeles öfver de tvistande partierna i staden.

Och härtill kommer äfven ett särskildt förhållande. Ett af nutidens experiment är att stilla stormupprörda vågor med olja; — stadsfullmäktiges ordförande har, på det mest godmodigt gästfria sätt för samma ändamål, med framgång begagnat matolja af superfinaste beskaffenhet i erforderliga qvantiteter. Mest anslående har dock kanske varit den okonstlade, natursanna *hjerteglädje* med hvilken det storartade värdskapet utöfvades.

Det nämdes att icke mera än en mening borde finnas om betydelsen af den verksamhet ordföranden i Helsingborgs stadsfullmäktige utvecklat under de senaste tjugo årens framsteg; tilläggas kan att nästan lika enhällig är den mening som nu, efter hans bortgång, råder om svårigheten att i alla afseenden ersätta honom.

~~~
~~~

ÖGONBLICKS-BILDER
FRÅN
NUTIDENS HELSINGBORG.

TORGET EN HVARDAG.
TORGET EN SÖNDAG.
ANTINGEN — ELLER.
HELSAN.
BAD OCH PROMENAD.
ÖRESUNDSUTSIGT.

~~~~~~

TORGET EN HVARDAG.

Det är morgon och före dagningen. Från rådhusets tornur och förstuga lyser ljus, likaså, men blott den öfversta lågan, från gaskandelabern i midten af torget, från en och annan lyktstolpe, ett och annat fönster. I denna dämpade belysning urskiljas fotgångare i olika riktingar, under vandring till den ännu ej gryende dagens sysselsättningar eller återvändande hem från nattens.

På afstånd förnimmes ljud af rullande hjul, till en början doft och otydligt. Detta ljud ökas efterhand, det närmar sig, tilltar och skärpes, för att, vid vagnarnes svängning om hörnen af de i torget utmynnande gatorna, plötsligen förändras, blanda sig med torgets vaknande eko-ljud och uppnå sin största styrka; derefter höres det åter minskas, hastigt aftaga,
~~~~~~

och mullrande dö bort. Så fortgår det, vagn efter vagn, timme efter timme, tilldess att den uppgående morgonsolen belyser stundom tvådubbla rader af vagnar, alla frånspända och ordnade utmed torgets båda långsidor, utanför de breda, med hårdbrända refflade tegelplattor belagda, och med släthuggen gråsten kantade trottoirerna.

Ordningen är följande:

Nederst till höger, från rådhuset räknadt, stå vagnar med kött i långa led. De slagtade djurkropparne hänga under vagnarnes platta tak på deri fästade krokar, eller å sidostolparne som uppbära detta. Ofvanför lilla Torggatan och fortsättande intill södra Storgatan vidtager en annan rad af vagnar, alla med grönsaker. Pyramider af hvitkålshufvuden och rödbetor, knippen med morötter och sparris, matrabarber och silleri äro derjemte uppstaplade omedelbart på stenläggningen. Denna tillförsel är större delen af året ökad med korgar innehållande frukter af olika sorter efter årstiden, jordgubbar och körsbär, plommon och meloner, päron och äpplen m. m. Krukor stå uppradade med rikt blommande växter, äfvenså korgfat med färdigbundna buketter i hundratal, större och mindre, med och utan bukettpapper, utbredande sina blomstermattor i vackra färgsammansättningar.

Å motsatta hållet, dels vid sidan af Rådhuset, dels nederst till venster från detta räknadt, möter ögat potatislårar och lerkärl, glas och porslin, korgmakeriarbeten och gipsfigurer, träskor och skodon. Vid Jul ses der en hel liten nordisk skog af julgranar, derefter vidtaga vagnar med ost och smör, med hjortar, rådjur och harar, med gäss och fogelvildt. Detta allt räcker fram till Kullagatan. Högre upp och till norra Storgatan hafva landtboarne plats för vagnar och varor.

Grönsaksförsäljerskorna dricka helt otvunget sitt morgonkaffe, landtboarne af det täcka könet göra sin toilett efter ankomsten, tuppar gala och höns flaxa i nätöfverbundna korgar, skolbarnen tillhandla sig äpplen och bakelser, många bekanta påträffa hvarandra, helsa, språka, röka och snusa. Husfäder och matmödrar vandra omkring görande sina uppköp; med ett ord, det är en tafla af den bjertaste brokighet i färger, hvimlande af lif och rörelse, alldeles som vore man på något af salutorgen långt ned i de södra länderna.

Tidigast på platsen om sommaren äro dufvorna, orädda och talrika som på S:t. Marcus platsen i Venedig. De uppträda här, dels täflande i födgeni med en och annan nordisk kråka, habitué i de ofvanför belägna trädgårdarne, dels konkurrerande med de många inhyses kajorna från Kärnan. Senare komma i mängd, med sina lekar och slagsmål, de fogelverlden bortjagande hundarne.

Antingen nu af dessa finnes ett större antal i förhållande till folkmängden än i andra städer, eller att menniskornas trogne följeslagare valt torget företrädesvis till tummelplats — kanske äfven med anledning af de många köttvagnarne, ty pluraliteten hundar är antagligen lika realistiskt sinnad som pluraliteten af deras egare — nog af, hundar finnas i Helsingborg af hvarje upptänkligt slag, af hvarje möjlig eller omöjlig storlek, alla försedda med halsband och skattemärke, men troligtvis ingen med samma inskription som den, hvilken skalden Stjernstolpe lät anbringa på sin Phylax, så lydande:

"Jag är Stjernstolpes hund och nu,
Säg kära vän! Hvems hund är du?"

Till nyss beskrifna sceneri bör läggas om somrarne hornmusiks-accompanjemang af de från gård till gård kringdragande musikbanden, söner af das grosse Vaterland i fantasi-uniform, positivspelare, trikåklädda knifkastare och akrobater, markattor i röda frackar och gatsångerskor i bjefs och paljetter. Det hela är vexlande efter årstiden, men totalintrycket, året om, är det tecknade.

Längre fram på dagen rensopas torget omsorgsfullt med qvastar och med borstar på långa skaft, öfverspolas under sommaren, genom påskrufvade slangar, från vattenledningen, och är derefter rent och fint. Fråga har varit om anordnande af ett särskildt salutorg, plantera det nuvarande med trän och anbringa grupper af gräsplaner och buskar. Torghandlen frånsedd torde vara tvifvelaktigt om denna förändring kan ske utan alltför stora omvägar för varuforslingen till eller från jernvägsstation och hamn, hvilkas största pulsåder torget äfvenledes är, men onekligen skulle detta sedermera kunna vara alltid städadt och alltid "comme il faut". Samma rika vexling i färger och lif, som torget nu erbjuder, finge det emellertid alldrig. Det blefve mera storstadsaktigt, men långt mera enformigt än i nutidens hvardagslif.

* * *

TORGET EN SÖNDAG.

Det är i soluppgången en sommarmorgon. Strålarne falla ännu snedt öfver sundets glittrande böljor och tyckas stanna mot det danska landet, der husen i Helsingör och de många villorna längs kusten, inbäddade i lummigt löfverk, lysa hvitskimrande. Kronborgs gråa torn, spetsar och spiror framträda i morgonbelysningen liksom matt förgyllda.

Trumhvirflar höras nere vid Rådhuset och folk tillströmmar från alla håll; om en stund är samlingen fullbordad. Leden ordnas, fanorna utvecklas, standaren höjas. Ena gången är det skarpskyttar med gevären blänkande i solen, en annan gång är det arbetarföreningen eller good-templare. Det ropas: gif akt! musiken i spetsen börjar blåsa, tåget sätter sig i rörelse och marschen anträdes, vare sig ut till Pålsjö skog, till Raus plantering, till jernvägsstationen för att bevista något folkmöte inåt landet, eller ned till hamnen för att der gå ombord på någon till lusttur "eldande" ångare, allt efter som aftalet är för tillfället.

Lokomotivens och ångbåtarnes hvisslor, messingsinstrumenternas toner och kyrk-klockornas klang blanda sig tillsammans, och åskådaren af den lifliga taflan omgifves på alla håll med ett virrvarr icke blott af färger utan äfven af ljud, som icke sällan tillökas med dånande kanonskott från örlogsfartyg, hvilka, kommande från fjerran eller gående dit, salutera Kronborg i förbifarten och af fästningen helsas tillbaka med blixt och dunder.

Gifvet är att i en så vaken och lefvande stad som Helsingborg äfven skola finnas, jemte statskyrkans åldriga tempel, flera frireligiösa bönehus i hvilka söndagligen predikas. Till gudstjensterna vandra derför under dagens lopp, vid olika tider, den ena folkskaran efter den andra högtidliga och allvarliga — slutligen blir det stilla.

Men icke länge.

I denna söndagshvila och ro göres längre fram ett plötsligt afbrott. Flera främmande ångare anlända och ingå i hamnen med sång och musik ombord. Flaggorna visa det hvita Dannebrogskorset på röd grund. Det är lustresande danskar, — herrarne med röda och hvita band i knapphålen, fruntimren med rosetter på axlarne — hemmahörande på Seland, på Fyen ja kanske t. o. m. på Jutland. Nu varsnas på torget den ena skaran efter den andra, alla lefnadslustiga och njutningslystna. Kärnan skall besökas, Helsingborg beses, bad tagas och "helsovattnet" försökas, middag afätas och nedsköljas, festtal upprullas i långa banor. Snart ser man den mörka gamla Kärnan öfverst på platformen utstyrd med ljusa fruntimmersdrägter, blomklädda hattar och skiftande parasoller, och hör derifrån eller i parkerna utsigtsbeundrande utrop blandade med "snackande" och skratt.

Om aftonen upprepas scenerna från morgonen. De danska lustfararne samlas, gå ombord och bege sig af under musik och sång, under munterhet och löjen. De hafva haft en "dejlig" dag och "moret" sig godt. De svenska återvända från land eller sjö, med fanor och standarer, sång och musik, leden sluta sig åter samman vid Rådhuset och äfven de hafva haft "tusan så roligt"; der talas nu och hurras och sedan skiljes man åt. En del går hem, en annan del förlänger sin dag intill sena natten ute på Helsan, eller vandrar på hamnarmen till dess qvällsolen längesedan lugnt och majestätiskt sjunkit ned derute i Kattegatts vågor, och blott ett matt rosenskimmer sakta dallrar öfver sundets vatten.

Och så blir det tyst.

* * *

ANTINGEN — ELLER.

För åtskilliga tiotal år sedan lefde en major, anställd i väg- och vattenbyggnadskåren, vid namn Backlund, hvilken på sin tid omlade många backiga vägar i Sverige. Denne benämdes vanligen af arbetarne för major Lund emedan folket ansåg grannlagenheten fordra att icke kalla mannen vid hans “öknamn“, erhållet enligt somligas förmodan derföre att han *tog bort* backar, enligt andras derföre att han under sina vägomläggningar äfven *lade dit* backar.

Förf. är tveksam om icke denna historia skulle med något skäl kunna tillämpas på Helsingborgs stadsfullmäktige ifråga om riktningen af Skåne—Hallands jernväg, vid dess inledande till staden. Dessa stadens mäktige för att icke säga fullmäktige hafva beslutat att jernvägen skall gå fram ur Pålsjö skog, gå på styltor, d. v. s. en viadukt utmed stranden, skymma utsigten, afspärra hamntrafiken och först efter detta komma in till stationen, i stället för att, med låt vara en mindre omväg, men lemnande hamnen fri och med en vida mindre kostnad, föra jernvägen söderifrån in till dess slutpunkt.

Det förra har emellertid skett och följderna deraf nödvändiggöra såväl denna ögonblicksbild som dess öfverskrift.

Meningen med utvecklade kommunikationer måste vara att underlätta och befordra trafiken, lifva och öka samfärdslen.

Utvecklingens uppgift blir derför att borttaga hinder, som hämma och försvåra denna, utan att derigenom uppställa och i vägen lägga andra hinder hvilka icke funnits förut. Annars skulle ju hvarje nedlagd större kostnad, hvarje mödosamt arbete blifva, icke någon bättre utveckling, utan en delvis svårare inveckling och hvad som vinnes på ena hållet förloras på det andra; större i samma mån som företaget.

På ett annat ställe har förf. yttrat: "Hvarje naturalsters framtida storhet och styrka förebådas vanligen af det mera omfattande utvecklings-skede dess fullmognad erfordrar; så kräfver jern-eken en längre växttid än "blomman för dagen". Äfven det af menniskohand tilldanade är vanligen varaktigt i samma mån ett större arbete derpå nedlägges. Vildens barkbåt färdiggöres långt hastigare än det skepp som skall kringsegla jorden. Genvägen öfver fälten är ett barn af ögonblicket och beqvämligheten, men nutidens jernbelagda farväg, nutidens kostbara kungsväg genom klipporna och öfver bråddjupen är spåret af ett oförgängligt som der har framgått."

Dock, som sagdt, i samma mån företaget och dess ändamål äro stora, i samma mån äro äfven anspråket och ansvaret stora. Befinnas företag till *samma* ändamål åstadkomma *motsatta* verkningar, torde detta få anses lika med att spänna hästar för motsatta håll af en vagn, som att muddra en hamn, förlänga dess armar utåt djupet men derefter spärra för inloppet.

Skåne—Hallands jernväg afspärrar nu omsorgsfullt person- och godstrafik, icke blott från den hamn som redan är med stor kostnad anlagd, utan äfven från den nya hamn, som, i beräkning på ökad utveckling genom just samma jernväg, håller på att likaledes med stor kostnad byggas. Och så, som saken nu föreligger, framträder ovilkorligen ett *antingen — eller*.

Skall Helsingborg blifva uteslutande en handels- och fabriksstad betyder det gjorda verkligen mindre, — ty kreatursexporten och spanmålsexporten från hamnen kunna mycket väl vänta medan tågen fara, ja till och med vänta om dessa under en god stund växla fram och tillbaka, det blir i allt fall en vinst att kunna upphemta spanmål från jernvägen direkt i magasinen, — men skall Helsingborg fortfarande förblifva en brunns- och badort som uppsamlar en större turistström med dess ebb och flod, förblifva ett angenämt öfverfartsställe, ej blott från Skåne till Danmark utan från Sverige och Norge till utlandet, hvad betyder *då* det gjorda?

Detta är frågan.

För att kunna nöjaktigt besvara sagde spörsmål kräfves svar på ännu ett annat.

Antingen skall Skåne—Hallands jernväg vinna åt staden den åsyftade tillväxten i rörelsen genom en ökad *persontrafik* eller genom en ökad *godstrafik?* Låtom oss tänka efter.

Någon *långväga* godstrafik i stort lärer väl icke vara att hoppas på för Helsingborg. Visserligen torde periferien åt norr och nordost af dess handelsområde icke obetydligt komma att utvidgas, men alltför många kuststäder skall den nya kustbanan beröra, från och med Göteborg och alla Hallandsstäderna till och med Engelholm, hvilka samtliga städer skola stå hvar och en i sin port och i förhand passa på att med utsträckta händer rycka till sig *godstrafiken.* Denna söker hänsynslöst kortaste utfartsvägen, minsta tidsutdrägten, lägsta kostnaden och saknar allt skönhetssinne. Skulle derför Skåne—Hallands jernväg, som på sina vagnar anbragt initialbokstäfverna S. H. J., hufvudsakligen lägga an på godstrafikens hopsamlande och hitförande, lärer dessa bokstäfvers betydelse snarare blifva: "Skaffar Helsingborg Ingenting" än motsatsen: "Stora Hejdundrande Intägter." Denna jernvägs främsta betydelse kommer, jemte det utvidgade handelsområdet, antagligen att blifva genom *persontrafik* af besökande turister, genom resande från Norge och Sverige till utlandet; främst af alla de sjösjuka och många äro det. Om så sker måste ju Helsingborg fortfarande äfven tillgodose sitt förflutna som en brunns- och badort, som öfverfartsställe der sundet är smalast? Staden måste, långt ifrån att försämra och försvåra passagerna till varm- och kallbadhusen, förbättra dessa, samt fortfarande göra baden allt mera tidsenligt anordnade; framför allt måste staden lägga ned åtskilligt för att göra färden till och från hamnen lika obehindrad som fordom.

Detta sistnämda kan ske på tvänne sätt; antingen:

genom att bygga en *vägöfvergång* med trappor uppför och utför, som jernvägstågen kunna passera *under;*

eller:

genom en *väg-undergång,* som jernvägstågen kunna passera *öfver.*

Vägöfvergången med sina trappor blir besvärlig för korpulenta, för gammalt och sjukligt folk och kan endast begagnas af fotgångare.

Tänkom oss nu en ögonblicksbild. Någon resande har i sista stund, så fort sig göra låtit, med stort besvär och pustande stretat uppför den branta trappan och står der med sin nattsäck i hand, — O ve! blott för att få en så mycket bättre öfverblick af huru ångbåten, med hvilken han ämnat sig fara öfver, lägger ut från hamnen. Hvad månne *denne* resande skall tycka om tillställningen?

Tänkom oss en annan ögonblicksbild. Intet alls blir vidgjordt. Den resande står otålig och väntar — länge och väl — medan tågen växla, slutligen blir vägen tillåten, han springer i flygande fläng ner till hamnen, men ångbåten har äfven nu lagt ut, och han är så andfådd att han på en god stund icke ens kan svärja öfver sitt missöde.

Ångbåtarne måste helt enkelt *vänta* säger någon och tror sig dermed hafva afvisat alla anmärkningar. Nej, de kunna *icke* vänta. Ångbåten till Helsingör står i samband med jernvägståget till Köpenhamn, detta med tågen till Korsör, dessa med ångbåten till Kiel, eller med färderna öfver Bälten till Kontinenten!

Dessutom förbättras icke samfärdslen derigenom att jernvägarne gynnas på ångbåtarnes bekostnad, dertill kanske med risk att folk bli öfverkörda och skadade till lif eller lem.

Enda medlet är en *jernvägsundergång,* der man kan gå och köra för att obehindradt nå hamnen. “Duger icke“ invänder någon annan, “marken är för låg och saltsjön skulle, vid högt vatten, alltid stiga in“. Jo, det duger. Vägundergången i Stockholm från Kungsholmen till Röda Bodarne under Sammanbindningsbanan ligger nästan lika lågt*), den går derför godt an,

---

*) När man är så van vid utfyllningar af jord som i Helsingborg, och när marken sluttar så mycket som torget ned till hamnen, hvad hindrar att fylla upp jord och ånyo stensätta från tullhuset till nedre hälften af torget, hvarigenom ytterligare ett par alnar i höjd kunde vinnas åt vägundergången?

— och dessutom, när man i London har tunnlar och jernvägar under sjelfva Themsen, bred som ett godt stycke af sundet mellan Helsingborg och Helsingör, lärer nog den erforderliga korta vägundergången i Helsingborg kunna göras vattentät och lämplig att begagna af åkande och gående.

Värre är att afhjelpa ett annat fel.

Förra sensommaren påträffade förf. en stockholmsbo vid banspåren nedom Rådhuset. Efter förutgången helsning nämde denne att han bodde med sin fru på Hotell Continental eller d'Angleterre, hvilketdera har fallit ur minnet, men ettdera var det, och yttrade: “vi hafva varit här ett par dagar, Helsingborg är vackert, hotellen äro bra, luft och vatten utmärkta, och vi skulle trifvas förträffligt om icke det fördömda oväsendet vore med jernvägen här vid hamnen som hindrar folk att få sofva“; — här afbröts han plötsligt af ett lokomotiv som illskrek alldeles invid under växlande på banan. “Nej!“ utropade nu främlingen efter återvunnet öronljud: “nej, det här är omöjligt, vi hade tänkt stanna qvar ett par veckor till, men detta kan ingen stå ut med, vi fara i morgon“ och — de reste.

“Denna sista ögonblicksbild är ingen fantasi, den är helt och hållet tagen ur verkligheten. Personernas namn betyda föga i och för sig, men förlusten af den inkomst, samhället af deras lefnadskostnad kunde haft, betyder mera — och detta var ändock i första början. Tänk hvad det skall blifva när tågen komma riktigt i farten!

~~~
~~~

HELSAN

är motsatsernas favoritplats. Ingenstädes i Helsingborg framträda dessa så talrika och starka som här.

Urgammalt och kändt sedan hedenhös har stället allt som oftast bytt om namn och egare.

Till en början offerställe åt hedniska gudamakter, ehuru, såsom sådant, anonymt såväl i fråga om föremål som benämning, förekommer Helsan sedermera i gamla katolska handlingar och äfven efter reformationen under namn af "S:t Jörgens källa", åt hvilket helgon och vid hvilken helsokälla vidskepelsen fortfor att offra midsommars- och vårfruafton.

I slutet af förra århundradet kallades emellertid platsen helt rätt och slätt för "Pål Hågens (Håkanssons) mad", och derefter för "Hjelmshults Mölla" sedan en son till Pål Hågen, vid namn Mårten, ett stycke ofvanför dervarande lilla vattenqvarn börjat efter råd och lägenhet bebygga och försköna stället, anlägga promenadgångar samt anordna detsamma till en af allmänheten ånyo besökt helsobrunn. Slutligen år 1807 uppehöll sig Gustaf IV Adolf omkring 7 veckor i Helsingborg och besökte dervid icke sällan den nya helsobrunnen, hvilken hans drottning Fredrika Dorothea Wilhelmina särskildt omhuldade. Hon gaf stället det nuvarande namnet "Helsan", och gjorde det med ens splitter och glitter modernt. Detta gick så mycket lättare för sig som Helsan redan derförinnan, och under sitt gamla namn, var en mycket omtyckt förlustelseort. "Det är" — säger Orvar Odd — "från dessa glada tider en inskription daterar sig, hvilken ännu (1851) fastän något otydligt står att läsa i barken af en vacker bok, som befinner sig till höger från ingången i parken. Den lyder sålunda: *"På Helsan stormade fyra lustige* *bröder 18$^{12}/_{6}$04“.* De fyra lustige bröderna af stadens Jovialer, berättas hafva här glömt sig qvar en hel dag i förtrolig gamman“. “Inskriften“, fortsätter O. O. “af litet senare datum, är att söka något högt uppe på stammen, hvilket förklaras deraf att tillförene fanns på detta träd några grenar närmare backen, på hvilka man brukade klättra upp och sitta, rökande sin pipa, medan punschsglaset langades upp till en; det är sålunda en munter ture haft det beqvämt nog till hands att rista uti barken så der ett stycke i höjden, hvartill man eljest skulle ganska väl ha behöft stege och ställningar“. *)

Helsan — såsom platsen efter drottning Fredrika Wilhelminas tid oafbrutet kallats — består, för att fortsätta om dess motsatser, numera till hälften af en smal dalgång i hvars midt flyter en bäck förbi Helsans gjuteri under landsvägen in i parken, tillökas der af den ymnigt flödande mineralkällan, men blir nu öfvertäckt och rinner underjordiskt. Så mycket mer öfverjordisk kan deremot andra hälften af Helsans brunnspark kallas, ty den stiger tvärbrant upp till höjden åt söder, på hvars öfversta platå den omedelbart angränsande vackra Öresundsparken vidtager.

På motsatta sidan, åt norr, löper utanför Helsans plank en djup hålväg, men ofvan denna reser sig, lika tvärbrant som höjden åt södra sidan, Wikingsbergs ståtliga herresäte och park.

---

*) Såväl trädet som inskriften finnas qvar än i dag; trädet, en väldig bok, står snedt emot musikpaviljongen, och inskriften återfinnes på den sida af stammen som är vänd åt Öresundsparken.

Den Stjernhjelmska versen har någon okänd förändrat på följande sätt:

»Helsan är allt, allt är alls intet,
är intet helsan».

Men denna aforism tillämpas, i hvilkendera bemärkelse "helsan" än tages, endast till hälften af Helsingborgarne. Lika ifrigt som helsan sökes i Helsan om morgnarne, lika vårdslöst qvarlemnar man helsan i Helsan om qvällarne. Om morgnarne är man allvarlig och dricker vatten glas efter glas, om qvällarne är man lefnadslustig och dricker punsch och toddy. Vid dagens början finner man en helt annan publik än vid dess slut. Om morgnarne vandra verkliga brunnsgäster af och an, tysta och stilla på gångarne, afbrytande sin vandring endast för att då och då ingå i brunssalongen och tömma ett eller annat glas mineralvatten; denna tid på dagen herrskar presten derstädes och ännu mera läkaren. Vid slutet af dagen för att icke säga natten, enligt en annan lefnadsregel som nyligen varit synlig i tidningarna: "i förgår kom jag hem i går, i går kom jag hem i dag, men i dag kommer jag inte hem i morgon", råda väldeligen "hvita ben vid ljus och lampors sken", folksångare utan folksång, instrumentalmusik och dans à la Tsing la la, café chantant prinsessor, eldätare samt i åtskilliga former elddrickare m. m. m. m. Tillägges att ibland, utanför parkgrindarne, åtskilliga små slagsmål försiggå, oftast mellan rivaler, så eger man sent om aftnarne i Helsan alla ingredienser till ett stundtals alltför uppsluppet folklif.

* * *

BAD OCH PROMENAD.

Nästan paralellt med sundet och föga aflägsnad från detta löper, som förut är nämdt, den bergås, på hvilken Kärnan är belägen och der Helsingborg i äldsta tider varit bygd. Kostnad och svårighet att bereda ökadt utrymme i mån af stadens tillväxt, vare sig genom fyllningar i vattnet eller genom att för gator och vägar nedschakta och snedda åsen uppför och utför, såsom vid Bergaliden, vid Liden, vid Helsan och vid Tinkarp, har vållat att Helsingborg — enligt hvad den åtföljande kartan utvisar, hufvudsakligen byggd på strandremsan under åsen — är en af de längsta och smalaste städer i riket. Den utmärkt vackra belägenheten i närheten af hafvet, jemte befintligheten af de rika mineral-källorna vid Helsan och Ramlösa, har gjort Helsingborg till en brunns- och badort, sedan urminnes tider besökt och i vida kretsar bekant. Till följe häraf har det blifvit en vana för hvarje äkta Helsingborgare, en plägsed som besökande främlingar "hugfästadt", att lefva på vandrande fot, söka frisk luft, och motion. Alla och enhvar gå der hvardagligen och söndagligen för att gå; det s. k. folket ej minst. Icke blott fruntimmerstjusande husarer, alla "viftande" med ridspön i hand, ej blott mer eller mindre tjenstledliga fröken-pigor och pig-fröknar, utan äfven många verkliga kroppsarbetare efter slutade dags-sysselsättningar.

Ja, liksom Helsingborg antagligen i förhållande till folkmängd är den längsta staden i Sverige, är den äfven den mest promenerande.

Visserligen "lefves" gladt och godt alla tider på året, men höjden af det lifligaste lifvet är dock om sommaren. På jernvägsperrong och hamnarm, på torg och gator, på promenader och i parker kan då råda ett hvimmel, som stundom låter förmoda att man befinner sig i en hufvudstad, och i detta afseende illusoriskt återger en dylik, med dess rikemans promenerande och samspråk, med moderna fruntimmerstoiletter, med ekipager och lyx, samt — framför allt — med dess rörlighet och folkböljor, aflösande den ena den andra.

Må vara att de många badande och brunnsdrickande främlingarne bidraga till detta intryck. De utgöra dock, spridda som de äro på en stor yta, sällan på en gång öfver några hundrade, men de tusen derutöfver, hvilka under vackra sommaraftnar och månskensqvällar röra sig af och an, äro allesammans verkliga Helsingborgare, unga och gamla, rika och fattiga; Helsingborgare af olika lefnadsyrken och lefnadsvanor, alla lika i vanan att söka frisk luft.

Denna rörlighet i lefnadssättet påminner om ett yttrande af Thorild, som eger en särskild tillämplighet på ämnet och tillika den förtjenst, hvilken anges i följande öfverdådigt ordlekande vers af en tysk skald:

"Von Unbedeutenden bedeutet Bedeutendes nicht viel, Viel von Bedeutenden bedeutet ein unbedeuten Spiel".

Thomas Thorild dömdes som bekant till fyra års landsflykt i början af år 1793.

Under vägen bort från det fosterland, hvars politiska och moraliska väl skulle skyddas genom den snillrike och frisinnade skriftställarens bortjagande, dröjde Thorild liksom tvekande i Helsingborg, gränsorten vid Sundet och der; Sverige slutade. Han skrifver om detta sitt besök från Köpenhamn den 20 April 1793 bland annat följande:

"Helsingborg är riktigt en liten frihetscolonie. Karlarne unga och raska, fruar och flickor vackra, staden täck, lefnadssättet glädtigt, och republicanismen liksom vore den naturlig der, så det var just en fint i grymhet af Ödet att låta mig rätt lifligen känna det svenska nyss före det danska. Der var en enda liten gammal rådman Behn, för hvars calott många stockholmske Råder borde taga af hufvudet om complimenten skulle vara proportionerad“.

Denna liflighet i lynnet, som Thorild här med ett par raska drag i förbigående tecknar, är än i dag just det kännetecknande för lifvet i Helsingborg. Om detta icke lyckas att göra alla gubbar till unga och raska karlar, eller alla gummor till vackra behagliga fruar och flickor, så lyckas det förvånande väl med många, lyckas att göra lefnadssättet fritt och glädtigt och åsigterna lefvande i hvilken riktning de än må gå. Och gå göra äfven dessa sistnämda, upp och ned, fram och tillbaka, liksom menniskorna.

Vandra sjelf ut en vacker sommardag. Bese den förtjusande parken vid Sofiero, hvila dig på någon bänk i den svala skuggan af Pålsjö-skogens lummiga bokar, följ så den solbelysta strandvägen, der sundets otaliga ångfartyg och seglare erbjuda en ständigt växlande anblick, gå ut på “Molon“, på vågbrytaren som så djerft springer ut i sundet, och du skall få se promenerande öfverallt, samt, utom hvad som gömmes i varmbadhuset invid hamnen och i de båda kallbadhusen med sina bassänger, på den milsvidt öfverskådliga stranden hopar af — badande, ogenerade som vid atlantens eller medelhafvets kuster; och sedan du sett allt detta, parker och skogar, promenader och stränder, haf och luft, skall du säga: en så sydländsk varm, brokig och rörlig tafla erbjuder i Sverige under högsommaren endast Helsingborg.

ÖRESUNDSUTSIGT.

Du må befinna dig öfverst på Kärnans torn, vara i stadsparken eller i öresundsparken, uppe på terrassen vid Vikingsberg eller nere på hamnarmen, följa strandvägen och skåda alla der belägna vackra villor, af hvilka Hamiltonhouse tar priset; du må befinna dig — med ett ord — öfver allt eller hvarsomhelst, hvad ögat främst skall söka är och förblifver dock sundet, detta hänförande Öresund hvars motsvarighet, icke dess öfverman, återfinnes först vid Dardanellerna och Konstantinopel.

Inloppet till Stockholm från Saltsjön är visserligen också herrligt med hufvudstadens torn och palatsklädda höjder i fonden. Om än denna åsyn är lika storartad och berömd som lifvet på vattnet omkring är växlande och färgrikt, så tränges likväl stundom utsigten allt för mycket tillsammans att färden skall kunna oafbrutet erbjuda tillräckligt perspektiv, kunna utveckla sig öfverallt i dess friska majestätiska frihet såsom här vid Öresund. Dagar finnas i Helsingborg, då ända till tusen seglare och ångfartyg på en gång varseblifvas, början de vid horisonten i söder nedom ön Hven och Köpenhamn och fortsättande i norr utåt Kattegats vågor så långt ögat kan nå.

Den ena hänförande ögonblicksbilden efterföljer oafbrutet den andra, allt efter som skuggorna af de ofvan farande molnen komma vattnet att mörkna och färgerna att fördystras, eller solstrålarne plötsligt åter i all sin glans belysa de olikfärgade fartygen och de hvitskimrande seglen, ångbåtarnes och jernvägstågens svajande ångplymer, möta bjert framstående byggnader och åkerfält omgifna af löfskog, blånande landthöjder och glimmande haf.

Detta under loppet af dagen med skiftande färgnyanser morgon och afton.

Vid nattens ankomst framställa sig nya alldeles olika taflor, kanske i sitt slag, i former och färger, icke mindre tilltalande.

Fyrarne tändas nu öfverallt; ytterst på Helsingborgs hamnarm, uppe på Hven, nere på den danska kusten, på Kronborgs slott och på fyrskeppen i norr. Dessa många ljus växla plötsligt och ögonblickligen i olika färgtoner, gaslyktorna tändas i Helsingborg och i Helsingör bildande, å ömse sidor sundet, långa lysande rader utåt vattenlinien. Alla dessa olikfärgade ljus framträda, likt blixtrande ädelstenar, vid fullmånsken ur dettas blekare skimmer. Månskenet glittrar och dallrar på den af vinden krusade vattenspegeln eller på topparne af sundets oroliga böljor, bland hvilka de många skeppen med sina lyktor antingen färdas fram i motsatta riktningar, eller förankrade höja sina mörka, mystiskt dunkla konturer.

Huru många menniskor af olika folkslag från skilda delar af jordklotet, med olika minnen och förhoppningar, olika sinnen och tankar, olika tro och åskådningssätt dväljas der i nattens tystnad!

* * *

GRANSKAPET
UTMED
SKÅNSKA KUSTEN.

Till Ramlösa afgår under högsommaren alla dagar det ena jernvägståget efter det andra fram och åter. Emellertid välja vi — du och jag min läsare — intetdera af dessa, utan taga oss i stället en char à banc, en af de många som hålla till nedanför rådhuset en söndag, och bege oss af “landvägen“. Vi åka upp öfver torget och framåt södra Storgatan. Der möter ögat, till venster och midt för stadsparken, f. d. Essenska villan, der ut och invändigt många förändringar vidtagits och det hela blifvit nästan fullständigt omskapadt. Ifrån att hafva egt en engelsk “gentlemanlike“ enkelhet, med ett lugnt något vårdslöst yttre, har villan med alla sina nya anläggningar erhållit ett mera “Wunderschönt“ das grosse Vaterlands tycke; är kanske öfverlastadt af sammanhopade och uppstaplade prydnader, men ståtligt och dyrbart.

Strax och omedelbart derefter kommer den förut omtalade kyrkogården. Eneborg skymtar till venster uppe på åsen inbäddadt i löfverk, och “Söder“ ligger framför oss med en lång trädplanterad gata, med fabriker och industrianläggningar, handelslägenheter och arbetare-bostäder; äfven med förlustelsestället “Gröna Lund“, der kägelbanans klot höras rulla snart sagdt dag och natt. Efter en stunds färd tar landsvägen af till venster förbi ångtegelbruket samt Helsingborgs en gång så namnkunniga kapplöpningsbana. Vi följa vägens krökningar, fara förbi Villa Canzonetta fordom egd, namngifven och bebodd af Oskar

Patrik Sturzenbecker (Orvar Odd) hvars porträttmedaljong, med sin i lifstiden sokratiska ansigtstyp, är anbragt på minnesvården öfver hans graf, befintlig på en af kyrkogårdens öfre terasser med en skandinavisk utsigt ännu i döden.

Ofvanför Villa Canzonetta varsnas på något afstånd Fältarp. Vi fortsätta förbi Närlunda omgifvet af en vacker park, bygd och planterad af landshöfdingen grefve F. Posse, i alla lefnadslägen en ädling sans peur et sans reproche, passera Gåsebäcks barnhem till höger och herregården till venster om vägen, fara på en bro öfver en mindre bäck i en dalgång kallad Jordbodalen, närma oss och resa förbi kronofogde O. Abergs väl vårdade och prydliga landtställe, omgifvet af en trädgård. Innan dess och under tiden har vägen höjt sig alltmera, utsigten vidgat sig. Ögat blickar tillbaka öfver vidsträckta bördiga slätter med hvitskimrande byggnader och kyrkor omgifna af löfverk. Raus stora barrskogsplantering synes nedunder och derefter vidtager sundet med sina seglare, ön Hven och danska kusten; vi vända oss åter om, varseblifva en större park och äro nu vid Ramlösa.

Om detta namnkunniga ställe är mycket skrifvet; böcker, broschyrer och tidningsuppsatser vid olika tider och tillfällen. Det äldsta i den vägen är v. Döbelns ofta anförda: “Beskrifning om Ramlösa helso- och suurbrunns uppfinnande, dess belägenhet, natur, verkan och rätta bruk.“ Döbeln förtäljer “efter bonden Sven Nilssons berättelse hvilken öfver 50 år bott i Ramlösa“: “Uti gamble tider och långt för det sista skånska krijg har man intet gjerna vågat sig oftare dit, der kiällan är, än om sommarn, när man velat slå gräs, emedan det varit mycket osäkert i anseende till den tjocka skogen, som der tillförne stått, hvarest en hop röfvare och mördare haft sitt tillhåll, de der gjort stor skada icke allenast omkring på landet, utan ock på de genom sundet ut- och ingående skepp, som de alltid lurat på uti en stor, midt emot kiällan belägen backe, der man ännu finner en stor grop med en utgång åt landsidan, och blir den äfven derföre kallad mördare-gropen än i denna dag af gemene man.“

Äfvenså berättas huruledes: “i den sista krigstiden“, (1677—79) då “en sådan odräglig hetta öfver allt i landet var, att både säd och gräs på marken bortvissnade och alla brunnar och dammar uttorkades, hvarför och i Vestra Ramlösa, så väl som annorstädes vid brunnarne, skyldtvakter blefvo utsatta till att vakta vattnet, begynte de svenska att gå dit och esomoftast dricka af detta vattnet som aldrig tröt, och som så skönt och klart framqvällde ur klippan; ja de sjuka sjelfve ville också dermed släcka törsten, och då de funno en behaglig smak (!) deruti och det bekom dem väl samt när törsten jemväl stillade fältsjukan och de sålunda kommo sig märkeligen före, “så blef sedan öfverallt detta vattnet med stor nytta brukat in specie mot förbemälte sjukdom.“

Året 1707 den 17 Juni på Konungens födelsedag öppnades Ramlösa första gången till allmänhetens bruk, dock hade källan en tid förut varit begagnad. Öfver 1000 personer infunno sig redan detta första år; de flesta inskränkte sig visserligen till att efter deras vana “med åtskilliga vidskepelser och några fyrkars offrande“ dricka af vattnet ett par gånger, troende sig dermed hafva gjort tillfyllest för att återvinna helsan, men omkring 40 personer begagnade emellertid källan ordentligt i flera veckors tid, från den 17 Juni nämda år (som alltså kan anses för Ramlösas egentliga födelsedag), och Döbeln har antecknat flera ganska lyckliga kurer, hvilka under hans uppsigt redan då gjordes med helsovattnet.

Professor Döbeln, som blef den förste brunnsläkaren vid Ramlösa, var också den som först undersökte källans beståndsdelar. Döbeln var född i Rostock och hette Döbelius innan han adlades. Hans far var äfven läkare, men derjemte professor i matematik i Rostock. Sjelf promoverades han till medicine doktor i Warschau. På en resa till England blef han 1695 väderdrifven till Göteborg, der han qvarstannade och utnämdes efter några år till "guvernementsmedicus" i Skåne samt direktör öfver Malmö sjukhus, sedermera till stabsmedicus vid Stenbocks trupper.

Uti sin beskrifning om brunnen framhåller Döbeln dels belägenheten, dels de beqvämligheter och nöjen, som äro för brunnsgästerna att tillgå. *) "Vattnet säger han, springer ur en hög klippa, hvarpå stora träd växa som gifva skugga. Denna klippa utbreder sig åt båda sidor, så att den vestra delen beskyddar brunnsgästerna från all blåst utur nord och nordvest, sammaledes är man ock fri för sydvest och vestanväder emedan backen, hvarest mördaregropen finnes, tager emot på den sidan. Klippan är som en grotta, dels af naturen, dels uthuggen, och gången dertill blefven så uppförd, att man med kommoditet kan gå dit och stå torr och dricka; dessutom blir en annan plaiserlig gång gjord, som förer upp öfver klip-

---

*) Se vidare: »Små bref från Skåne af B. C. Ramlösa» (Bernhard Cronholm) Malmö 1865.

pan till angenäma skogar och lundar, der man kan se åt sjön och sundet. Vidare löper en bäck i dalen, och på begge sidor finnes ett angenämt boscage, der man kan gå och se på alla, men återigen, när man vill, gömma sig för alla. Går man upp på berget, så ser man flottor och convoyskepp, hvilket är ett stort plaisir, såväl af den angenäma prospecten, som af deras salutationer“. Om byn meddelas att man der finner renliga och brolagda gator, goda logementer jemte “några“ sängkläder; annars kan man logera i Helsingborg och resa ut om morgonen. Sedan räknas som en stor förmån “att man två gånger i veckan både från Tyskland och Sverige kan hafva Aviserna, pris-courant och sina bref, hvilket isynnerhet för den negotierande är mycket beqvämt“. Hvad nöjen beträffar, så kan man “vid Gåsebäck få se hur foglar fångas“ och i Helsingborg hur bönderna bryta brynstenar ur berget, “att icke tala om många andra lustigheter och curiosa, hvarmed dessa orter af Gud och naturen begåfvade äro.“

Anspråkslösa tider i fråga om nöjen!

Efter Döbeln blef Linnés faderlige vän och mentor, den berömde arkiater Kilian Stobæus, brunnsläkare vid Ramlösa. Dennes efterföljare voro, utom åtskilliga mindre kända, Kilian Stobæus den yngre, doktor Unge och professor Eberhard Rosenblad. Den sistnämdes systerson, och till slut vikarie såsom brunnsläkare, var professor E. Z. Munck af Rosenschiöld. Rosenblad var brunnsläkare i 36 år och Rosenschiöld i 30. Emellertid befarade man att Ramlösa icke skulle kunna hållas uppe som i den äldre Stobæi tid. Af denna anledning gick landshöfdingen grefve Rosen in till regeringen med anhållan om att staten måtte inköpa frälsehemmanet n:r 4 Köpinge, och anslå detsamma till byggnadsplats vid brunnen, hvilket äfven bifölls och för hemmanet betaltes 1000 rdr bko.

Ett aktiebolag bildades och staten gick in som aktiegare med den summa för hvilken hemmanet blifvit inköpt, i anledning hvaraf landshöfdingen i länet alltid skulle vid bolagsstämmorna bevaka kronans rätt. Första bolagsstämman hölls den 16 Juli 1798, och de första direktörerna utgjordes af landshöfdingen grefve Rosen, friherre Macklean, general Cederström, handlanden Tönningh i Helsingborg, kommerserådet Nordlindh i Malmö, Brunnsintendenten doktor Unge och statssekreteraren Zibeth. År 1801 den 15 Juli fick Ramlösa sina såkallade privilegier.

Emellertid ingick bolaget till Kongl. Maj:t med anhållan om en del vidsträcktare rättigheter, men härå erhölls till svar en nådig skrapa. Bolaget begärde nämligen: "att de förbud som kunde i allmänhet vara stadgade mot vissa annars lofliga gerningars företagande på sön- och helgdagar, mot bruket af vissa öfverflödsvaror, vare sig af en eller annan beskaffenhet, då brunsintendenten icke finner dem för helsan skadliga, samt förbuden mot kort- och andra spel måtte inom Ramlösa brunnsdistrikt och å de ställen, der brunnsgästerna bo och vistas, vara utan eller annan tillämpning än den hvar och en upplyst och förståndig brunnsgäst eger deraf göra sjelf, samt att således den brunnsgäst, som med någon förbrytelse häri beträddes, skulle för tilltal och ansvar vara befriad." Men på denna framställning gaf Kongl. Maj:t till dess befallningshafvande följande svar: "Vi hade icke förväntat, att någon kunde söka befrielse från efterlefnaden af de författningar, som vi för allmänt bästa vidtagit eller kunna finna för godt vidtaga, och som vi således funnit ansökningen härom i alla afseenden förhastad, så vela vi hafva sådant förhållit ej mindre direktionen än isynnerhet Eder, som, ehuru sjelf embetsman och skyldig att vaka öfver författningarnes iakttagande, likväl ofvanberörde anhållan till nådigt bifall anmält.“

Oaktadt denna föreskrift inrättades icke dess mindre kort derefter spelhus i Ramlösa, hvilket i många år fick ostördt hållas öppet, dag och natt, och hvarom mera här nedan.

År 1805 öfvertog hofmarskalken v. Platen brunnsinrättningen och löste till sig de flesta aktierna. Han egnade sig med stort intresse åt ställets försköning och lade ned både penningar och arbete på detsamma. Han uppförde det stora hotellet med sina båda flyglar på brunnsbacken, anlade trädgården och inköpte den ofvan om brunnshuset belägna parken.

Af honom såldes Ramlösa till öfverste Dannfelt 1823, hvilken egde detta till sin död 1841, hvarefter stället gått så att säga ur hand i hand; till sist har man sett köpare och säljare formligen processa om hvem som skulle nödgas behålla eller lyckligen slippa ifrån detsamma.

Från år 1800 till 1840 kan Ramlösas glansperiod räknas. En tid som sannolikt aldrig återkommer, åtminstone icke på samma sätt och af samma anledning som då. Ramlösa var under nämde tid kunglighetens, aristokratiens, lyxens och hazardspelets förlustelseställe “con amore“.

Gustaf IV Adolf funderade starkt på att taga aktier i Ramlösa helsobrunn, och besökte denna jemte sin gemål under trenne månaders vistelse i Helsingborg år 1807. Kronprinsen Karl August uppehöll sig äfven i Ramlösa maj 1810, och mottog der besök af sin broder hertigen af Augustenburg dagarne före sin död. Den 28 Maj tidigt på morgonen lemnade de båda furstarne Ramlösa och begåfvo sig in till Helsingborg, der de på skeppsbryggan sade hvarandra ett sista farväl (se sid. 71).

Karl XIV Johan besökte Ramlösa flera gånger. Han lät der uppföra en hospitalsbyggnad i två våningar med frisängar för fattiga sjuka, samt gaf dertill 8000 rdlr bko. Oskar I, isynnerhet som kronprins men äfven som konung, uppehöll sig ofta i Ramlösa. Första gången var 1816, då stora fester och många nöjen anställdes. År 1818 afled som bekant Karl XIII. Året derpå var storläger i Skåne, som bevistades af konung Karl XIV Johan samt Kronprinsen; Konungen for derefter till Helsingborg och prins Oscar till Ramlösa. År 1821 tillbragte prins Oscar likaledes en längre tid vid Ramlösa och begagnade hafsbaden i Helsingborg. Året efter Kronprinsessan Josefinas ankomst till Sverige gjorde hela kungl. familjen ett besök i Helsingborg och Ramlösa. Äfven då var storläger i Skåne på Ljungby hed. Efter lägret reste Karl Johan och Drottningen till Helsingborg och Oskar samt Josefina till Ramlösa. År 1828 anlände Drottning Desideria till Ramlösa brunn och stannade större delen af sommaren derstädes, begagnande äfven baden i Helsingborg. I senare tider hafva de kungl. besöken minskats och på samma gång lifvet och rörelsen i Ramlösa undergått en stor förändring.

Emellertid blef, under hela den långa tid som Rosenschiöld var brunnsläkare (1810—1840), till följe af dennes stora rykte som läkare och de många kungliga besöken tid efter annan, Ramlösa samlingsplatsen för allt rikt och förnämt, allt njutningslystet och genomsjukt från olika delar af Sverige. Ramlösa var modernt såsom intet annat i landet; att resa till utländska brunnar och bad hade ännu icke tagit någon fart.

Eberhard Zacharias Munck af Rosenschiöld, den namnkunnige Lunda professorn och brunnsläkaren vid Ramlösa, hvilken författaren under sin studenttid och ungdom flera gånger såg och samtalade med, var en, både till sitt yttre och inre, i flere afseenden, framstående personlighet. Hög och ståtlig, var han originell i tal och svar likt de flesta af hans många syskon, 14 till antalet, hvilka hvar och en på sin tid ådrog sig allmänhetens uppmärksamhet, den ena för en egenhet eller egenskap, den andra för någon annan.

För 50 år sedan var R. i hvar mans mun; otaliga äro de anekdoter som då berättades om honom. Bland dessa må anföras huru en öfverste och regementschef, som anländt till Ramlösa från öfre Sverige, men icke hunnit eller försummat att personligen lära känna Rosenschiöld, hade jemte tvänne yngre officerare slagit sig ned vid ett bord der en äldre man satt ensam förut. Öfversten reqvirerade efter en stund en butelj champagne och tre glas, hvarpå den förutvarande bordsgästen genast reqvirerade tre buteljer champagne och ett glas. Öfversten gjorde stora ögon, inledde samtal och efter någon stunds förlopp, tog han tillfället i akt och frågade hvem han hade äran att tala med. “Jo“ svarade denne, som icke var någon annan än Rosenschiöld, “jag hade kanske kunnat vara hvad ni är, men ni hade säkert aldrig kunnat bli hvad jag är.“

Rosenschiöld egde ett hus vid Mårtensgatan i Lund. Detta sålde han sedermera till prof. Brag. Dock undantog han uttryckligen derifrån en aln utaf tomten, hvilken han påstod att guldsmeden Ramberg, som byggt huset näst intill, olofligt annekterat ifrån Rosenschiöld och hvarom denne processade med Ramberg.

Systersonen, öfverfältläkaren P. O. Liljewalch, har i lifstiden för förf. omtalat, att Rosenschiöld en gång, i ett anfall af godt lynne och såsom ett bevis på det förtroende han hyste till Liljewalchs omdöme, erbjöd denne att få ärfva de 33 — processer R. då hade anhängiggjorda.

Emellertid skulle man mycket misstaga sig om man efter det ofvanstående ansåg R. i sitt enskilda lif hufvudsakligen hafva varit en processlysten grälmakare. Visserligen kunde ännu flera drag anföras som prof på Rosenschiölds ringa böjelse att gifva vika, och som bevis på hans håg att hårdt fasthålla hvad han ansåg utgöra sin rätt, men ur denna underliga karaktär af motsatser hafva framgått ännu flere drag af menniskokärlek och medkänsla för lidande, ej blott i fråga om läkarens yrke utan äfven som medborgare och menniskovän. Så t. ex. var R., efter bonduppproret i Skåne 1811, kanske den mest verksamme till fördel för de olycklige hvilka blefvo fängslade och illa behandlade. Såsom bekant sträckte sig detta bondupprор öfver flera delar af riket, men utvidgade sig mest, samt antog svåraste beskaffenheten i Södermanland och i synnerhet Skåne.

Regeringen hade utfärdat en förordning att s. k. förstärkningsmanskap skulle utskrifvas till ett antal af 10,000 man. Genom Ständernas föreskrift borde likväl påbudet om den nya “Extraroteringen“, hvilken hufvudsakligen drabbade godsegarne, *föregå* förstärkningsmanskapets utskrifning. Roteringsförordningen var också verkligen uppsatt redan i februari månad, men genom försummelse af statssekreteraren Carpelan blef denna förordning ej publicerad för än efter det att förordningen om förstärkningsmanskapets utskrifning hade utgått, hvilket skedde den 23 April. Med anledning deraf började allmogen misstänka meningen vara att "herrarne" skulle slippa undan, och att endast bönderna skulle släppa till lif och lem. Landtvärnets olyckliga historia lefde ännu öfverallt i friskt minne, och på en gång brast missnöjet ut i full låga.*)

Karl Johan ansåg dock allt detta vara stämplingar af det gustavianska partiet. Nyss förut anländ och obekant med förhållandena, befalde han att noga efterspana alla utländska emissarier som ströfvade omkring i de skånska "bergen" ("qui parcourent les montagnes de Scanie" som orden föllo).

Malmö fästning inneslöt, sedan upproret dämpats, inom sina murar hundratals fängslade bonddrängar. Ryktet berättade att de blefvo omenskligt behandlade, att sjukdomar utbrutit bland de inspärrade, och att dessa i hög grad saknade den vård som mensklighetens lagar fordrade. Rosenschiöld till hvars öron detta hade nått, begärde att få komma in på fängelset och taga notis om sjukdomsförhållandet, men detta blef honom förvägradt. Det var klart att R. med sin ihärdighet icke skulle släppa saken förrän han fått sin önskan uppfylld.

Karl Johans sinne hölls emellertid i en ständig oro; extraposter och kurirer jagade hvarandra oupphörligen, och mången inställsam lycksökare ansåg sig här hafva ett godt tillfälle att, genom öfverdrifvet nit, ådagalägga välsinnade tänkesätt samt göra sig bemärkt. Främst af dem som tänkte och handlade annorlunda var Rosenschiöld.

---

*) Se härom vidare, hvad Skåne beträffar, förutnämde »Små bref från Skåne.»

Denne skref till hofkansleren Wetterstedt, hvilken föregående sommar varit hans patient vid Ramlösa, och framstälde förhållandet, slutande med den reflexionen: “att sjukdomar bortryckte dem nåden ville skona“. Wetterstedt anmälte saken för Karl Johan, och följden blef att Rosenschiöld erhöll kungl. förordnande att hafva tillsyn öfver helsovården inom Malmös häkten. Han blef icke välkommen till dåvarande landshöfdingen Klinteberg, som ansåg sig förfördelad genom R:s åtgöranden, men den undersökning som R. nu företog, visade att sjuknumerären var vida större än de afgifna rapporterna upptagit, och med den makt och myndighet som R. nu erhållit, vidtog han kraftiga åtgärder, så att fångarne erhöllo en bättre behandling; sjukdomsantalet blef snart förminskadt. Men han slutade icke härmed, utan uppträdde som förespråkare för de fängslade och lyckades utverka frihet för mången samt mildring i staffet för andra, hvilka icke kunde undgå att dömas efter lagens stränghet. — Rosenschiölds tillvägagåenden i dessa tilldragelser gjorde honom aktad och ärad bland alla samhällsklasser.

Både om honom och om brodern David, titulär professor samt kyrkoherde i Qvistofta, är mycket skrifvet, bland annat i “Biografiskt Lexikon“ äldre serien, till hvilken vidare må hänvisas. Dessutom har den senares efterträdare som pastor, den framstående riksdagsmannen och författaren, prosten H. Schönbeck skrifvit en monografi om Eberhard Zacharias Munch af Rosenschiöld af intresse. Denna har han välvilligt ställt till förf. förfogande, men omfånget af och ändamålet med detta arbete medgifva icke att utförligare begagna den. Dock må ur manuskriptet meddelas åtskilligt mera märkligt.

Schönbeck anför följande (af Crusenstolpe):

“Vid 18 års ålder, när perspektivet af en lång lifstid är allt hvad ynglingen behöfver, för att fullborda byggnaden af sina tusentals förhoppningars präktiga luftslott, försvinnande sedan och lemnande hjertat hopkrympt och fantasien tom då erfarenhetens vidrörande löser förtrollningen, — vid denna lyckliga ålder pröfvades författaren redan värdig af stormästaren ödet, att erhålla en hög grad i menskliga lidandenas ordensgille. Döden — icke sådan han, tröstande, visar sig för den af lefnad öfvermätte, för den af qvalen, umbärandet och sorgerna uttröttade, för den, som i återföreningen med det käraste han egt och mistat, lofvar sig en varaktig ersättning i en annan verld, i utbyte mot den flyktiga sällhet, som i denna gått förlorad; men sådan han synes den brännande lusten att tumla om i lifvets lekar; sådan han synes åtrån att brottas med svårigheterna för det påräknade nöjet att besegra dem alla; sådan han synes de friska begären, vinkande med retande njutningar; sådan ändtligen dommen synes om en förgängelse utan vare sig vigt eller ära — döden hade redan utsträckt sin tunga, kalla hand öfver den af läkarekonsten öfvergifne, den åt grafven hemfallne ynglingen. Det var i denna förtviflade belägenhet, sedan anhörige redan öfvergifvit tanken att återse honom, och vänner sig emellan uti bref förtäljt hans inträffade död såsom en nyhet för dagen,

— det var då som professor Munck af Rosenschiöld, Eberhard Zacharias, fördes till författarens sjuksäng.

Må hr Rosenschiöld i denna offentliga gärd af en bland de många, hvilka hafva honom att tacka för räddningen undan förgängelsen i otid, finna en vedergällning för sina omsorger, hvilka läraren vid Lunds universitet vägrade att i penningar mottaga af den student som han då återgaf till lifvet“.

“Så inledde den bekante författaren till “Skildringar ur det inre af dagens historia“ den teckning han lemnat af den store läkaren och folkvännen Eberhard Zacharias Munch af Rosenschiölds politiska bild“ säger Schönbeck.

“Samma år dessa skildringar första gången förekommo i tryck“ fortsätter S. “sammanträffade jag ofta med den utmärkte publicisten J. P. Theorell. Vid ett af dessa tillfällen anförde han, af sin erfarenhet om Rosenschiöld som läkare, följande: “för några år sedan insjuknade jag i mars månad i hjernfeber. Sjukdomen visade sig under de första dagarne så betänklig, att min husläkare begärde få tillkalla en af hufvudstadens mest ansedda feberläkare. Oaktadt den stora omsorg de begge egnade mig och den sorgfälliga vård, som kom mig till del, blef tillståndet mer och mer hopplöst och en dag tillkännagåfvo de för min hustru, att jag icke öfverlefde den följande natten. Med användande af läkemedel hade de redan dagen förut upphört. Sedan de aflägsnat sig hviskade min hustru till mig, att hon dagen förut i tidningarne sett, att Rosenschiöld anländt till staden och bad mig på något sätt söka tillkännagifva, om jag önskade att hon skulle tillkalla honom. Jag var fullt redig och förstod allt hvad som sades, men det var mig icke möjligt att angifva mitt bifall till hennes framställning. Jag var mållös och kunde icke röra en lem, icke ens blinka med ögonen, men i den vidöppna blicken tyckte hon sig kunna iakttaga något, som gaf henne anledning antaga att jag icke ogillade hennes förslag. Hon skyndade ut och återkom snart med Rosenschiöld, som med hastande gång nalkades min säng. Han hade inträdt i sjukrummet utan att gifva sig tid att aflägga sitt ytterplagg, och äfven hatten bibehöll han på hufvudet.

Efter det han en stund med skarp och forskande blick betraktat mig, yttrade han med sin sträfva stentorsstämma till min hustru: kalla så fort som möjligt hit fyra starka karlar. Sedan detta skett befallte Rosenschiöld, att de skulle bära mig, qvarliggande i sängen, ut i matsalen. Der öppnade han alla fönster och dörrar. Mig förekom det efter en stund, liksom den flyende anden hade återvändt till mig, och inom en half timme förmådde jag blinka något med det ena ögat och äfven något röra fingrarne på den ena handen. Senare tillslötos fönsterna med undantag af det ena. Något läkemedel användes icke förrän följande dagen och då endast något vin som Rosenschiöld sjelf anskaffat, jag vet icke hvarifrån. Några veckor derefter var jag fullt återställd.“

“Oändligt många dylika berättelser om Rosenschiölds underkurer vid behandling af febersjukdomar har jag hört af patienterna sjelfva upprepas“ fortsätter S. “och några bland dessa äro också af mig antecknade. Under 10 års tid, från 1830 till hans dödsår 1840 vederfors det mig att ofta och stundom dagligen få tillbringa någon timme i hans sällskap. Tvänne gånger anlitade jag honom äfven som läkare, ehuru icke i något svårare fall.

Men de råd och anvisningar han lemnat mig för helsans bevarande voro de bästa jag af någon inhemtat, och de hafva utan tvifvel bidragit till bibehållandet och befästandet af den kropps och själshelsa, hvaraf jag ännu vid min långt framskridna lefnad är i lyckligt åtnjutande.“

“Då jag för honom berättade“ tillägger Schönbeck, “hvad jag här ofvan efter Theorell anfört, yttrade han: “det måste i min personlighet förefinnas något frånstötande och obehagligt; ty med undantag af brunnsgästerna vid Ramlösa, anlitas jag sällan af andra patienter än de som öfvergifvits af andra läkare. Detta är föga angenämt. Men icke så sällan har det händt mig, att då min hjelp under sådana förhållanden påkallats, har jag funnit patienten sjukare af medikamenterna än af sjukdomen, så att, när jag låtit honom upphöra med dessa, har han befunnit sig på bättringsvägen. En och annan har, såsom Theorell muntligen och Crusenstolpe i tryck, velat anse mig ha räddat deras lif. Jag har alltid motsagt ett sådant antagande. Läkarekonsten förmår icke, eo ipso, att rädda något menniskolif. Den kan endast underlätta och befrämja naturens verkan.“

Bland de många stamgästerna vid Ramlösa var äfven den föga mindre, men på ett helt annat sätt namnkunnige David Munck af Rosenschiöld, broder till Eberhard Zacharias, titulär professor såsom i det föregående är nämdt, samt Qvistofta församlings kyrkoherde.

Förf. påminner sig huru han sjelf som student, under middagen på ett värdshus i Lund, åhörde följande samtal när bröderna Rosenschiöld derstädes oförmodadt sammanträffade. David yttrade: “God dag

Eberhard, jag trodde du var i Köpenhamn.“ Eberhard svarade: “God dag David, jag trodde du var i Qvistofta. “Adjö Eberhard“. “Farväl David“.

Beträffande den sistnämde, om hvilken tvänne verkliga snillen en gång tvistade huruvida han borde kallas: “utkast till ett snille“ eller “fragment af ett snille“, hade man fullt ut lika många historier som om brodren Eberhard.

Härtill, liksom till Aftonbladets snabbt växande spridning, bidrog på sin tid och i sin mån de s. k. “Qvistofta artiklarne,“ hvilka L. I. Hierta som “gefundenes Fressen“ begärligt tog in. Om den läsande allmänheten ena gången kunde anse sig fullt berättigad att om dessa artiklar fälla domen: “man eger icke snille för det man är galen“, erhöll den icke mindre en annan gång intryck af att: “man är icke galen för det man är snille“. Mellan dessa båda ytterligheter oscillerade ständigt omdömet, hvilket emellertid alltid fann sig roadt.

Bland de nyss antydde anekdoterna var äfven den att R. en gång hade sålt en häst och uppgifvit när handlen afslutades att: “hästen var utan fel.“ Några dagar derefter kom köparen ursinnig och förebrådde R. att hafva bedragit honom.

Hur så? frågade R.

“Hur så“ ropade köparen än mera retad, hur så? Ni sade mig att hästen var utan fel kan ni neka till det, och hästen är ju blind!

Nå! är det nu hästens fel? svarade R. helt lugnt.

Antagligen godtgjorde han sedermera sitt skämt.

Ofta upprepades den tiden månget impromptu som David kastade omkring sig i glada samqväm. Bland de mest bekante är detta:

»Virgil har lånt utaf Homer,
Tegnér af Oehlenschläger.
Men Rosenschiöld har lånat mer,
Ty han har lånt allt hvad han eger».

Ett annat var af följande lydelse:

»Alla de skatter af silfver och guld,
Jag och bror Eberhard *ärna* förvärfva,
Skall utan hinder den ädle få ärfva
Som *nu* vill betala vår skuld.»

Eberhard Zacharias M. af R. Ramlösas ryktbare brunnsläkare befann sig ständigt på resande fot. När brunnen var stängd, vistades han under mellantiden ömsom i Bruxelles, der den bekante revolutionären Barras besöktes*), ömsom i Berlin, London och Paris, oftast dock i Köpenhamn. Under riksdagarne, i hvilka R. ifrigt deltog som sjelfskrifven ledamot af riddarhuset, uppehöll han sig mest i Stockholm, vanligen endast under terminerna i Lund. Slutligen afled R. på resa till Berlin helt hastigt i Köpenhamn maj 1840. Brodren David dog samma år i december.

Bernhard Cronholm tecknar i förutnämda skildring af Ramlösa detta ställes lysande period på följande lifliga sätt.

“Genom de täta kungliga- besöken hade Ramlösa blifvit ett ställe, der den fina verlden samlades från hela Skåne hvarje sommar. Under de 4 veckor som den egentliga säsongen räckte, var det ett rörligt och praktfullt lif; promenaderna voro vissa tider på dagen fyllda af utsökta toiletter, medan ryttare presenterade sig på engelska fullblodshästar, och en samling af vagnar med frustande spann och guldsmidd betjening bildade en lysande cortège på vägen mellan brunnen och staden. Ungdom, skönhet och talanger firade här sina Olympiska lekar. Hvarje ung flicka som skulle, som det heter, ut i verlden, måste här genomgå profvet för den kritiska areopagen, och det omdöme som här blef fäldt betraktades som en dom från den högsta instansen i gratiernas, ridderlighetens och smakens verld. Det herrskade en etikett, lika sträng som vid ett Gustavianskt hof, och detta gjorde att det var ofta en stel ton, och ett lefnadssätt som i öfrigt föga öfverensstämde med den otvungenhet som den behöfver, hvilken reser till en brunn för att sköta sin helsa. Brunnsgästerna voro likväl fördelade i olika sällskap, och det var egentligen blott de, som voro friska och de som tillhörde de högre samhällsklasserna, som togo del i det kostsamma och lysande lifvet, medan de öfrige lefde mera otvunget och voro åskådare af den lysande ståten.

---

*) Död 1829.

Brunnen hade vid den tiden vissa habituéer, som infunno sig hvarje år. Flera familjer hade boningar der, och andra kommo reguliert hvarje sommar; ungdomen kom gerna dit ty den hade alltid roligt“.

Tiderna förändras säger ordspråket och i våra dagar sker detta snabbare och fullständigare än någonsin. Nutidens Ramlösa är något helt annat än det ofvan skildrade. Sommartiden derstädes, den enda årstid då stället “lefver“, är lifvet näppeligen, oaktadt den stora förändringen, mera allvarligt än fordom, deremot är det bestämdt lättsinnigt på ett mindre fint och angenämt sätt än då.

Inga glänsande spann och ekipager ila snabbt förbi längs vägarne i den förtjusande parken eller mellan denna och staden. Tarfliga "chars-à-bancs" hafva kommit i stället.

Inga kapplöpningar i brunnens närmaste granskap samla numera åskådare från när och fjerran. Dessa hafva efterhand befunnits alltför kostsamma och äro derjemte utdömda som — djurplågeri. De förbi ilande jernvägstågens "hästkrafter" hafva efterträdt dem. Dessutom förevisas på "fjellet" i Ramlösa alltför många "verldsberömda" gymnaster, zigenare som sång- och balett-"artister", trapez-"konstnärer" och grisar i "fri dressyr".

Forna kungliga besök, societets spektakler samt landtliga fester af la haute volée hafva blifvit utbytta mot dansbanans nöjen, ersatta antingen af skönhetstäflingar, "hvarvid utdelas 2 stora pris*) åt de 2 vackraste damerna", eller af svensk-danska lustfarande och föreningar med fanor och standarer vid Söndagsutflygter i öl- och smörgåstidehvarfvet. Härmed är icke menadt att detta skulle vara *sämre,* tvärtom, det ligger ett stort berättigande ej blott deri att folket *vill* och *får* roa sig, utan att det *kan* och *vågar* detta lika väl som fordom aristokratien. Men en "reserverad" plats för denna är icke Ramlösa längre, det har blifvit demokratiseradt. Samtalen äro aflösta af festtalen. Farao- och roulette-spelen, som öfvades dygnet om i paviljongen n:r 4, äro utbytta mot de många postförskotten med lotterisedlar från danska kollektörer, hvilka inhösta ännu mera penningar än hazardspelets markörer fordom. Detta är icke heller *bättre,* men det är så.

Ingendera, hvarken den gamla tiden eller den nya, har gifvit sig tid att tänka på en vers, som är anbragt å taflan ofvanför sparbössan i backen midt emot källan, sägande:

---

*) Vanligen klädningstyg.

»Har du något mer än dagligt bröd,
Har du dertill helsans goda gåfva,
Ömma då för andra likårs nöd,
Det är ock ett sätt att Gifvarn lofva.»

Mängden skyndar förbi.

Kungl. lustslottet Sofiero, norr om staden utmed kusten, bildades ursprungligen af mensalhemmanet n:r 1 $^3/_8$ mtl Skabbelycke; hvilket med städjorätt innehades af filos. doktor S. Åberg och år 1864 afträddes till dåvarande Hertiginnan Sophia af Östergötland, hvilken samma år af kabinetts kammarherre G. Geijer inköpte angränsande hemmanet n:r 1 $^1/_4$ mtl Stubbarp, hvarefter genom egoutbyte anslogs från både Skabbelycke och Stubbarp frånskiljd jord till mensalhemman, dit stall och logbyggnader förflyttades och ombyggdes. Det på Skabbelycke — hvars namn förändrades till Sofiero — förut af doktor Åberg uppförda boningshuset tillbyggdes i längd och höjd samt med flere torn.

År 1874 inköptes och förenades med Sofiero ytterligare ett angränsande hemman n:o 1 $^1/_4$ mantal Stubbarp.

Åren 1875—76 företogs en genomgående restaurering af slottsbyggnaden, då äfven boningsrummens antal ökades.

År 1877 uppfördes nya ladugårdsbyggnader och arbetarebostäder, de förra delvis gjutna af stenkolsaska och de senare uppförda af rödt tegel.

År 1878 ombygdes och utvidgades slottets stallbyggnad.

Egendomen, hvars hela areal utgör c:a 250 tunnland, eger egentligen mager jordmån, men har blifvit mycket väl skött och väsentligen förbättrad, vackra skogsplanteringar hafva företagits, parkerna blifvit betydligt förstorade och förskönade.

Sedan egarinnan af Sofiero inköpt kronoskatterusthållshemmanet n:o 1 $^{5}/_{24}$ mtl. Filborna*) utbyttes år 1881 detta, äfven i Helsingborgs landtförsamling belägna, hemman, med myndigheternas och församlingens samtycke samt enligt Kungl. Maj:ts resolution, mot förut reglerade mensalhemmanet Skabbelycke, hvarigenom detta senare fått naturen af kronorusthållshemman och Sofiero i sin helhet blifvit enskild egendom.

Sådan är den prosaiskt materiella delen af Sofieros historia och utveckling, visande huruledes detta, från att hafva varit en enskild persons sommarbostad, förvandlats till ett furstligt lustslott, som i fråga om belägenhet och poesi i anordningar söker sin like.

"När man från Helsingborgs norra hamnarm — säger Orvar Odd **) — låter blicken följa den svenska kusten uppåt Kattegat, upptäcker man bortom den mörka Pålsjöskogen, bortom ännu en annan skogbevuxen höjd, en väldig blågul flagga, vajande stolt öfver trädtopparna och öfver åtskilliga små tornspetsar, hvilka med fina konturer teckna sig mot horizonten. Herresätet, borgen, villan, som krönes af denna präktiga flagga, döljer sig för öfrigt helt och hållet bakom en tät skog, hvilken från den temligan höga landåsen sträcker sig ända ned till stranden, och i sjelfva verket skulle derför dessa tornspiror och denna flaggstång taga sig temligen hemlighetsfulltut, så framt ej hela verlden visste att der borta ligger det sedan några år så ofta omtalade *Sofiero,* Hertiginnans och Hertigens af Östergötland nuvarande sommarresidens. Hvad man i närvarande fall från Helsingborgs hamn *icke* ser, derom kan man eljest lätt personligen och med egna ögon vinna all nödig kännedom, enär det är föga mer än en fjerdingsvägs promenad dit ut; i hvad fall som helst icke längre än till det eljest så lifligt besökta Ramlösa åt motsatta hållet.

---

*) Namnet lärer ursprungligen varit Fölborna och, enligt hvad af detta synes angifvas, i forntiden hästhage under Helsingborgs slott. (Follin-Wieselgren.)

**) Nyare Helsingborgs Posten den 16 augusti 1866.

Det är bekant, att ännu för blott några få år sedan var allt detta något, som ingen menniska hade anat. Sjelfva landskapet var endast en af dessa vackra tankar, som naturen så ofta i stilla tillbakadragenhet tänker *för sig sjelf,* men som förut genom en lycklig händelse eller genom en eller annan peripatetisk filosofs mera skarpsynta undersökningar blifva närmare påaktade och yppade för verlden. En enskild man med natursinne, bildning och smak upptäckte en vacker dag denna hittills så undangömda skönhet, liksom forskaren upptäcker i någon förut förbisedd eller föraktad lunta en eller annan perla af snille eller af poesi, liksom botanisten midt i vildmarken upptäcker en sällsynt blomma af hänförande behag. Den förste upptäckaren kom emellertid icke att behålla stället längre, än just jemt och nätt den tid, som behöfdes för honom att praktiskt visa, hur mycket, som skulle kunna deraf göras*). Att det ur hans hand gick öfver i den nuvarande egarens och ingen annans, var en ny lycklig händelse; ty att den fordna torplägenheten så hastigt förvandlades till ett furstligt slott, är visserligen i och för sig ett slags fésaga, men hvad som härvid är en omständighet af särdeles afgörande vigt, är att med afseende på hela anläggningen förvandlingen verkställts under just sådana auspicier, genom hvilka ställets alla poetiska motiver blifvit i främsta rummet med verklig pietet bevarade och konsten icke gynnad på naturens bekostnad.

---

*) Hågkomsten häraf förvaras genom en inskrift, inhuggen på en minnessten vid hufvudgången ned mot stranden. »Från detta ställe syntes Kronborg då Sofiero anlades år 1865». Under de tjugo flydda åren har skogen hunnit att växa upp i lummig prakt.

Sofiero, som landskap betraktadt, är alltså ännu alltid icke annat än en ursprunglig bok- och ekskog med vilda branter och afsatser, med fantastiskt slingrande *stigar,* — om vägar i egentlig mening kan här knappast bli fråga — med djupa skuggor och här och der verkligen underbar clair-obscure, med en liten bäck, som i allehanda nyckfulla kryssningar söker sig väg nedåt stranden, samt ändtligen med sundets mörkblåa vattenspegel så godt som invid sin fot. På en och annan liten anordning och jemkning kan man utan tvifvel märka, att trädgårdsmästaren här nyligen varit framme, men dock med lätt hand och med artistiskt öga; det har af skogen blifvit en *park,* men på ett så okonstladt och naturligt sätt, att man här knappast misstänker spadan eller knifven, än mindre den förfärliga "träd-upprotaren." Om hela denna parkanläggning så till vida har sin alldeles särskilda karaktär och i romantisk skönhet söker sin make, är slottets, det nya furstliga sommarresidensets sjelfva *belägenhet* i måhända ännu högre grad ovanlig, man torde kunna säga i sitt slag ensam. Byggnaden är uppförd på en stor platå, en verklig högslätt. Anländande genom en liten skogsdunge, finner man plötsligen framför sig en stor, öppen plats, en engelsk “bowlinggreen“ af väldiga dimensioner, omgifven af lummiga trädpartier på ömse sidor. Jordmånen tyder på ett fullkomligt slättland; sjelfva den vidsträcka gröna ängen är jemn som ett golf. I fonden af denna med finaste raygräs-sammet öfverdragna öppna plats ligger Sofieros slott. Det är icke uppfördt i det slags stora stil, att man derpå kan tillämpa benämningen “imponerande“, men är dock af så pass betydliga dimensioner, att det fullkomligen “beherrskar situationen“ och att det “tager sig ut“, till och med på det rätt ansenliga afstånd, hvari det ligger från stora landsvägen. Det är framför allt pikant och af en viss *underhållande* egendomlighet; det vinner genom att betraktas och betraktas om igen. Detta är nu hufvudfaçadan; och vänder man sig från dennas stora dubbeltrappa tillbaka för att kasta en blick öfver terrängen åt detta håll, har man visserligen ett ganska täckt sceneri framför sig, men intet som skulle göra stället synnerligt märkvärdigare än ofantligt många andra herresäten, till och med i Skåne. Begifver man sig nu deremot rundtomkring byggningen och ankommer till dess motsatta långsida, hvilken öfverraskning! hvilket trolleri! hvilken nästan förbländande scenförändring! Slottet visar sig här vara lagdt nästan vid yttersta “randen af en afgrund“, det är i sjelfva verket knappast mer än en liten blomsterterass, ett fint brokigt band, deri namnet “Sophie“ blifvit med ridderligt galanteri utbroderadt förmedelst hundratals små blommor, det är, säga vi, egentligen icke mer än denna lilla terrass, som skiljer byggnaden från bråddjupet, men detta bråddjup är *skogen.* Den djupa herrliga bokskogen, som på denna sida sänker sig helt tvärt ned till stranden och som med sina *toppar,* —

detta är det originella och till och med naturmärkvärdiga — bildar en grönskande sluttning uppifrån den slätt, hvarpå slottet är uppfördt, allt längre och längre ned emot hafvet. Och rakt ut öfver denna *försänkta* skog möter ögat sundet, uppfyldt af seglare, den danska kusten, hvilken här genom någon optisk illusion, nästan tecknar sig så närbelägen, som blott på ett bösseskotts afstånd, Kronborgs udde, som, från denna sida sedd, sticker långt ut i sjön, och med ytterst skarpa lineamenter skiljer sig från sin bakgrund.

Uppe från slottets fönster, balkonger och terrasser, har man naturligtvis hela denna tafla, sundet med Helsingör och Kronborg nästan midt öfver, med det öppna Kattegat i norr, ännu långt friare och mera storartad, än nere vid byggningens fot; och kastar man sedan härifrån blicken nedunder sig, ser man ut öfver idel löfkullar, dessa bokskogens alla mjukt afrundade kupoler, bildande tillsammans ett enda sammanhängande tempelhvalf; det är någonting herrskaremessigt och i sanning furstligt, att på detta sätt se idel *kronor* vid sina fötter.“

En half mil norr om Sofiero ligger Kulla-Gunnarstorp.

Om dessa båda ställen skola jemföras med hvarandra, torde kunna sägas att Sofieros läge är naturskönt men på ett alldeles eget och särskildt sätt; Kulla-Gunnarstorps är visst icke mindre fagert men på ett mera vanligt och allmänt skånskt. Vid båda dessa ställen finnas vackra utsigter, sundets vatten, grönska och lummiga parker, men hvad som vid Sofiero är sammanträngdt och så att säga rätt upp och ned, är vid Kulla-Gunnarstorp mera jemnsides utbredt.

Slottet på det senare stället är utan jemförelse större än på det förra. Sofiero är, om man så vill, mera hvardagshemtrefligt, Kulla-Gunnarstorp mera rent af kungligt.

Det *nya* slottet (ty innan man hinner fram till detta finnes äfven ett *äldre,* omgifvet af djupa vallgrafvar, med minnen från förflutna århundraden), byggdes år 1868 af grefve Baltzar von Platen, son till Göta kanals bekante skapare och gift med enda dottern till excellensen de Geer, med hvilken han erhöll detta praktfulla ställe. Den nya slottsbyggnaden är endast tidtals bebodd.

Bland pikanta motsatser kan anföras tvänne utsigter. I söder visar sig en vy af Kronborgs slott, plötsligt framträdande genom skogen, liksom i ramen af en miniatyr-medaljong, under det att man i norr, från altanen på det högsta tornet, har den friaste, herrligaste utsigt mot Kullens blåa berg.

Den främling, som icke vill inskränka sina besök till allenast Helsingborgs närmaste granskap, till Pålsjös vackra bokskog, till några timmars eller en half dags vistande vid Ramlösa, Sofiero och Kulla-Gunnarstorp, som önskar att se något mera af detta så mycket omtalade och berömda granskap, bör icke försumma att företaga en utfärd, hvilken under en tid af endast tvänne dagar kan med lätthet verkställas, bör resa antingen på ångbåt i sundet utmed skånska kusten till Kullaberg, samt med jernväg tillbaka längs samma kust, eller ock fara i motsatt riktning, landvägen bort och sjövägen hem. Emellertid torde det *förra* sättet, med afseende på de båda slutpunkterna, vara just det på hvilket dessa visa sig mest till sin fördel och hvarpå utfärden tillika lättast är verkställd.

För sådant ändamål går han någon hvardag —

när tilloppet är mindre än på söndagen, då lustresande påträffas i hvar vrå, och de oundvikliga föreningsutfärderna ega rum med all deras trängsel, sjösjuka och "avec" — förmiddagen kl. 11: 30 ombord på ångfartyget Höganäs och anländer kl. 2 till Mölle fiskläge vid foten af Kullen. Biljetten dit kostar endast 2 kr. och dessa kan han betala i god ro under vägen, liksom befunne han sig på någon af de stockholmska ångsluparne till Djurgården. Han passar naturligtvis på någon vacker dag, och sittande på däck ser han ångbåten, vid utloppet ur hamnen, efterhand fara förbi "suckarnes udde", ser Kärnan öfverst på åsen, kallbadhuset med sina torn, villorna vid stranden och viadukten. Pålsjö herregård börjar sedan att komma fram ur skogen, derefter Sofieros många slottsspiror under det att på motsatta sidan Kronborg framträder liksom i profil. Udden på hvilken detta ligger står skarpare fram ur det danska kustlandskapet liksom Wikens, stadslika fiskläge ur det svenska, och båda som voro de i färd med att komma upp ur vattnet. Han ser de många danska villorna sträcka sig nästan som ett perlband längs strandvägen, Marienlysts alla badbyggnader, Hellebæks till villor ombygda fiskläge och slutligen Odenshöj till venster, samt Kulla-Gunnarstorps furstliga, nejden beherrskande slott till höger. Kullens blånande höjder har han alltjemt midtför sig, och är så sysselsatt att betrakta de växlande taflorna å ömse sidor det väna sundet, att det förekommer honom nästan som en öfverraskning då fartyget inlöper i Höganäs hamn. Denna är prydlig och gör ett större intryck än Helsingörs mer kostsamma, men mindre anslående.

Färden fortsätter sedermera förbi det ena fiskläget efter det andra, hvilka på den flacka kusten tyckas, äfven de, stiga med ett enda fotsteg upp på stränderna. Kockenhus och Krapperup resa sig öfver dem vid foten af Kullens derstädes delvis skogomkransade höjder, och slutligen inlöper ångbåten i Mölle hamn.

Der är närmast omkring både kalt och fult, men han stannar icke längre än jemt upp den tid som erfordras att komma derifrån. Vanligen äro tillmötes vid hamnen väntande vagnar, och således genast att tillgå.

En af dem förer honom snart uppåt den branta vägen som leder till fyren. Första delen af vägen är bygd med stensättningar, ofvanpå hvilka stenmurar äro anbragta till värn mot de nedunder befintliga bråddjupen. Öfver dessa murar ser han, mer och mer djupt under sig, hafvet, fisklägena vid stranden, lemningar af gamla befästningar, samt längre bort Höganäs ångskorstenar samt deras i luften uppåtstigande stenkolsrök. Han ser danska landet, snedt öfver, allt mer vika undan och försvinna vid den nordligaste udden af Seland med Gille läge, samt, närmare Kullen, Svinbådarnes fyrskepp; derefter böjer landsvägen af åt höger, och kommer in i en vacker, lummig bok- och ekskog.

I midten af denna framträder en öppen plats, den s. k. “Skalle-backe“, samlings- och dansplats sommartiden för Kullens ungdom. Här bör han stanna samt bege sig af till fots, helst med någon van ledsagare, utför den branta gångstig som genom skog och backar för honom ned till det bekanta “Josefinelust.“ Der har han tillfälle att ströfva sig trött bland mängden af gångstigar, hvilka mer eller mindre oväntadt förer honom än utmed, än på brädspångar öfver bråddjupen. Sitt namn har stället, ett af Kullens mest vildt romantiska, erhållit, efter ett besök som drottning Josefina vid något tillfälle der gjorde, då i en af dervarande grottor förfriskningar intogos. Stående på en för ändamålet byggd altan ser han i djupet, rakt nedunder, böljorna bryta sig mot de spetsiga, splittrade granitblock, hvilka under någon forntidens naturrevolution lossnat och nedrasat, å ömse sidor bildande nederst i djupet de mest underliga små hamnar, i hvilka båtar när hafvet är lugnt kunna ingå, men, när detta är upprört af nordvestlig storm, lätt slungas hän och inom ett ögonblick krossas mot de sönderslitna klippblocken. Stället är oerhördt vildt, men öfverallt der en bergremsa, hur liten som helst, låtit matjord bilda sig och fastna på den brådbranta vägen utför med vårbäckarne, der hafva lind och bok slagit rot, der blommar en rik flora, der dofta liljekonvaljer och der sjunga näktergalar. Han har svårt att slita sig lös ur den förtrollning som griper honom med underlig makt, äfven om han varit och är en van alpvandrare, och i Italien, i Schweitz eller i Norge förut gjort sig förtrogen med långt högre och större bergmassor. Han känner der hela sanningen af Ehrensvärds snillrika yttrande om bergen i det sachsiska Schweitz: “trakten är vacker; hvad som finnes och försvinner för ögat i Italien gör nu en stor effekt, små strömmar, små berg.“

Vägen fortsätter från Skalle-backe alltjemt i skogen till de s. k. Kullagårdarne, der alléer planterade utmed vägen plötsligt möta ängar med betande boskap, åkrar med böljande säd. Derefter vidtaga ännu högre upp icke obetydliga barrskogsplanteringar, verkstälda af fideikommissarien till Krapperup, hvilken eger och innehar största delen af Kullen. Slutligen når han upp till fyren från hvilken en storartad utsigt visar sig, något åt höger afbruten af halländska kusten med Hallands Wäderö, men midtför i norr obegränsad utåt hafvet; åt venster har han inloppet till sundet med seländska kusten i fjerran och i söder, i fogelperspektiv Höganäs och den skånska slätten.

En resande i början af vårt århundrade skildrar på följande sätt Kullens fyr: *) "den står ödsligt, nästan på branten af klippan, likasom vid verldens ända, skild från menskligheten, skild från all vegetation och skådande intet annat än luften och hafvet, eller i omvänd blick de stela klipporna. Äfven dessa ega rysliga spår af förstöring. Djupt fårade, brustna i skarpa knaggliga former genom vågornas våldsamma ras, visa de ej annat än taflor af förödelse, hotande döden åt den som nalkas deras brådstörtning. Och till detta ställe min vän! har nöden hänvist en af våra bröder! Beklaga med mig, att behofvet kan drifva en af våra likar till ett sådant boningsställe, der han, aflönt in summa med 100 Rdr Riksg., måste försaka all lifvets hugnad och beqvämlighet, och inrymd med sitt fattiga hushåll i en usel, dyster boning, måste uppoffra sjelfva hvilan att värja rikedomens seglande skatter! Och beundrom tillika, att modet och glädtigheten ej alldeles flytt från dessa varelser!" Om än denna beskrifning i dåvarande stil *nu* förekommer något öfverdrifven, emedan fyrtornet och fyrvaktarens öde långt ifrån är så hemskt som beskrifningen låter förmoda, innehåller den dock åtskilligt för alla tider tillämpligt med afseende å bergsformerna på stället. Nästan lodrätt ned under fyren är det s. k. "Silfpickarehålet", som erhållit sin benämning efter försök hvilka äro gjorda att der finna en förmodad silfvermalm, men sedermera, liksom de flesta andra grottor i Kullen, varit använd till ypperliga gömställen för smugglaregods.

---

*) »Bref under nya resor i Sverige af Joh. Carl Linnerhielm». Stockholm 1801.

Strax bredvid detta finnas "kiökken-möddingar" från urtiden, vid åtskilliga tillfällen undersökta och genomletade af Professor Nilsson i lifstiden.

Sedan allt detta hunnit beses, företages återvägen utför ned till Mölle, hvilket ånyo passeras, hvarefter vägen fortsätter utmed foten af Kullen, med Kockenhus herregård till venster och Krapperup till höger; slutligen far den resande tvärt öfver Kullens sluttning i öster förbi Stubbarp ned till Arilds läge på norra sidan af Kullen, dit han hinner anlända på aftonen en god stund innan solen gått ned. Arilds läge är utan all fråga perlan icke blott bland fisklägen, utan perlan jemförd med snart sagdt hvilken annan punkt som helst på den skånska kusten.

Anländer han dit liksom förf. vid den årstid då fruktträden stå i blom, finner han det täcka Arildsläge liksom öfversålladt med äppleblomster, regnande ned vid hvarje starkare vindflägt. Trädgårdar med blommande buskar och växter omgifva öfverallt de väl vårdade enkla boningarne, alla försedda med förstuguqvistar, icke "verandor", prydda med klängväxter.

Skelderviken utbreder här sin vida vattenspegel. Engelholm synes långt österut inne i viken, Torekow midt öfver på andra sidan, Halländska kusten förlorar sig i norr i ett blånande fjerran; utanför varsnas Hallands Wäderö under det att i söder Kullen reser sig omedelbart öfver fiskläget, hvilket ligger en vänlig leende afslutning af bergets, på denna sida, ännu brantare, mörkare och dystrare klippor.

Om han nu icke är alltför trött af resan och vandringen uppe på Kullen, ej heller alltför rädd för möjligen blifvande sjösjuka, bör han uppgöra om någon af ställets lots- eller fiskarbåtar, för en segeltur utmed denna norra sida af Kullen. Detta är en färd som mängden af turister vanligen ej besvärar sig med, men han skall icke ångra den.

Hvarje egendomligare klipp- eller grottformation nere vid vattnet eller uppåt berget har sina särskilda benämningar, efter och mellan hvilka fiskrarne lägga ut sina garn. Mellan "Högkull" och "Djupadal" finner man, närmast åt Arildsläge till, klipporna "Hvita Kerstin och Fiskaren", "Gök-boet" och en grotta hvars ingång lärer vara c:a 7 alnar hög, med plats derinne för mellan 30 à 50 personer, vidare "Gåshålan", "Kettiln", "Porten", "Kyrkan", "Torget" och "Syftingshål", det sistnämnda en grotta med 7 och 8 alnars höjd vid ingången, sedan af manshöjd, hvilken leder till en lång gång, en af sagans många vägar in till trollen i berget, men som längre in aftager i höjd. Mellan "Djupadal" och "Josefinelust" träffar han en klippa der vågsvallet brutit sig igenom till ett hvalf, så att man vid lugnt väder med en liten båt kan färdas derunder; längre fram har man "Sockertoppen" och "Vinkällaren" besökt af Konung Oscar II, och är nu åter framme vid "Josefinelust". Detta, som han förut sedt ofvanifrån nedåt, synes nu nedifrån uppåt. Allt emellan under färden påträffas der och hvar, då gräs och grönska finnes, betande kor och får, om hvilkas mod och gymnastikförmåga, för att icke säga rediga hufvuden, man får en bättre föreställning än eljest, helst det ej sällan lärer hända, att råbockar, af hvilka icke så få finnas nästan vilda på Kullen, under sina djerfva hopp öfver bergsklyftorna, falla ned och slå ihjäl sig.

Har den resande äfven turen att vinden friskar i, så hör och ser han, förutsatt att sjögången icke skrämmer, ett skådespel hvars skönhet han sent skall förgäta. Vågornas dån när de bryta sig emot klipporna, deras brus emellan dem, skummet som yr högt upp, utsigternas ständiga växling i solnedgången, allt efter som båten sjunker ned i dälderna mellan vågorna, eller höjer sig upp på deras toppar, erbjuder och efterlemnar oförgätliga syner, hvilka väl kunna förklara hvarför Arildsläge är ett älsklingstillhåll för skalder, målare och konstnärer.

Icke minst bidragande härtill är ej blott trefnaden i det täcka fiskläget och naturens storslagenhet, utan ock folkets enkla godmodighet. Hos "Mor Silla", den moderliga vännen och värdinnan för allt hvad resande heter, anträffas en minnesbok, värd att studera. Der finner man Arildsläge prisadt både på vers och prosa, finner engelska, tyska, danska, norska och svenska målarenamn. Man inhemtar t. ex. att botanisten Prof. N. J. Andersson med familj en gång varit derstädes, äfvenså skalderna C. D. af Wirsén samt A. U. Bååth, målarne Adelskiöld och Olof Jernberg åren 75, 76 och 1878, Carl Skånberg likaledes 1878, Axel Nordgren 1880, Alfred Wahlberg 1883, Jakob och Axel Kulle 1884. Man finner norrmannen Tidemand och danske marinmålaren Sörensen, hvilken sistnämde varit der icke mindre än sammanlagdt 7 år, och slutligen ser man Prins Eugéns namnteckning vid ett besök i Arildsläge den 15 Juli 1880.

I ny Illustrerad Tidning för 1867 finnes en utmärkt teckning öfver Aridsläge af A. T. Gellerstedt, samt i årgången 1868 likaledes goda teckningar af densamme öfver bergspartier från Kullen.

I midten af fiskläget ligger Arilds kapell och nedanför detta vid stranden uti vattnet en sten, der man med någon inbillningskraft kan föreställa sig att en urhålkning i densamma liknar en menniskokropp, tillkommen på en tid då klipporna måste hafva varit betydligt mjukare än nu, emedan sagan förmäler att Arilds lik just der dref i land och bildat denna urhålkning.

Många äro sägnerna som blifvit fästade vid Kullen på olika ställen deraf och under olika tillfällen. I alla tider har Kullen egt ett stort inflytande på folkets sinnen å ömse sidor sundet, kanske ännu mera dock i Danmark än i Skåne.

I sitt verk om skånska herregårdar yttrar Gustaf Ljunggren:

“På den vestligaste udden i norra delen af Skåne stå Skandinaviens sydligaste klippor, ett väldigt milslångt granitblock, splittradt i tallösa klyftor och sällsamt brutna spetsar och taggar; ehuru det öfverhufvud taget är kalt, finner man dock på några ställen i dälderna skog och plöjda fält. Det står der, ett kolossalt stenmonument, och intygar att äfven slättlandet Skåne utgör en del af bergslandet Sverige; och det är derföre icke underligt, om skåningen egnar sitt Kullaberg samma kärlek och beundran, som den fattige mannen hyste för sitt enda får“.

Men för Danskarne innebär Kullen ändock vida mera. Ty utom att Kullen för dem är i långt högre grad “den fattige mannens enda får“ i fråga om bergsnatur, utom att den enastående klippmassan utgör icke blott ett präktigt sjömärke, så är den detta äfven så till vida, att när den resande från Danmark ser Kullens blånande bergsformer bilda trenne spetsar, så vet han sig vara *halfvägs* i sundet, utom att, för icke få vackra utsigter utmed kusten upp åt Selands nordligaste udde, eller långt in i landet såsom från Fredensborgs slott, Kullen utgör slutpunkten i fjerran, eger Kullaberg för danskarne äfven en större historisk betydelse, är ett föremål för flera af deras sånger och sagor.

Att "hönsa" för Kullen var sedan långt tillbaka ett gammalt sjömansbruk, men är nu aflagdt. Det anföres här såsom ett bevis på den märkliga plats Kullen intog i de skandinaviske sjötarandenas föreställning. Der var "linien" som af dem passerades mellan Östersjön och Nordsjön. Plägseden bestod deri att hvar och en sjöman, som första gången seglade förbi Kullen, fastbands vid masten och vattenöstes. Resande kunde undgå detta endast ifall de gåfvo hederliga drickspengar till besättningen, med hvilka sjömännen sedermera gjorde sig glada då de kommo fram till Helsingörs redd.

Äfven i Danmarks historia framträder Kullen på ett särskildt sätt.

Man har en berättelse om Konung Waldemar Seier*) att då han någon dag, under sista tiotalet af sin lefnad, mellan 1230—41, skulle stiga till häst, det rann honom plötsligen i sinnet, huru hans söner skulle tumla om i fejd med hvarandra när han en gång var nedmyllad i sin graf, och detta lade sig så tungt på sinnet att han blef stående stilla med foten i stigbygeln, nästan en hel dag försjunken i djupa tankar. Efteråt frågade en af hans förnämsta riddare honom hvad det var han så hade tänkt på, hvartill konungen svarade: “res öfver till Sverige, (Skåne) der bor en riddare som heter herr Bonde, han kan säga dig det,“ Riddaren reste som konungen hade sagt, och Bonde svarade enligt rimkrönikan:

---

*) Se Danmarks historie, 2 del, fortalt af Ludv. Chr. Müller, Kjöbenhavn 1837.

»Din Herre, han sade, han tænkte deraa,
Hvorledes det skulde hans Sønne gaa,
Naar han var gangen af Live.
Men sie hannem det for Sanden saa,
At Ørlog og Tvedragt skulle de faa,
Dog skulle de Alle Konger blive.

Denne “Bonde“ omtalas af Hvitfeldt som en bergsman och spökelsefigur på Kullen. Han göres af Ingemann i dennes “Waldemar Seier“ till ett mystiskt föremål för dikten, och skildras deri såsom en med öfvernaturliga kunskaper begåfvad astrolog och siare.

I anledning af Kullamannens spådom gör Holberg den knipsluga anmärkningen att kungen sjelf, som kände sina söners karaktär, borde kunna bättre förutse framtiden än Kullamannen, men Hvitfeldt förtäljer att, till följd af denna Kullamannens spådom, Waldemar lät utskrifva en herredag öfver hela riket, och talade der om den split och oenighet som han fruktade skulle efter hans död utbryta mellan hans söner, samt förmanade dessa att hålla vänskap och lefva såsom bröder, samt icke tvista med hvarandra till deras eget och till Danmarks förderf. Han menade sig hafva delat riket så dem emellan, att hvar och en kunde åtnöjas med hvad han fått.

Detta erinrar senare rätt mycket om Gustaf I:s åtgärder, hvilka som bekant, hvad Sverige beträffar, slogo lika illa ut som Waldemar Seiers försök att efter sin död leda Danmarks öden. Emellertid utsåddes ett tvistefrö som, under halfannat århundrade, gaf en riktning åt Danmarks historia, hvilken först genom Waldemar Atterdag fick sin afslutning.

Från Arildsläge bör den resande under färden söderut taga vägen om det gamla Krapperup med dess storartade park. Få ställen erbjuda rikare och mera omväxlande utsigter än detta. Mot norr reser sig det ofvan skildrade Kullaberg, i vester slutar sundet och hafvet vidtager med obegränsad utsigt och många seglare, i öster och söder utbreda sig den vida skånska slätten med alla sina byar, kyrkor och åkerfält. En lång allé förer upp till herregården, hvars hufvudbyggnad är på alla fyra sidor omgifven af en bred och djup vallgraf öfver hvilken stenbroar leda. Närmast i norr, vester och söder ligger trädgården och bakom denna åt hafssidan utbreder sig parken, hvilka tillsammans lära enligt uppgift upptaga icke mindre än 40 tunnland. Krapperup är en af Skånes äldsta gårdar, och var redan i början af medeltiden egd och bebodd af mäktiga adelsslägter.

Öfver en flack, vidsträckt och enformig slätt går landsvägen derifrån i närheten af sundet till Höganäs. Detta är sålunda synligt på långt håll; ett Sveriges Newcastle om än i miniatyr.

Af hvem de första stenkolsbrotten i Skåne blifvit gjorda är obekant; år 1650 lärer (enligt Follin-Wieselgren) danske rikshofmästaren Joachim Gersdorph, Axel Urup på Bälteberga, Ivar Krabbe på Jordeberga och Otto Kragh undfått kungl. privilegium på ett stenkolsbrott vid Helsingborg, som der låg på Krabbens egor. De tvänne första åren förunnades dem att bryta stenkol utan afgift, men sedan skulle kronan hafva hvar 10:de tunna. Kronohemman, som lågo närmast grufvan, fingo de såsom ett grufvefrälse, så att när intressenterna betalte böndernas årliga skatt, räntor och landgillen till kronan, egde de rättighet att begagna dem till arbete vid stenkolsbrytningen, likasom frälsehemmanen bönderna till sina landtbruk. Allt arbetsfolk vid stenkolsverket var fritt från kungl. skatt och tunga. Denna grufva anses vara den, som låg vid Tinkarps grafvar. År 1658 blef Skåne en svensk provins. Bolaget gick öfver ända och stenkolsbrytningen vid Tinkarp bedrefs derefter af egaren till Krapperup. Borgmästaren Paulin i Helsingborg hade öfverinseendet och styrelsen vid stenkolsbrottet. År 1681 vardt han af grefvinnan Maria Sophia de la Gardie, som rådde om Krapperup, stämd till Helsingborgs kämnersrätt. Af de vid undersökningen framlagda handlingar befinnes att år 1675, från den 3:dje Juni till den 30 November, hade i Tinkarps stenkolsgrufva upptagits 1990 tunnor, ehuru i grufvan, som undersökningen förmäler, då på långt när icke arbetades med den drift som i de förra åren.

"Helsingborgs stad lärer äfven haft sitt eget stenkolsbrott ute vid stranden och Nyborgshusen. Uti rådstuguprotokollet af den 30 Mars 1685 andrages, att de som bodde i Nyborg uppgräfde stadens grund och utan lof bröto stenkol, hvaraf de några hundrade tunnor utmätt och sålt staden till prejudice, hvarföre de borde tilltalas. År 1686 togos riksdagspenningarne till borgmästaren Langh af det som stenkolsbrottet kastat af sig. Ar 1689 då räkenskaperna för samma stenkolsbrott afslötos, befanns dess behållning vara 650 dlr. 15 öre s:mt. År 1695 nedlades grufvan efter den då var så litet lönande, som protokollet af den 25 Juli samma år utvisar; den låg derefter glömd till år 1727 då Bergscollegium begärde undersökning om densamma. Staden förebar sin oförmögenhet att åter upptaga grufvan, afsade sig all rätt till densamma, men Bergscollegium lofvade foga anstalt om dess upparbetande ånyo; den ligger dock emellertid orörd intill denna dag“. *)

Utom stenkol finnes på stadens grund, så väl som vid Pålsköp och Tinkarp, en fin sandsten, hvilken höggs till slipstenar och brynor, hvaraf en ansenlig myckenhet fördes dels till Danmark dels åt Småland och Halland. Uti rådstuguprotokollet af den 5 September 1684 beslöt magistraten, att de som arbetade i stadens stengrafvar, skulle betala samma afgift till staden, som gafs vid Pålsköps grufva.

År 1576 begyntes Kronborgs slottsbyggnad, och den huggna sandstenen till densamma hemtades (enligt Follin) från Helsingborgs, Pålsköps och Laröds stengrafvar.

Höganäs stenkolsbruk, till hvilket vi nu hunnit fram, förlorade $^2/_3$ mantal i Fjerrestad, 2 mantal i Rya och 6 andra hemman, år 1766, på hvilka skatteköp beviljades åt innehafvarne; “emedan stenkolsbruket icke kan räknas bland de ädlare verken.“ **)

Grefve Ruuth är den som har förtjensten af de *stora* anläggningarna vid Höganäs. Han lät undersöka hela kusten mellan Helsingborg och Kullen. Då befanns Höganästrakten erbjuda de största fördelar för stenkolsbrytning. Stafford, en Engelsman från Newcastle, inkallades för att efter engelsk metod drifva grufarbetet. "Omkring år 1812 var årliga afkastningen från grufvorna 60,000 t:r stenkol; och 260 arbetare sysselsattes derstädes. Fiskläget Höganäs tillväxte i folkmängd och välstånd, och egde redan år 1804 utseendet af en stad. De prydliga och massiva byggnader, som blifvit uppresta i följd af denna anläggning, den lifliga skeppsfarten vid en kust, som tillförne var mindre besökt, och den odling som utbredde sig öfver öde nejder, bevittnade företagets framsteg, och de nyttiga verkningarna af en anläggning, afsedd ej blott att ersätta bristen på skog, utan att lyfta välståndet på den ort, der stenkolsschakterna bearbetades".

---

*) Follin-Wieselgren.

**) Abraham Cronholms Skånes historia.

Den resande anländer först till sjelfva bruket, hvars skorstenar, stenkolsrök och sot, maskiner, anläggningar och fabrikater göra det mest olikartade intryck, jemförda med Kullen. Det är en helt olika verld, dessa båda ställen, ehuru skilda af endast $^3/_4$ mil. På det ena, branta klippor med bråddjup, grottor och bergsspetsar, skogbeklädda höjder, fogelsång och enslighet, många minnen, många sägner, hafvets brus och ställets vilda romantik; på det andra, liknande en ofantlig, delvis bränd fläskpannkaka anrättad och inrättad för industri och förvärf, anläggningar med surrande hjul, gnisslande maskiner, sotiga arbetare och lera formad till husgeråd, rörledningar och byggnadsmaterial af olika slag.

Ett stycke längre bort är Höganäs Ryd. Der ligga stenkolsgrufvorna men der befinna sig äfven disponentens bostad och vackra trädgård, brukskontoret, telegrafen, postkontoret, kyrka, skolhus, apotek, hotell och parkanläggningar; samt, midt bland allt detta, en staty i kroppsstorlek af excellensen Ruuth i sittande ställning, förfärdigad af bränd lera liknande terra cotta, med piedestal af blågrått tegel, på hvilken är anbragt

Eric Ruuth,
grundläggare
af
Skånska Stenkolsverket
1882.

Vid första åsynen skall den resande utan tvekan mera sympatisera med och hellre gifva företrädet åt Kullen med dess fagra syner och naturföreteelser, än åt anblicken af Höganäs, dess konstalster och arbetsprodukter, men rättvisan kräfver det erkännandet: både att Höganäsbolaget omtänksamt och frikostigt sörjt för sina arbetares välbefinnande såväl i lekamligt som andligt hänseende, vida mera och bättre än hvad Kullens sagoväsen vårdat sig om fiskrarne derstädes, och att ett långt större antal menniskor hemta sin föda och erhålla sina andliga lefnadsbehof långt lättare och bättre i det nutida arbetet, än hvad fordom var fallet med fåtalet jägare och fiskare på Kullen. Han skall äfven finna att, om detta senares invånare stundom lyckats hopsamla talande prof på en välmåga utöfver det allra nödvändigaste lifsbehofvet, så är det icke omedelbart det sköna som de ega att tacka härför, utan endast medelbart, genom resande som det sköna har ditfört, samt genom — "kullasillen". Derföre ära åt arbetet och arbetarne, äfven när det och dessa visa sig i afskräckande arbetsdrägt!

Från Höganäs anträdes återfärden på Skåne—Hallands jernväg. Denna erbjuder icke något anmärkningsvärdt, utöfver den vanliga taflan af ett bördigt och talrikt bebyggdt skånskt slättlandskap, förrän jernvägen plötsligt genomgår Pålsjö skog och derifrån ur en djup skärning nedkommer på viadukten. Då visar sig Helsingborg onekligen synnerligen till sin fördel, och kommer den resande att tro sig hafva anländt till en vida större stad än i verkligheten sker.

* * *

GRANSKAPET
ANDRA SIDAN SUNDET.

FÖRSTA DAGSRESAN. KUST OCH SKOGAR NORR UT.
ANDRA DAGSRESAN. INÅT LANDET.
TREDJE DAGSRESAN. KÖPENHAMN.

FÖRSTA DAGSRESAN. KUST OCH SKOGAR NORR UT.

Då här för alla tre utfärderna Helsingör antages en gemensam utgångspunkt, lärer det vara skäl att först beskrifva Helsingör.

Egendomligt nog, är just *denna* Helsingborgs närmaste granstad; hvarken Engelholm eller Landskrona här hemma är närmaste grannen, utan den i Danmark belägna staden Helsingör. Öfverfarten dit fullbordas numera såsom förut är nämdt på 15 minuter, en tid knappt tillräcklig för att hinna afsluta ett ordentligt samtal.

Ett sådant beskrifves emellertid i Malmö Snällpost för den 2 oktober 1862 på följande sätt af märket B. C. (Bernhard Cronholm). Öfverfarten fullbordades likväl, må i förbigående nämnas, den tiden icke på långt när så hastigt som numera kan ske.

"I september gick ett af de många ångfartyg som nu dagligen fara i sundet, en morgon från Helsingborg. Det var en af dessa herrliga septemberdagar, hvilka i norden breda ut öfver hela naturen en oändlig rikedom af skönhet; hafvet låg spegelklart och solstrålarne lekte på dess blanka yta. Selands yppiga bokskogar buro ännu hela prakten af sin rika fägring och från stranden midt emot låg den svenska staden amfiteatraliskt uppåt den vackra bergskullen, på hvars spets den åldriga ruinen står som en utpost för hela trakten. Sundet var fullt af seglare, hvilka för slappa dukar gledo långsamt fram i den sköna morgonstunden. Endast ångbåten rörde sig lifligare och dess pustande eldhästar plöjde en bred fåra öfver sundet.

På däcket stod en något äldre man med distingueradt utseende, hvars blickar länge voro fästade på den svenska kusten. Han bar civil drägt, endast mössan antydde en uniform, som tillhörde ett främmande land. Händelsen gjorde att vid sidan af honom stod en svensk, som likaledes betraktade kusten och snart voro de båda i lifligt samspråk. Samtalet fördes på tyska och då främlingen fick veta att hans sällskap var svensk, började han genast att tala om Sverige och frågade om hvarjehanda förhållanden, samt tycktes med största intresse höra på alla de svar som lemnades. — Han underrättade sig om den indelta arméen, och om den var allt fortfarande organiserad som för 50 år sedan; äfven frågade han efter Mörnerska husarerna. Om landets förhållanden i öfrigt, dess åkerbruk, handel och annat dylikt åhörde han med uppmärksamhet hvad svensken hade att säga; han tycktes intressera sig för allt, — endast politiska förhållanden undvek han helt och hållet. Under samtalets lopp kom han att yttra sig på svenska språket och talade det så väl att svensken anmärkte det man skulle tro, att han vore infödd svensk. Vid dessa ord kom ett drag af djupt vemod öfver främlingens ansigte och han sade: “Ja, min herre, jag är verkligen infödd svensk. Jag är född den 9 November 1799 på Stockholms slott. Min far hette Gustaf Adolf och min mor Fredrika Dorothea Wilhelmina. Nu vet ni hvem jag är“.

Svensken tog vid dessa ord ofrivilligt ett steg tillbaka.

“Jag begår ingen olaglig handling, då jag samtalar med Er“ fortsatte Prinsen af Vasa, ty det var verkligen han. “Då Konung Oscar besteg mina förfäders thron, visade han den högsintheten att upphäfva en förordning, som, vid straff af landsflygt förbjöd allt umgänge med medlemmar af vår ätt. Detta vackra drag har djupt rört mitt sinne, och jag förstår fullt att uppskatta det ädla i denna handling. Jag deremot är landsflyktig, och öfver mig hvilar alltjemt detta svåra öde. Som ni troligen vet har jag besökt lägret i Schleswig — jag har varit der under namn af Grefve Isenberg. — Jag begaf mig hit hufvudsakligen derför att jag icke kunde motstå min innerliga önskan att ännu en gång i lifvet och för sista gången återse mitt fädernesland. Jag reste i går öfver till Helsingborg, der jag varit länge som barn; minnena derom stå ännu lifligt för mitt sinne. Jag minnes så väl att jag bodde i ett hus midt för en fontän*).

Jag minnes också att jag såg från stranden hur den Engelska flottan förde i släptåg efter sig den Danska, som den tog just vid den tid, då mina föräldrar uppehöllo sig en längre tid i Helsingborg. Likaledes påminner jag mig all den prakt som Skånes adel den tiden utvecklade under sitt vistande i Ramlösa och Helsingborg, och mycket af den utsökta artighet, som visades mig som 8-årig gosse har likaledes fästat sig i mitt minne. Jag har nu varit i Helsingborg; jag känner mycket igen deraf; jag tror mig hafva fått reda på det hus der jag bodde; jag har varit uppe på Kärnan och sett mig om så långt mina ögon kunnat skåda inåt landet; jag har gått omkring i staden och äfven något utom den; äfven har jag besökt Ramlösa som är obeskrifligt vackert. Jag var i går afton på spektaklet, och jag tror ingen fägnade sig deråt såsom jag, ty jag fick i flera timmar höra det för mig oförgätligt dyrbara svenska språket.

---

*) N:o 9 vid norra Storgatan, nyligen försåldt af konsul N. Persson till konsul Chr. Ehnberg.

Ingen har anat hvem jag är; den liberala anordningen att man här kan resa utan pass har gjort att jag varit alldeles obesvärad. Nu vänder jag tillbaka igen och har fått uppfyld den önskan jag hyst i många år, den att få än en gång beträda mitt fäderneslands jord.“

Under dessa yttranden stodo klara tårar i Prinsens ögon och det var med svårighet han beherrskade den rörelse som ville frambryta. Han afbröt derföre samtalet, tog ett vänligt farväl och begaf sig från fördäcket, der samtalet obemärkt egt rum, till en annan del af fartyget.

Under den korta återstående delen af resan talade Prinsen med kaptenen ombord, hvilken icke anade hvem främlingen var. Han frågade om ön Hven, ville veta om der fanns något qvar af Uranienborgs ruin, och frågade om hvarjehanda andra lokala förhållanden på ön. — Omsidor nådde fartyget Helsingörs hamn; de resande stego i land och begåfvo sig hvar på sitt håll, och bland massan af främlingar försvann, landsflyktig från fädernejorden, den sista ättlingen af Sveriges gamla Vasa-stam".

På den yttersta spetsen af udden vid Helsingör ligger slottet och fästningen Kronborg några hundra steg från staden, från hvilken den skiljes af fästningens vallgrafvar och dess exercisplats allmänneligen kallad Grönhagen. Höga backar omgifva staden mot vester; den har en triangulär form, hvilkens gränser äro dessa backar, fästningens förutnämda exercisplats och stranden. Denna stadens belägenhet har tvungit inbyggarne från äldsta tider, när de icke ville utbreda sig längs hafvet och derigenom flytta längre bort från hamnen och handeln, att bygga ganska tätt på ett litet rum. Undantagande de två hufvudgatorna, Stengatan och Strandgatan, äro derföre alla de andra gatorna mycket smala. Gårdarne äro små och trädgårdar finnas nästan inga inom sjelfva staden; de flesta hus äro 2 à 3 våningar höga och på det hela väl hållna. De äldre medeltids byggnaderna äro efter hand nedrifna och nyare uppförde i deras ställe.

På intet ställe, så långt hafvet sträcker sig, finnes det på en lika stor plats en så stor sjöfart som vid Kronborg. Förbi såväl detta som Helsingborg passera sommartiden, efter hvad förut blifvit sagdt, hela massor af fartyg; ja, stundom efter en längre tids sydlig eller nordlig vind när denna slår om, flera hundra, ända till tusen på en enda dag.

Denna sjöfart gör äfven Helsingörs belägenhet till en af de intressantaste, liksom utsigten från de bakom staden varande höjderna — ut öfver sundet med dess seglare och ångfartyg, Kronborg, den bugtande Seländska kusten, den höga ön Hven, samt Sverige med Kullens klippor i fjerran — obestridligt hör till en af verldens skönaste. Helsingör har emellertid icke allenast en vacker belägenhet, utan också en fördelaktig på gränsen af tvänne stater, mellan två trädgårdar såsom Seland och Skåne, och med en hamn hvars inlopp nästan aldrig göres otillgängligt genom is, då sådan deremot stundom tidtals stänger omkringliggande hamnar. Staden har emellertid icke förstått*) att begagna sig af dessa fördelar, utan nästan uteslutande vändt sin uppmärksamhet på de inkomstkällor hvilka sundstulls förhållandena förskaffade dem. "Man vågar dock hoppas" säger Trap "att den i framtiden, isynnerhet när den gynnas med anläggandet af jernvägen samt hamnens utvidgning, skall höja sig till en ståndpunkt som mera motsvarar de gynsamma förutsättningarne för dess utveckling."

Dock förefinnas äfven tvänne *ogynsamma* omständigheter hvilka träda mycket hindrande emellan, och till dessa skall förf. i det följande återkomma.

Staden har två kyrkor, St. Olai och St. Mariæ. St. Olai kyrka invigd åt Olof den helige, är från slutet af medeltiden. Kyrkan består af tre rader hvalfbågar af hvilka den mellersta är den högsta och ansenligaste. På skeppets östra ända är en liten spira med två klockor. Vid vestra ändan står ett torn utan spira men ofvanpå försedt med en altan. Altartaflan, hvilken fullbordades år 1664, framställer i utskurna förgyllda figurer hela Kristi historia i många särskilda scener. I kyrkan finnes, bland annat, monumenter öfver Amiral Herluf Trolle och hans hustru Birgitte Gjöe. St. Mariæ kyrkan, nu stadens egentliga församlingskyrka, hörde under katolska tiden till svartbrödraklostret och stod efter Reformationens införande obegagnad till år 1578, då den på konung Fredrik den andres befallning blef invigd att begagnas af de många tyskar och nederländare, som för handeln uppehöllo sig i Helsingör, och från denna tid kallades den vanligast tyska kyrkan. Den är af ungefär samma storlek som St. Olai och består likaledes af 3 rader hvalfbågar, af hvilka den mellersta är högst och bredast. Ett torn som stod vid kyrkans vestra ända är nedbrutet.

---

*) Se J. P. Trap: Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kongeriket Danmark, Kjöbenhavn (1858—1859) hvilken här blifvit följd.

Något mera nordligt, och mera aflägset från sjön än det nuvarande Kronborgs slott och fästning, låg Örekrog eller Krogens slott, uppbyggdt i början af det 15:de århundradet i stället för det urgamla Flynderborg, som tyckes hafva legat bakom den s. k. Ankarsmedjan, hvarest man ännu ser spår af gamla vallar. Det nuvarande slottet är byggdt af Konung Fredrik II och fullbordades år 1585. Slottet som är uppfördt i florentinsk stil och klädt med huggna qvaderstenar delvis från Gotland*) har 4 torn med spiror. I slottet finnes ett med rikt och vackert bildhuggeri-arbete utsiradt kapell, rum för konungen, tafvelgalleri, boning för kommendanten, kasernen för manskapet, kasematter eller skottfria hvalf för 1000 man samt — Holger Danske. Mot landsidan skyddas slottet af det s. k. Kronverket, som består af 6 bastioner. I det nordostliga tornet brinner 107 fot öfver hafvets nivå en fast fyr med en ljusstyrka af 2 $^3/_4$ mil (enligt Trap).

Mellan städerna Helsingör och Helsingborg — den förra hade redan för trettio år sedan något öfver 9,000 menniskor under det att den senare då egde knappast hälften — är nu ett motsatt förhållande rådande. Helsingborg har gått alldeles om Helsingör i folkmängd, hvartill kommer att, medan det ena huset efter det andra växer upp i Helsingborg i långa rader, hafva ända till sista tiden icke få våningar stått outhyrda i Helsingör, ehuru hyrorna der äro jemförelsevis vida lägre. Dessa omvända förhållanden orsakas, utom af den stora förändringen genom sundska tullen, af ofvan antydda olägenheter, till hvilka nu torde vara skäl att återkomma.

---

*) Jemför här ofvan sid. 197.

Den ena af dessa är att Helsingörs handelsområde blifvit alltför inskränkt och ringa;

den andra att Köpenhamn är alltför nära och för stort.

Seland, huru folkrikt och bördigt det än må vara, är dock, inberäknadt kringliggande smärre öar, enligt J. P. Traps statistik 134 geogr. □ mil, alltså icke någon mycket stor ö som Irland och Sicilien om än vida större än Gotland, men en ö på hvilken många städer trängas med hvarandra om utrymmet, under det att rikets hufvudstad, Köpenhamn, med cirka 330,000 invånare, beläget äfven på samma ö, ju mera den växer till i storlek får en desto större attraktionskraft, och sålunda i sjelfva verket mer och mer drager till sig andlig och lekamlig kraft från de andra.

Helsingborg åter har visserligen äfven flere medtäflare om Skåne, men ingen så öfvermäktig, och denna provins gränsar derjemte omedelbart intill det öfriga Sverige, beredande staden ett vida större, bakom liggande uppland. Tillägges derjemte att Helsingör, under en allt hårdare konkurrens till lands, mer och mer gjort enbart Öresund till sin *specialitet* på grund af sundska tullen, så kan man förstå huruledes, efter dennas upphörande, Helsingör länge stått stilla, drömmande om det för alltid flydda.

Strax norr om Helsingör ligger Marienlysts badställe. Detta är deladt i tvänne afdelningar. Det gamla Marienlyst har sin vackra och omtalade, mycket högländta, lummiga park der Hamlets föregifna graf visas, belägen på kullen ofvanför gamla Marienlysts slottsbyggnad, och hvarest man upprest ett stenkummel med trenne grofhuggna stenar ofvanpå hvarandra. Något lägre, men i samma gamla park, förevisas äfven Ofelias källa, der man ser inhugget i en stenhäll ofvanför: “Ofelias Kilde“, men hvarest hon dock näppeligen skulle kunnat erhålla vatten till ett ordentligt fotbad.

Det nya Marienlyst, (der planteringarne ännu i den vidsträckta parken icke ens mäta sig halfvägs i höjd med väggarne af det storartade “casino“, hotellet, kursalen m. fl. byggnader) är beläget mellan landsvägen, som går norrut mot Odenshøj, samt stranden. Detta Marienlyst är anlagdt med anspråk på mera internationella förhållanden, men mer än en generation skall försvinna innan samma skugga, svalka och behag ernås der, som det gamla Marienlyst redan länge egt och oförminskadt erbjuder.

Den omnämda landsvägen norrut förer utmed och förbi den ena villan efter den andra fram till Hellebæk, ett fiskläge annekteradt af Köpenhamnarne till sommarbostäder, med sina små badhus nere vid sjön samt, der ofvanför, gröna bokskogar. Härifrån fortsättes vägen till dess Odenshøj uppnås. Denna är en temligen hög kulle och såsom sådan naturligtvis ett märkligare föremål för — sommaren om — städse lustresande danska föreningar. Under vägen dit har öfver allt till höger svenska landet och på detta Kulla Gunnarstorps slott mött ögat. Uppe på Odenshøj visa sig hafvet och Kullaberg, båda i all sin prakt.

Vägen fortsätter vidare till Hornbæk genom en barrskogsplanterad sandig och stenig trakt, der man plötsligt påträffar ett småländskt landskap med dess ljung och mossiga stenar, dess barrskog, sandiga jordmån och tarfliga växtlighet. Hornbæk är en hybrid art af å ena sidan fiskläge och å den andra turisttillhåll, men saknar, hvad Arildsläge eger, det storslaget poetiska och godmodigt flärdlösa.

Då vägen derifrån till Selands norra udde, med Gilleleje och Nakke Hoveds fyr, är flack, ful och enformig, bör den resande här böja af från stranden inåt landet, och begifva sig genom en sammanhängande sträcka af skogar, af hvilka Horserød, Klosterriis och Gurrevang äro de förnämsta. Såsom något säreget må antecknas att den resande sålunda, midt på Selands slättland, kan färdas oafbrutet flere mil genom fagra, väl vårdade skogar, hvilka alla ega den yppiga skönhet danska bokskogar besitta. Om dessa, hvilka i fråga om färg, ljus och skugga äro bland nordens vackraste, kan dock den anmärkning göras, att all denna skönhet, just genom myckenheten behag af samma slag, till slut förekommer enformig och tröttande. Det blir derföre ett angenämt afbrott när ögat möter Gurre sjö.

En längre omväg kring denna förer fram till Gurre slottsruin, belägen på en mindre kulle hvilken fordom legat omfluten ute i sjön, men nu för tiden närmast omgifves af vass från dervarande uppgrundade vik. Fordom utgjordes dessa slottsruiner hufvudsakligen blott af en grus- och jordhög. En öfverst på kullen befintlig minnessten, med följande inskrift:

"*Sophus Magnus Björnsen*
Justitsraad og Ridder,
skovrider
i 2:dra Kronborgske district.

Den tak dig Bonden sender bag sin plov,
Gjentager Echo fra den grønne skov,
Lad oldtidsmindet du har holdt i ære,
Dit minde om et daadrigt liv nu bære»

förmäler sålunda att det varit på en enskild mans initiativ, och genom dennes pietet för historiska minnen, som denna gamla slottsruin befinner sig i sitt närvarande mera vårdade skick. Den är numera fridlyst såsom en statens egendom och tillstängd med gallerportar af jern, hvilka dock för den resande på begäran öppnas.

Man kan tydligt se att det hela ursprungligen bestått af fem torn, fyra mindre af hvilka ett i hvardera hörnet, och ett större i midten. De fyra små äro förenade genom murar till ett sammanhängande helt.

I det inre tornet, hvars grundmurar blifvit framgräfda omkring 12 fot högt öfver marken, hafva de förnämsta slottsgemaken och de egentliga boningsrummen befunnit sig. Ännu kunna skönjas åtskilliga af dessa. Från ruinen har den besökande en intagande utsigt öfver spridda vattenmassor, bildade af den lilla sjön med sina armar och utgreningar, framträdande mellan vassar, mellan skogbevuxna öar och stränder.

Om konung Waldemar Atterdag, hvilken var en ifrig jägare och ofta jagade i de stora, hans favoritslott Gurre omgifvande skogarne, berättas: att Waldemar älskade en vacker flicka från Ryland (Rügen), Tuve eller “Tove lille“ som hon i folkvisan kallas. Denna flicka och hennes tillvaro, om än längre tillbaka i den danska historien, erinrar mest om Dyvekes. Sagan och dikten börja likväl först vid hennes död, hvilken enligt dessa skulle varit ett verk af Drottning Helvigs svartsjuka.

Folkvisan säger härom:

»Dronning Helvig lader en badstu hede
Jomfru Tovelild hon skulde först der i trede.
Jomfru Tovelild bad de skulde dörene opslaa,
Dronningen bad dem gjöre ild op paa.
Det kunde de höre saa langt i strede
Hvor Tovelild mon i badstuen græde,
Det kunde Dronningen höre over borgegaard
Hvor Tovelild fik en död saa haard.

Konungen — heter det — hade henne så kär, att han icke ens kunde skiljas från henne efter döden, och förde derför liket med sig omkring i landet i en präktigt prydd likkista. En af hans hofmän eller tjenare var nyfiken att se, hvad som egentligen kunde fängsla konungen i så hög grad vid denna flickas lik. Han öppnade kistan och fann en underbar trollring på den ena handen, hvilken hennes moder skulle hafva skänkt henne, och som på konungen utöfvade en oemotståndlig dragningskraft. Hofmannen drog ringen af hennes finger och kastade den i Gurre sjö. Genast upphörde konungens häftiga kärlek till älskarinnans lik, hvilket han nu lät begrafva, men på samma gång kände han sig mäktigt dragen till nämda sjö och dess omgifning. Han uppehöll sig helst i dess grannskap och lät midt i sjön uppföra ett slott, som han förenade med fasta landet medelst en bro.

Visst är åtminstone att Waldemar tidtals bebodde detta slott; och då han, dag efter dag, mellan de många och trägna statsbestyren jagade i de närgränsande skogarne, lärer han någon gång med hänförelse hafva yttrat: “att, om han blott alltid finge jaga härstädes, så måtte vår Herre gerna behålla sitt himmelrike för sig.“ Waldemar afled på Gurre slott år 1375; men sina ogudaktiga ord måste konungen efter döden umgälla dermed, att han enligt dikten och sagan aldrig kom till hvila. Han blef Danmarks “vilde jägare“ och måste oupphörligt ströfva kring genom skogar och luft med sitt bullrande jagttåg.

Konung Waldemar var under sin lifstid, — och måste vara — sträng som regent. Hans undersåtar, hvilka nödgades erlägga dryga skatter för att rädda riket ur dåvarande svåra nöd och åter göra det mäktigt, tilldömde honom kanske just derför detta straff. Om så varit, har det gått honom som mången annan vägbrytare, att hvad han bäst velat har blifvit minst förstådt.

“Valdemar erhöll“ säger Allen (se här ofvan sid. 10) “tillnamnet *Atterdag*, emedan genom hans stora regentegenskaper en ny dag började gå upp öfver Danmark; enligt en annan förklaring på grund af sitt ordspråk: “i morgon är också en dag“ hvaraf han brukade betjena sig när hans planer stötte på oväntade hinder, och hvilkas utförande han då uppsköt till ett lägligare tillfälle. Det otacksamma folket kallade honom deremot Valdemar den *Onde.*“ En gammal krönika, af en samtida andlig, klagar jemmerligen öfver Valdemars hårdhet. “På Valdemar Atterdags tid“ heter det “upphäfdes alla goda plägseder i Danmark, hvarken soldaten eller köpmannen erhöll någon ro; det lemnades hvarken tid att äta, sofva eller hvila, alla drefvos vid straff af konungens onåd till ett oupphörligt släp och arbete“.

Gudfruktig var nog Valdemar icke, åtminstone bestämdt icke enligt den tidens presterliga åskådningssätt, ty han vågade, nära två hundra år före Gustaf den förste i Sverige, att, till betalande af sitt rikes skulder, tillegna sig åtskilligt kyrkligt öfverflöd. *God* kunde han icke heller kallas, ty alla Danmarks verkliga eller förmenta fordringsegare voro icke så lätt förnöjda som Magnus Smek. Tvärtom, de slott och fästningar, som af dem i pant innehades, lemnade de ogerna och endast nödtvunget ifrån sig, yttrande enligt rimkrönikas vitsord:

»Vi säge dig det vi mene,
Paa anden dægen (förlikning) ville vi ej gaa,
Vi holde de röde stene.»

“Men, säger Allen, Danmark har haft få konungar hvilkas förtjenster om fäderneslandet kunna jemföras med Valdemar Atterdags“.

Vägen, som mellan skogar och herregårdar fört den resande till detta forntidsminne, fortsätter nu på en milslång, linierätt chaussé, omgifven af odlade slätter fram till Helsingör, der den resande ånyo går ombord och kan vara tillbaka i Helsingborg $^1/_2$ 8 eller kl. 11 e. m., beroende på hvilken ångbåt han vill välja.

Denna färd kan godt medhinnas på dagen om afresan från Helsingborg sker 6: 30 f. m., och den resande skall, ifall utflygten i öfrigt varit gynnad af väderleken, finna sig mycket tillfredsställd med denna sin dag, helst allt det sevärda, som mött honom, icke gerna bör kosta öfver 10 högst 15 kronor; förutsatt dock att ett bestämdt aftal blifvit träffadt med någon af Helsingörs “vognmän“ angående tid, omfång och pris, för hela ofvannämda dagsresa.

ANDRA DAGSRESAN. INÅT LANDET.

Med äfven nu Helsingör till utgångspunkt skyndar den resande, vid ankomsten dit samma tid som förra gången, att genast köpa biljett till Hilleröds jernvägsstation.

Jernvägen går till en början i strandens granskap, med åkerfält och skogsdungar på höger hand, samt sundet, fisklägen och villor till venster, förbi flere stationer, bland dessa äfven Fredensborgs; ön Hven med sina branta stränder tyckes närma sig hastigt, ångbåtar och segelfartyg ned under varseblifvas plötsligt och stundtals då utsigten öppnar sig. Efterhand böjer vägen af från kusten, omgifves på båda sidor af skog, omvexlande med slätter och så är man framme vid Hilleröd, hvarifrån en tio minuters väg förer till Fredriksborgs slott, hvars höga tornspiror vördnadsbjudande skymtat fram förut.

Detta väldiga slott, ett af de märkligaste i norden, i jemförelse med hvilket Gripsholm och Drottningholm nästan förekomma som pygméer, byggdes ursprungligen och delvis af Fredrik II 1560; ombyggdes och fullbordades 1602—08 af Kristian IV, hvilken hufvudsakligen sjelf gifvit idéen till och låtit utföra byggnadsarbetet. Slottet nedbrann till stor del under Fredrik VII, men har blifvit återuppbyggdt genom enskilda gåfvor, förnämligast af bryggaren Jacobsen i Köpenhamn, och det brandskadade uppfördes då till största möjliga likhet, så väl in- som utvändigt, med dess utseende före eldsvådan. Hvad som icke kunnat återställas är dock de fornminnen och konstskatter hvilka vid eldsvådan gingo förlorade. Emellertid blef dels åtskilligt räddadt, dels har man letat tillsamman, från andra kungliga slott och från enskilda herregårdar samt öfverallt i landet, dels som gåfva lemnat, dels som lån ditfört märkliga porträtter, konstsaker, möbler och husgeråd för att dermed fylla de många rummen af hvilka dock icke få ännu stå tomma.

Slottet förevisas allmänheten alla söckendagar mellan $^1/_2$ 10—12, och hvad som då särskildt förtjenar beses är poträttsamlingen af Danmarks konungar och drottningar; porträtter af hjeltar, skalder, lärde och konstnärer, af hvilka: Tycho Brahe, Rantzau, Holberg, Tordenskjöld, Nils Juel, Curt Adler, Struensee, Örsted, Thorwaldsen, Orla Lehman, Oehlenschläger, Ingemann, Fru Heiberg och m. fl. må nämnas.

Mycket betydande är Carl Blocks präktiga oljemålning, som har till ämne presidenten i riksrådet Kaas, mottagande på dödsbädden besök af den unge Kristian IV till hvilken han “öfverlemnar rikets nycklar“. Af Block finnes äfven en serie bibliska taflor i “bedekammeren“. Kyrkan och riddaresalen med deras öfverdådiga prakt och färgrikedom ega icke minnets märkvärdighet; all denna ståt är nygjord om än väl eftergjord. Hvad öfriga delar af slottet angår, fattas mycket innan dess inre blir, hvad det är afsedt att vara, ett fullständigt museum, i hvilket man kan studera det bästa af förflutna tiders minnesmärken och konstverk, och detta motsvara slottets storartade yttre.

Fredriksborgs slott reser sig, kringslutet på alla sidor, omedelbart upp ur vattnet i den lilla Fredriksborgssjön, speglande sig öfverallt i denna, och är omgifvet af praktfulla parkanläggningar, hvilka till fullo motsvara slottets yttre ståtliga utseende. Den ena parken, som ligger midtför slottet, är konsekvent hållen i fransk stil och stiger med den ena terrassen efter den andra uppåt höjden, under det att en engelsk park — äfven den hållen i mycket ren stil — vidtager på andra sidan landsvägen. I denna senare ligga en paviljong af Kristian IV uppförd till badhus, samt på en ö en fiskarstuga byggd af Fredrik VII.

Anmärkningsvärdt är att alla dessa klippta häckar, träd och buskar, trappor, stenbalustrader, dammar och springvatten i den franska parken, liksom den engelska parkens väl vårdade körvägar, slingrande sig genom den herrliga bok- och ekskogen, att alltsammans detta är fritt upplåtet åt allmänheten och begagnas af denna utan att bära spår af någon åverkan, eller ådagalägga något missbruk af det förtroende och den välvilja som genom det obehindrade tillträdet visas densamma. Detta bildar en bjert motsats till den myckna fridlysning, som nästan öfverallt anträffas i och omkring Helsingborg med undantag af Krookska planteringen eller stadsparken, som den äfven kallas, och tillkommen genom en enskild slägts frikostiga donation. Staden blir derigenom fattig på skuggrika tillflyktsorter för allmänheten, undan gatornas solsken, qvalm och dam.

Man skulle kunna invända att en dylik fridlysning, eller genom inträdesafgift inskränkt tillgänglighet af parker o. d., mindre behöfs i Danmark än hos oss, der okynne ifråga om träd och planteringar lärer i större skala bedrifvas, och der annars massor af lustfarande enligt förmenande skulle kanske förstöra och säkert vansköta dylika ställen. Men icke lärer en afgift på t. ex. 10 öre afhålla den *lustresande* från åverkan i någon jemförlig grad, mot det afbräck denna afgift vållar i de *medellösas* väl behöfliga och fredligt njutna nöje och förströelse. Icke heller fattas det lustresande i Danmark mera än i Skåne. Deremot, just *der* man i vårt land följt det danska föredömet och visat allmänheten förtroende — såsom vid Sofiero, Kulla-Gunnarstorp och särskildt Höganäs, hvars Tivoli är lika stort som stadsparken i Helsingborg men eger, hvad denna ännu i liknande mån saknar, skuggrika planteringar, der är detta Tivoli bättre hållet och putsadt än, oaktadt deras inträdesafgifter, Öresundsparken i Helsingborg och brunnsparken vid Ramlösa, ehuru nämde Tivoli är kostnadsfritt och obehindradt upplåtet åt Höganäs arbetare. Men förtroendet till allmänheten har å sistnämda ställe, liksom i Danmark, visat sig vara just rätta medlet att väcka allmänhetens solidariska intresse för försköningarna, och vara rätta sättet att göra densamma sjelf och i eget intresse till vaktare mot möjliga utbrott af råhet. Frihetens första yttringar bestå nämligen i dess missbruk. Först när den obehindradt längre tid åtnjutits och allmänheten börjat anse parken som sin, först då vidtager omsorgen att vårda den.

I Hilleröd bör den resande uppgöra med en “vognman“ om att på den gamla farvägen föra honom till det en mil längre bort, och nästan midt emot “Nödebo prestgård“, belägna Fredensborgs slott, vid sydöstra ändan af Esrom-sjön, som är $^1/_3$ □ mil i areal. Landsvägen går oafbrutet genom vackra skogar. Nämda slott och sjö äro fullständigt omgifna af seländska bokar, skogsjättar i verkliga praktexemplar. Vid norra ändan af sjön ligger ruinerna af Esroms fordom under medeltiden så ryktbara Bernhardiner-kloster. Fredensborgs slott byggdes af Fredrik IV år 1720 och erhöll namnet Fredensborg, till minne af freden med Sverige som afslutades samtidigt. Fredrik V vistades helst på Fredensborg om somrarna och enkedrottning Juliana Maria residerade der till sin död 1796. Det har inga äldre, historiska minnen, utan dessa tillhöra alla den jemförelsevis nyare tiden i Danmarks historia, och är numera, omväxlande med Bernstorf, den kungl. familjens sommarresidens. Det märkligaste slottet har att uppvisa är den s. k. “fredssalen“, hvilken erhållit sitt namn efter nyssnämde fred.

Denna ståtliga sal erhåller sin belysning från taket. Egendomligt för denna är dess starka, nästan bedöfvande eko, hvilket antagligen beror på dess stora höjd, som är 50 fot från golf till tak.

För öfrigt utmärka sig de egentliga boningsrummen, särdeles Kristian IX:s egna, för en enkelhet som nästan kan kallas tarflig, ådagaläggande borgerliga tycken och lefnadsvanor, i detta hänseende en fortsättning af envåldsmaktens traditioner sådana de visade sig hos Fredrik VI och VII.

Om den förre af dessa konungar har Orla Lehman berättat en anekdot som är betecknande för den danska envåldsmaktens godmodighet. Någon dansk hade på en resa utomlands råkat att skarpt yttra sig om dåvarande politiska förhållanden i Danmark, och för detta “vrövl“ blifvit antastad, samt på diplomatisk väg anmäld till bestraffning. När saken anfördes för Fredrik VI yttrade han endast: “Den stakkels mand har vist nok ikke husket andet end at han var hjemme.“

Så patriarkaliskt går det numera icke på långt när till i Danmark, der åtal för majestätsbrott höra till “ordningen för dagen“, lindrigast sagdt; men folket tycker fortfarande om att se den kungliga familjens personliga enkelhet i lefnadsvanor, och erinrar sig gerna huruledes prinsessan Alexandra af Wales samt kejsarinnan i Ryssland Dagmar fordom brukade roa sig med att åka i hö. Många dylika drag i smått hjelpa till att förklara och försvara åtskilligt i stort.

Fredensborgs park är mycket vidsträckt och synnerligen vacker i fråga om trädens former och storlek. De danska bokarne kulminera här. Den så kallade Nordmannadalen deremot, der ett norskt brudfölje är framställdt i sina nationaldrägter alla uthuggne i sten, är af föga intresse, likaså de till öfvermått anbragte monumenten af sten, marmor och bly. De flesta äro minnesmärken af en mindre god smak från senare hälften af förra och början af detta århundrade.

Från Fredensborgs jernvägsstation återvänder den resande till Helsingör och Helsingborg, dit han anländer samma tid som vid den föregående dagens utfärd. Kostnaden för båda utflygterna är äfven ungefär densamma.

* * *

TREDJE DAGSRESAN. KÖPENHAMN.

“God dag, bror!“ ropade någon, stående på hamnbryggan i Helsingborg, till en ångbåtsresande under det att landgången togs in — “du ämnar dig väl inte utomlands igen?“

“Ne-ej, jag bara rutschar in till Köpenhamn på ett slag.“

“Jaså, när är du tillbaka?

“Jag kommer igen i qväll.“

“Då äter du middag hos mig i morgon om du vill, så få vi prata.“

“Tack, gerna det — adjö.“

“Adjö!“

Hvilken skillnad mellan förr och nu! Fordom kände vi icke danskarne stort mera än kineserna. Den tiden var det icke blott Öresund, som åtskilde Sverige och Danmark, det var ett haf af utgjutet blod mellan dem. Också hette det fordom att man varit borta i fiendeland när man färdats till Köpenhamn; nu är en resa dit från Skånes kuststäder alldeles som en tur på Mälaren in till Stockholm. Detta visar att det gamla syndahafvet minskats — om icke alldeles försvunnit, och detta åter att de båda landen hafva *höjt* sig. Det åtminstone är f. d. skandinavismens verkan och vinst.

Sjövägen från Helsingör utmed danska kusten, den s. k. strandvägen till Köpenhamn, är visserligen rätt vacker, men måhända mera utropad än den egentligen förtjenar. Ångbåten stannar under färden än här än der, upptagande Köpenhamnare, som från fisklägen och sommarnöjen fara än till sina förrättningar liksom sommarnöjesresande i Stockholm. På detta sätt passeras Snekkersten, Humlebæk, Sletten, Rungsted, Vedbæk, Skodsborg, Taarbæk, Klampenborg, Skovshoved, Charlottenlund och Hellerup. Alla dessa ställen kunna räknas till mer eller mindre skogomgifvet land, ända till dess att de allt mer, ju närmare man nalkas Köpenhamn, öfvergå till planterade parker, trädgårdsanläggningar och blomstersmyckad stad.

Anblicken af brödrarikets hufvudstad är intagande. Ju närmare man nalkas, desto behagligare framträder den, infattad i sin gröna ram, öfver hvilken de talrika tornspirorna och husraderna höja sig.

Detta angenäma intryck fortfar icke blott, det ökas redan under uppgången från “Toldboden“ genom gatorna. Man påträffar icke der som i Stockholm, några skaror af trashankar, icke heller som i många andra hufvudstäder palatser och förfallna kojor bredvid hvarandra; de senare nästan alls icke. Det hela får derigenom ett för Köpenhamn eget utseende af mera allmän trefnad och välmåga.

Hvad som dernäst förvånar en uppsvensk, hvilken för första gången besöker Köpenhamn, är lifvet och hvimlet på gator och torg, utvisande ett folk som står närmare den sydliga värmen än vi. Åkande och gående röra sig med en inre munterhet, som man förgäfves söker igenfinna på Stockholms gator. På Köpenhamns har hela verlden mera brådtom, men det ser ut som om det roade den att hafva det. Också är det en brokig och behaglig anblick att en vacker sommardag sitta utanför “National“, och betrakta hvimlet af alla de hundratals spårvagnar, omnibusar, ekipager, alla de ridande och gående, hvilka i en enda oafbruten ström färdas förbi. Tillkomma så gatuförsäljerskornas långa utdragna rop af “reier, reier — kirsebär — jordbär, jordbär!“ blandade med bullret af de hvarje ögonblick förbiilande ekipagerna, så känner man sig med ens indragen i den glada hvirfveln af söderns lif, på samma gång man ändock tycker sig hemmastadd. Man är hos bröder och kusiner med litet lifligare humör.

Köpenhamn synes, oaktadt sina 330,000 invånare, utgöra nästan en enda stor borgerlig familj i fråga om nöjen. Danskarne vilja roa sig mycket, men det skall kosta så litet som möjligt. Svenskarne vilja också gerna roa sig, men de tro sig knappast kunna hafva roligt om det icke kostar dem mycket. För båda folken är det priset som bestämmer nöjet. Hos danskarne är det godtköpspriset, hos svenskarne dyrheten. Också kunna de förre roa sig mera, ty de hafva roligt med litet när svenskarne behöfva större apparater. Det är denna skillnad i folklynnet som har gjort Köpenhnmns Tivoli till hvad det är, under det att ett dylikt etablissement ännu icke velat taga fart hos oss. Det är "mängden som gör'et."

Någonting, i samband med det nyss sagda, rent af utmärkande för köpenhamnaren är hans afgjorda smak för landtnöjen. Han njuter i rikt mått af den vackra natur och de många smakfulla anläggningar, hvilka finnas i Köpenhamns granskap. Vi vilja icke uppehålla oss under skuggan af Hummeltofts ståtliga bokar, icke stanna i Sorgenfris eller Fredriksbergs lummiga alléer, icke heller dröja vid det länge så moderna Klampenborg.

Nej, i första närmaste skogsbacke, icke så lätt att finna för öfrigt, slår dansken sig ned med hustru och barn. En matsäckskorg med smörgåsar på förhand "lavede" är nog. Anslag på hvar tionde stuga, om ölförsäljning och att der fås "varmt vand på maskine", förser honom med kaffe och thé eller öl; ett godt humör förer han med sig, litet grönska och skugga kommer till, och han "morer" sig utmärkt.

Denna enkelhet i lefnadsvanor och nöjen gäller icke ensamt det egentliga folket, utan, i vidsträckta kretsar uppåt, äfven öfre samhällsklasser.

I detta hänseende påminner sig förf. en tilldragelse, visserligen för många år sedan, men i sina hufvuddrag karaktäristisk än i dag.

Förf. blef nämligen då, vid ett sommarbesök i Köpenhamn, bjuden till middag hos en af stadens "grosserer." Våningen var icke stor, ty danskarne hafva vanligen ej många rum, men dessa voro vackra, dyrbart möblerade och gåfvo vittnesbörd om ett välförsedt och välmående hem. Gäster utom förf. voro en broder till värden jemte en diplomat, kammarjunkare S. Då tiden för afskedstagande efter middagen var inne, bad värden i all tysthet förf. att stanna qvar.

När nu de andre voro gångna, föreslog han en utflykt åt landet och frågade om förf. kunde köra. Härtill svarade denne: "under vanliga förhållanden — ja"; men sade sig hvarken hitta vägen eller vara van att köra på Köpenhamns gator, och bad derför att värden skulle sjelf köra. Det tillsades under denna parlamentering om att ekipaget var framkördt. När vi kommo ned befanns detta bestå af en tvåsitsig gigg, förspänd med en stor och vacker häst. Bakom var anbragdt en kabriolet för en groom. Förf. bjöds nu att sitta upp bredvid frun och köra. Sjelf kraflade värden sig upp i baksätet. Detta ekipage var familjens eget; men hellre än att bjuda en främmande på ett dylikt, huru nätt och prydligt det än var, hellre än att sjelf åka genom en stor del af staden på betjentplatsen, samt derifrån helsa mötande vänner och bekanta, skulle en svensk hafva beställt en fyrsittsig hyrvagn med livréklädd kusk och betjent. Vi deremot färdades mera anspråkslöst ut till familjens landtställe och tillbragte der ett par timmar i den "lille bitte haven", hvilken med stor förnöjelse förevisades och återvände derefter på ofvanbeskrifna sätt till staden.

Den som efter Stockholms Djurgård vill göra sig en föreställning om Dyrhaven, skall få ett mycket oriktigt begrepp om densamma. Vägen dit, förbi fisklägen och sommarvillor vid stranden hvilken den nästan hela tiden följer, var på sina ställen ännu för några tiotal af år sedan ingenting mindre än helputsad och snygg. Der var det riktiga landet. Kojorna, fiskarbåtarne och näten utgjorde då de starkaste kontraster till de glänsande ekipagerna. Tid efter annan for man förbi små sommarnöjen, omgifna af vackra trädgårdsanläggningar. I detta har sedan dess skett en stor och omgripande förändring. Hela denna väg kan numera snarare kallas stad, och den är icke hvad den fordom var för köpenhamnaren. Det oaktadt flyger ekipage på ekipage framåt på Dyrhavens breda vägar, bland ridande och promenerande, det oaktadt är "Dyrhavsbakken" än i dag en älskad samlingsplats för folket.

På sluttningen mellan träden synas öfverallt brokiga grupper sittande kring den medförda matkorgen. Ett stycke derifrån håller en lång rad af vagnar; tid efter annan framskymta eleganta ryttare på vägen och aflägsna sig lika hastigt mellan träden. Rundtomkring höras fioler, positiver och klarinetter i det mest omusikaliska virrvarr. Från de hvita tälten på backen ljuda sånger och skratt, lindansare och marktschrejare täfla med polichinell- och marionetttheatrarne att locka åskådare. Ett stycke längre bort visas huruledes: "inqvisitionen steker en hel kejsarfamilj i det tredje århundradet", hvilket med ofantliga bokstäfver står att läsa på en målad och öfver ingången upphängd tafla. Ändå längre bort beskådas “Lykkestjernen“ — en slags lanterna magica, i hvilken hvar och en skall få “se sin kjäreste.“ Det händer icke sällan att de praktiske danske bönderna vilja hafva sina pengar igen, gifvande sig hin på att det icke var deras käresta de sett derinne. Strax bredvid dansas på lina, under positivmusik, af en italienare och en markatta i förening med en papegojlik tyska, som skriker och slår på tambour de basque.

Af det ofvanstående har läsaren kunnat inhemta att något nationelt egendomligt icke egentligen ingår som ingredienser i detta folklif. Men det är gladt utan anspråk, brokigt och sorglöst. Det förnöjer ögat en stund när man utträdt ur bokskogarnes mörka allvar, hvilket står liksom på vakt rundtomkring. Det låter ett leende qvardröja på läpparne då man återvänder till skogshvalfvens dystra melankoli igen.

Sedan man besett Dyrhaven en vacker sommareftermiddag, bör man genomfara den vid månsken och då beskåda sundets glittrande böljor, perspektiviskt infattade i bokarnes mörka skuggor bland hvilka hela hjordar af rådjur och hjortar framskymta; de betrakta den resande nyfiket ett ögonblick, samt glida derefter hän och försvinna mellan stammarne öfver det prasslande gräset.

För knappt 700 år sedan blott ett obetydligt fiskläge tillhörande biskopsstolen i Roskild, erhöll platsen Köpenhamn sin första betydelse genom ärkebiskop Absalon, eller Axel Hvide som hans verldsliga namn var, och hvilken derstädes anlade “Axelhuus“ på ungefär samma plats hvarest Christiansborgs slott nu står. Af det gamla Axelhuus söka resande främlingar förgäfves något spår, men få af dessa och af Köpenhamns invånare finnas som icke känna till hvad Waldemar den store och Absalon varit för Danmark.

Först år 1443, under Kristoffer af Bayern, blef Köpenhamn det danska rikets hufvudstad. Dess historiska minnesmärken kunna derför icke gå mycket långt tillbaka. I senare tider hafva dessutom flera olyckshändelser utplånat nästan alla spår af den egentliga medeltiden.

Bland dessa tilldragelser må nämnas trenne större eldsvådor. Den 20 oktober 1728 utbröt en sådan, som ödelade 1,640 hus och 5 kyrkor. Natten mellan den 26 och 27 februari 1794 förstördes Kristiansborgs slott af lågorna, och året derefter den 6 och 7 juni förstörde en ny stor eldsvåda 943 hus, S:t Nikolai kyrka och rådhuset. Vid det engelska bombardementet, då danska flottan bortfördes, uppbrändes 2—5 sept. 1807 VårFru-kyrkan samt 305 hus. (Se vidare J. P. Trap).

Under dylika omständigheter är det snarare att undra öfver att så pass mycket ändock finnes qvar af byggnader från flydda århundraden, om än medeltidens gått förlorade.

Bland dylika äldre märkliga byggnader äro: *Rosenborgs* slott som år 1604 och närmast efterföljande år byggdes af Kristian IV i renaisancestil och låg då *utanför* stadens område. Samlingarne der, kronologiskt ordnade, med dyrbara konstföremål, husgeråd och kläder, hvilka tillhört och burits af danska konungar, porträtter, mynt och medaljer, samt flere rum, hvilka, med hänsyn till dekorering och möblering bibehållits alldeles så som de voro när de beboddes af Kristian IV, äro märkliga, samt förtjena att beskådas.

Parken i hvilken slottet ligger är stor, lummig och vacker.

Kristiansborgs slott, hvilket i våra dagar ånyo ödelagts af eldsvåda, står nu delvis såsom en ruin; dess öde är tillsvidare oafgjordt. Hvad som fanns qvar af det äldre slottet, som efterhand blifvit ombygdt, och sedan Kristoffer af Bayerns tid var de danske konungarnes residens, nedrefs af den praktälskande Kristian VI som åren 1733—40 lät uppföra ett alldeles nytt slott. Detta nedbrann, som förut är sagdt, 1794 och stod så i nära 20 år; först 1828 blef det färdigt att sagde år bebos af den kungl. familjen.

Charlottenborgs slott, uppfördt 1672 af grefve U. F. Gyldenlöwe, bär sitt namn efter Kristian V:s drottning Charlotta Amalia, som bebodde detsamma till sin död 1714. Fredrik V skänkte det till konstakademien, och har sedan dess varit utställningsplats för moderna målningar. Utom *Prinsens palats* m. fl. andra äro att märka de *fyra palatser* som i en rundel omsluta *Amalienborgs torg;* midt för detta reser sig Marmorkyrkan, länge ett fragment är den uppförd i våra dagar af en enskild man, etatsrådet Tietgen, men är ännu färdig endast till sitt yttre.

Bland Köpenhamns många kyrkor må vidare och främst nämnas: *VårFru-kyrkan.* På denna plats stod Köpenhamns äldsta och förnämsta kyrka. Flera gånger skadad af eldsvådor ombyggdes den till sitt nuvarande skick 1811—1829 då den invigdes.

Vor Frelsers kyrka byggdes 1682—1696. Dess tornspira, uppförd 1807, är den högsta i Danmark.

Trinitatis-kyrkan byggdes 1637 af Kristian IV samt fullbordades 1657. Mycket skadad af eldsvådan 1728 blef den återställd 1731.

Vid denna kyrkas vestra sida står Kristian IV:s vidtberömda verk, det s. k. Runde Torn. Börsen är äfven en af Köpenhamns märkligare byggnader.

Här vore kanske på sin plats, om utrymme funnes, att gifva en utförligare skildring af de redan nämda, samt öfriga af Köpenhamns många vackra byggnader, utmärkta samlingar och andra sevärdheter.

Köpenhamns betydelse för Helsingborg liksom för hela Skåne är nämligen den, att närheten till den danska hufvudstaden ytterligare närmar denna del af Sverige till det öfriga Europas kultur och konst, sådana de på storstadssätt förete sig. Köpenhamn har måhända mer, mycket mer än Stockholm en allmänt europeisk prägel, på samma gång som det bevarat sin nationella.

I detta senare afseende är det egentligen tvänne storheter, som tryckt sin prägel på Köpenhamn, Kristian IV och Thorwaldsen, och derför blir det isynnerhet dessas verk, som af den besökande först anmärkas; ett förhållande som ger författaren anledning att särskildt åt den senare egna ännu några ord. Ty dessa båda, isynnerhet Thorwaldsen, lefva icke blott som Danmarks öfrige store män i sång och saga, de igenfinnas äfven i former af sten, den förre genom *byggnader* den senare genom *konstverk.* Ju färre spåren af Danmarks medeltid äro, desto högre resa sig Kristian IV:s byggnader och tidehvarf som Köpenhamns historiska bakgrund. Vid sidan af eller innan för nutidens hem, framträda mångfaldiga försköningar och konstverk, om hvilkas ursprung främligen i ett kommande århundrade skall erhålla till svar: “det är af Thorwaldsen, det är från hans tid.“

Konstnären är verldsborgare, särdeles bildhuggaren. Han talar i bronsen och marmorn ett språk som tillhör och förstås af hela den bildade verlden. Thorwaldsens verksamhet kan derför icke uteslutande sägas vara nationel, och såsom *sådan* egnad att tilltala fosterjorden mera än något annat land. Den tillhör verlden så långt det sköna fattas och älskas.

Thorwaldsens konstnärssinne var på en gång kristligt och grekiskt; högst få ja nästan inga af hans skapelser ega fosterländska ämnen till föremål. Som menniska deremot var han en trogen son af Danmark. När konstnärsstorheter beundrande omgåfvo honom i "den eviga staden", och Europas furstar och magnater täflade om lyckan att få ega hans mästerverk — då tänkte han på det lilla landet i det aflägsna norden, vid sundet och bälten. Odödliga skapelser framsprungo och fördes hemåt på böljorna: "de danskes vei til roes og magt."

Thorwaldsens arbeten hafva så ofta blifvit skildrade och bedömda, marmorn, gipsen, porslinet, leran och fotografien så ofta återgifvet och mångfaldigat dem, att alla ytterligare beskrifningar torde vara öfverflödiga. Thorwaldsen var nästan så universel som skalden Göthe, men derutöfver mera kristligt varm. Hvilken omätlig väg mellan gracernas och amorinernas lek på hans bas reliefs och apostlarnes höga religiösa allvar! Hvilken omkrets innesluten af det schweitziska lejonet, Alexanderståget, furstinnan Baryatinski, Engeln med dopfunten och Kristusbilden!

Dock, om Thorwaldsen varit stor som de störste af menskliighetens heroer, så har Danmark, med sin intelligens och sitt skönhetssinne, med allsvåldig moderskärlek tillegnat sig honom.

Här är stället för följande rader af en dansk författare*).

“Under hans långvariga — mer än fyrtiåriga — vistande i Rom förglömde Thorwaldsen aldrig sitt fädernesland, utan förblef ständigt dansk i botten af sitt väsen, och ernade sig derför alltjemt tillbaka igen, när han en gång, trött af år och arbete, ville slå sig till ro och lugn. Derjemte ämnade han äfven göra Danmark till arfving icke blott af hans egna konstverk, utan äfven af alla andra dylika, från äldre och nyare tider, som han småningom samlat i Rom. Detta allt önskade han skulle oförskingradt bevaras och komma hans landsmän till godo. Man blef derför i Danmark allvarligt betänkt på att uppföra en dessa skatter värdig byggnad som kunde omsluta dem alla, och en uppfordran till bidrag att åstadkomma denna, ställdes till hela det danska folket. En örlogsfregatt “Rota“ sändes 1838 till Italien att afhemta en del af Thorwaldsens arbeten, och med dem medföljde han sjelf. Då fregatten anlände i Öresund täflade svenskar och danskar om äran att få se den ryktbare, mannen, och den 17 september, då fartyget ankrade på Köpenhamns redd, blef en triumfdag sådan den sällan skådats. Hundratals båtar prydda med blommor, flaggor och fanor omgåfvo skeppet under musik och jubel; sjelfva himlen tycktes deltaga i festen, den hvälfde en regnbåge öfver scenen, hvilken åsedd från land, tycktes liksom omfatta det hela. En omätlig menniskomassa böljade på stranden och mottog Thorwaldsens båt med höga jubelrop. Då han stigit upp i vagnen, frånspändes hästarne och folket drog honom till Charlottenborgs slott, hvilket var ställdt till konstnärens disposition“.

---

*) Ur dansk folkekalender för 1843.

Under tiden hade en betydlig summa influtit allenast genom frivilliga bidrag till byggnaden af “Thorwaldsens museum“. Det som ännu fattades i den beräknade kostnaden, hvilken anslagits till 400,000 rdr rgs, skänktes af Köpenhamns stad, och Thorwaldsen såg snart den majestätiska byggnaden resa sig i höjden.

Idéen till detta museum är vacker. Stoltare än Egyptens konungar i deras pyramider, hvilar Thorwaldsen omgifven af sina verk. Museet är byggdt i fyrkant, inneslutande en ofvantill öppen gård, i hvars midt Thorwaldsens graf är belägen. Denna består af en grundmurad fördjupning. Sedan likkistan blifvit nedsatt har grafven blifvit tillsluten, och ofvanpå är en bädd af murgrön planterad. Efterverlden stannar, under vandringen genom museets salar och gångar, slutligen alltid vid midten af gården, der Thorwaldsen hvilar med himlens blåa hvalf öfver sig.

En Guds budbärare under sin lefnad, var hans död äfven en bild af skönhet och harmoni. Kl. 2 eftermiddagen slutade han att arbeta på Luthers byst, och kl. 6 tillslötos hans ögon i den sista sömnen på Köpenhamns theater, midt bland vänner och landsmän — hans sista tankar, desamme som hans första, voro kristendom och konst!

Många berättelser finnas om tillkomsten af mästarens arbeten. En bland de vackraste, ehuru jemförelsevis föga känd, är berättelsen om frälsarens staty i Vårfru-kyrkan. När Thorwaldsen fullbordat denna, lärer han varit oviss huruvida den kunde anses för lyckad eller ej. Plötsligt får han en ingifvelse. Han kallar på några barn, hvilka lekte i närheten ute i solskenet, och frågade dem: "veten I hvem detta skall vara?" En af de små går fram, knäpper andäktigt ihop händerna och svarar: "Vår Herre!"

Tvänne nationer, en stor och en liten, hafva framför andra bibehållit personliga intryck och uttryck af sina begåfvade andar. Dessa tvänne äro Frankrike och Danmark. Det förra genom sin memoirlitteratur, det senare genom folksägner och sånger. Vid en jemförelse mellan båda folken och de minnen de bevarat, torde företrädet böra skänkas åt Danmark. Just emedan detta är så litet, kanske äfven till följd af folklynnet, ega dess minnen en godmodighet, en belysning från den husliga härden, som förgäfves sökes hos det stora Frankrikes erinringar om sina hädangångne, i hvilka desse fullt parerade taga emot efterverlden i sina parisersalonger.

Danskarne hafva en outtömlig rikedom på landtliga dikter och berättelser, hvilka intill senaste tider vuxit upp i strålbelysningen af hvarje stor händelse eller framstående personlighet.

Emellertid synes i allt det myckna traditionella, i allt hvad som hittills varit danskt, hålla på att laga sig till en *stor* förändring.

Mycket vore både härom och i öfrigt att tillägga, men detta blefve för mycket att medhinna endast på en "dagsresa". Det torde derför nu vara på tid att i stället helt enkelt återvända med sista aftonbåten till Helsingborg.

Men under färden i den ljusa sommarnatten, der vi sitta, du och jag min läsare, på däcket, och se föremålen i halfdager hastigt skymta förbi, samt inom kort tillhöra det fjerran vi lemnat — blott ytterligare och till sist ett par ord om det fjerran, som ännu icke uppnåtts.

Hvad månne blir följden af de stora hufvudstädernas tillväxt i våra dagar?

Köpenhamn som år 1855, alltså för allenast 30 år sedan, egde 143,591 invånare, har numera en folkmängd af omkring 330,000 och är redan alltför stort för land och folk. Huru månne Danmark skall se ut ifall Köpenhamn, efter nya 30 år, ej blott mer än fördubblats utan måhända tredubblats, genom sin ofvan antydda, alltjemt ökade attraktionskraft?

Följderna af att Paris är för stort för Frankrike, London för England och ännu mera Köpenhamn för Danmark kunna svårligen blifva lyckliga.

Öfverallt samma företeelse: för stort hufvud och för liten kropp.

En dylik stats tillvaro *kan* icke vara sund. Andra organer måste blifva lidande på en dylik onaturlig utveckling. Ja, den måste hafva samma verkan som en sådan eger på andra lefvande organismer, åstadkomma bildning — af vatten i detta oformliga hufvud. Men hvilka läkemedel mot det onda — ty en *sjukdom* är det — skola sökas och finnas?

Detta spörsmål berör äfven Norge och Sverige samt i främsta rummet det närliggande Skåne och dess städer vid sundet.

Att misströsta om en lycklig lösning vore visserligen att lyda historiens varning, men vore att endast tänka på det förflutna och hvad som är, deremot att alldeles förbise framtidens, under nya *sociala* förhållanden tänkbara, förmåga af korrektiv.

Hellre då minnas skaldens ord. Derför att dessa äro gamla äro de icke mindre goda:

»Tungt Herrens Haand over Folket laae;
Det var som Dannemarks Tid var omme,
Som skulde Gudherrens Dom nu komme
Og Folk og Rige og Navn forgaae.
— Stig op af Graven, du Slægt, som döde!
Forkynd dit Fald og afmal din Bröde!
Advar os hvorfra din Frelse kom!
Men I som lyste i Tider dunkle,
Som klare Nordlys ved Midnat funkle!
I store Aander som over Jord
Med Frelsens evige Banner foer!
Der Herren mægtig sin Haand udstrakte
Og Folkeaanden til Liv gjenvakte —
Lys atter for os fra nattlig Tid,
I Aandekæmper i Herrens Strid!
Og blunder atter i Blödheds Drömme
Mit Födeland ved de dybe Strömme;
Hvad heller raser i blinde Lyst
Forvildet Slægt mod sit eget Bryst;
Da ryster Själen og vækker Aanden,
Og styrker Hjertet og ruster Haanden
Til dansk og stor og til herlig Id —
Til Danmarks Frelse i Nödens Tid!»

◆

RÄTTELSER:

Sid. 10 står 575 .... — läs — 525
„ 11 „ 1412........ — „ — 1418
„ 13 „ osksä .... — „ — också
„ 15 „ lit .... — „ — lib
„ 32 „ af .... — „ — efter
„ 40 „ gethärdar.... — „ — getherdar
„ 48 „ spapphanar .. — „ — snapphanar
„ 55 „ nemligen .... — „ — nämligen
„ 64 „ 1796 .... — „ — 1799
„ 64 „ ech......... — „ — och
„ 67 „ underättad... — „ — underrättad
„ 96 „ bråttom ..... — „ — brådtom
„ 101 „ hamnkamreraren „ — hamnkassören
„ 112 „ $1\,{}^1/_8$ .... — „ — ${}^1/_8$
„ 141 „ alldrig ...... — „ — aldrig
„ 145 „ större .... — „ — mera
„ 149 „ “Denna...... — „ — Denna
„ 154 „ der; .... — „ — der
„ 158 „ öfverlastadt .. — „ — öfverlastad
„ 159 „ bygd........ — „ — bygdt
„ 184 „ de Geer ..... — „ — C. de Geer
„ 185 „ Wikens, ... — „ — Wikens
„ 190 „ sistnämnda .. — „ — sistnämda
„ 190 „ och .... — „ — eller
„ 194 „ samt förmanade— „ — förmanande

Sid. 201 står antages ..... — läs — antages som
„ 207 „ kasernen .... — „ — kaserner
„ 216 „ Block .... — „ — Bloch
„ 219 „ ligger .... — „ — ligga

Förf. får tillika anmärka ett minnesfel på sid. 29. der ett yttrande tillskrifves Kristoffer af Bayern, hvilket i stället blifvit fäldt af Albrekt af Mecklenburg.

INNEHÅLL:

Förord .... Sid. V.
Historisk öfverblick .... „ 7.
Äldre och nyare byggnader.............. „ 51.
Samfärdsel förr och nu .... „ 74.
Hundraårig vanmakt och senaste tjugo årens utveckling......................... „ 101.
Ögonblicksbilder från nutidens Helsingborg „ 138.
Torget en hvardag .... „ 138.
Torget en söndag .... „ 141.
Antingen — eller .... „ 144.
Helsan .... „ 150.
Bad och promenad .... „ 153.
Öresundsutsigt .... „ 156.
Granskapet utmed skånska kusten........ „ 158.
Granskapet andra sidan Öresund....... .. „ 201.
Första dagsresan. Kust och skogar norrut „ 201.
Andra dagsresan. Inåt landet .... „ 215.
Tredje dagsresan. Köpenhamn .... „ 220.

89096292339

b89096292339a

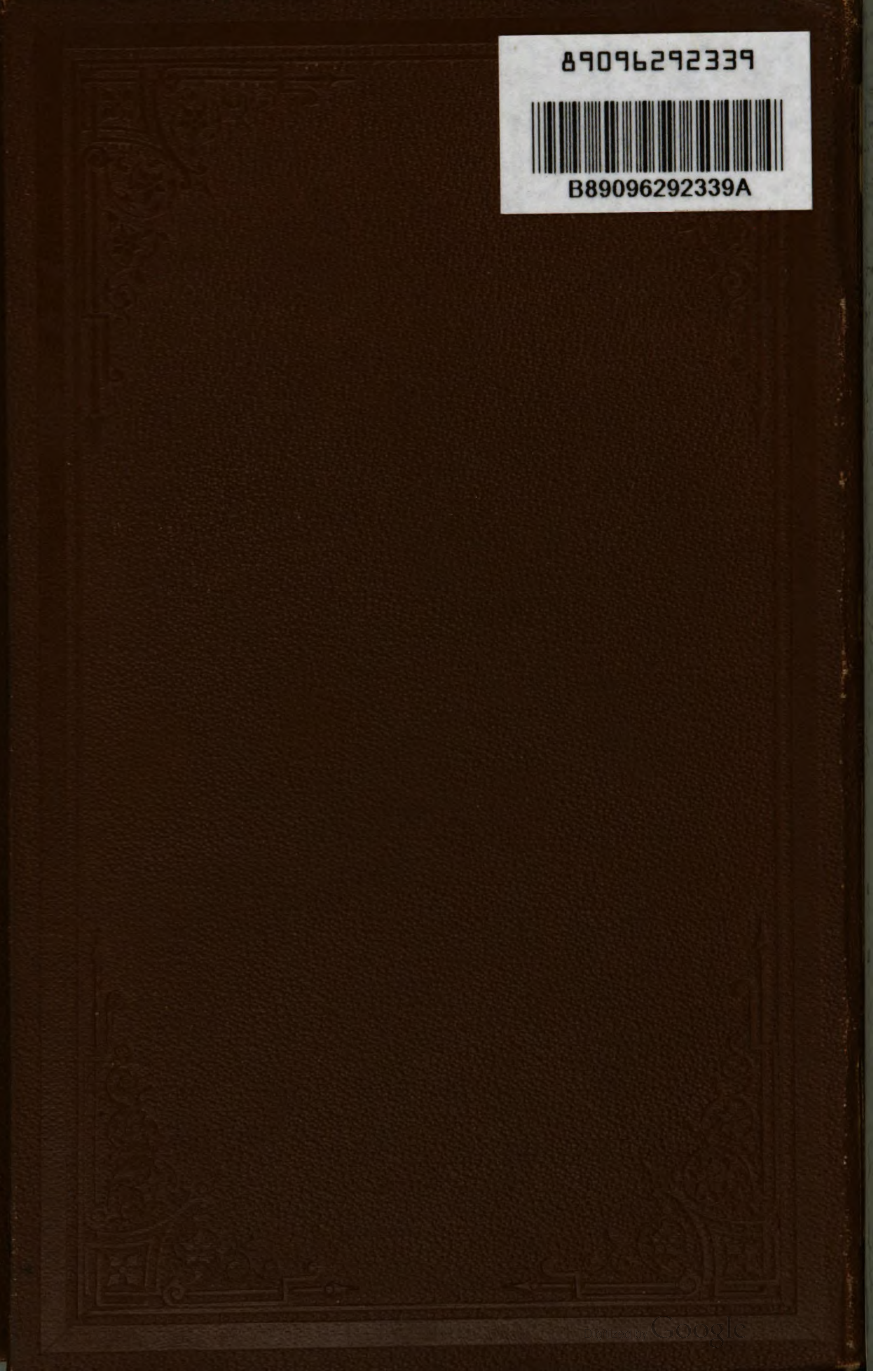

89096292339

B89096292339A